

Signs-of-Safety i praktiken

En studie om användning i Stockholms län

FoU Södertörn är en forsknings- och utvecklingsenhet som ägs gemensamt av socialtjänsten i Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nacka, Nykvarn, Nynäshamn, Salem, Södertälje, Tyresö och Värmdö. FoU Södertörns arbetsfält är individ- och familjeomsorgen, funktionshinderområdet och socialpsykiatrin. Arbetet bedrivs i nära samarbete med praktiken.

FoU Södertörn

070-663 26 04

info@fou-sodertorn.se

www.fou-sodertorn.se

Signs-of-Safety

©FoU Södertörn och författarna 2018

ISSN 1403-8358

Förord.....	3
Sammanfattning	4
Inledning	6
Bakgrund.....	6
Syfte och frågeställningar	8
Forskningsläget i korthet.....	8
Forskningsdesign och metod.....	11
Tre delstudier	12
Några teoretiska utgångspunkter.....	20
Disposition och läsanvisningar	22
Delstudie 1: Utbredning och användning av Signs-of Safety i Stockhoms län – en kartläggning.....	22
Delstudie 2: Professionens tolkning, användning och erfarenheter av Signs-of-Safety i olika sammanhang.....	26
Modellens praktiska tillämpning.....	26
Intentioner i det praktiska arbetet.....	37
Säkerhetsplan – ett krävande arbete.....	43
Förutsättningar för en framgångsrik användning av SoS.....	54
För mycket eller för lite fokus på kontroll	57
Delstudie 3: Brukares erfarenheter	66
Att bli lyssnad på och få stöd i sitt föräldraskap	66
Bra struktur men lite nytta	67
Verktygen känns igen men upplevs olika	69
Nätverket som säkerhet på kort men inte på lång sikt	71
Barnfokus - men oklart om barnen upplever det.....	73
Sammanfattning och analytiska reflektioner.....	75
Centrala resultat	76
En beskuren och anpassad tillämpning av Signs-of-Safety	77
Implementering - en fråga om organisation och resurser	79
Ett verktyg för att stärka delaktighet eller handläggning?	80
Varken familjestöd eller barnskydd?	82
Problem med nätverket som skydd för barnet	85

Diskussion.....	87
Referenser	90
Bilaga 1	95
Förkortningar och ordförklaringar	95

Förord

Denna rapport är slutresultatet av ett forskningsprojekt om användning och erfarenheter av Signs-of-Safety - en modell för att utreda, bedöma och följa upp barns säkerhet och skydd inom den sociala barnvården. Projektet har genomförts av forskare kopplade till FoU Södertörn och Stockholms universitet och studien har finansierats av Stockholms stad och av Länsstyrelsen i Stockholm. Studien har haft en praktisknära och interaktiv design som medfört att den planerats successivt i samarbete med representanter för fältet.

Många har varit inblandade i denna studie och vi vill först och främst rikta ett stort och varmt tack till de barn, föräldrar, socialsekreterare och familjebehandlare som delat med sig av sina erfarenheter, kloka reflektioner och dyrbara tid i syfte att hjälpa socialtjänsten att förbättra sina insatser.

Ett särskilt tack riktas till forskningsassistenterna Irja Christophs, Hjördis Gustafsson, Klara Hussénus och Tore Svendsen för er medverkan i datainsamlingen samt era kloka reflektioner kring resultaten.

Tack till alla deltagare i projektets styrgrupp och referensgrupp för att ni med era synpunkter förde projektet framåt.

Tumba 2018-04-17

Francesca Östberg

Forskningsledare/Fil Dr

Stefan Wiklund

Docent

Åsa Backlund

Fil Dr

Sammanfattning

Signs-of-Safety utvecklades i Australien och kan i grunden ses som en modell för utredning och uppföljning i socialt barnavårdsarbete i avsikt att säkerställa barns säkerhet och skydd. I denna rapport redovisas en studie av modellens spridning och tillämpning i Stockholms stads stadsdelar samt övriga kommuner i Stockholm län. Tre delstudier presenteras. Det övergripande syftet med studien var att undersöka i vilken omfattning och på vilket sätt Signs-of-Safety används i Stockholms län samt att beskriva och analysera principiellt viktiga förtjänster och begränsningar som är förenade med att ta modellen i bruk.

Den första delstudien utgörs av en översiktlig kartläggning – baserad på enkäter – av modellens utbredning och tillämpning i länet. Det är en totalundersökning av länets kommuner/stadsdelar/socialjourer (n=44) som rör användningen av Signs-of-Safety i samtliga verksamheter (n=189) inriktade mot barnavårdsarbete (mottagning, utredning, utförare etc.) Delstudien visar bland annat att modellen tillämpas i någon utsträckning i nästan 90 procent av kommunerna och stadsdelarna, men att endast en liten andel av de tekniker/verktyg som Signs-of-Safety innefattar används av socialkontorens olika verksamheter. Vanligast är att s.k. Mappning används och denna teknik brukas främst i utredningsenheter inriktade mot yngre barn.

Den andra delstudien består dels av fokusgruppintervjuer med deltagare från en referensgrupp av praktiker som ingått i projektet; dels av fördjupade undersökningar i fyra kommuner/stadsdelar som använder modellen och dess olika komponenter i förhållandevis hög grad. Inriktningen på de fördjupade undersökningarna har i stor utsträckning styrts av referensgruppens insikter och önskemål samt av vad som framkommit av studiens inledande empiri. Övergripande handlar det om hur modellen tillämpas i det praktiska arbetet i olika sammanhang samt vilka föreställningar som knyts till användandet. Ett särskilt fokus har ägnats åt arbetet med så kallade säkerhetsplaner (ofta använda i samband med överväganden om placering med stöd av LVU). Materialet till de fördjupade undersökningarna utgjordes av aktanalyser (n=16), observationer av ärendegenomgångar (n=9) samt intervjuer (n=18) med socialsekreterare och familjebehandlare. Delstudien pekar bland annat på stora variationer i hur tekniker som

Mapping används i praktiken samt svårigheter att realisera säkerhetsplaner.

I den tredje delstudien undersöktes klienters erfarenheter av att ha varit föremål för utredning där Signs-of-Safety och verktyget säkerhetsplan har använts. Delstudien baserades på intervjuer med föräldrar (n=4) och barn (n=2). Även om det är svårt att renodla föräldrarnas och barnens erfarenheter av Signs-of-Safety från mötet med socialtjänsten generellt, pekar studien på allt mellan positiva, indifferent och direkta kritiska upplevelser av dem som har erfarenhet av modellen.

I rapporten diskuteras dessa resultat bland annat med utgångspunkt från några centrala begrepp inom organisationsteori. En socialförvaltning är en typ av organisation som får sin legitimitet genom att följa lagar och riktlinjer. Men samtidigt som organisationen är starkt formaliserad är den också känslig för idéer och centrala värden som ligger i tiden. Att använda modeller som kommer från andra länder än Sverige t.ex. Signs-of-Safety kan vara en viktig framgångsfaktor trots att modellerna ofta anpassas till det lokala sammanhang de hamnar i. Denna studie visar att de delar av modellen som används och de anpassningar som sker är de som stärker professionen i det handläggande arbetet. Anpassningen kan också förstås i ljuset av att Signs-of-Safety - som är framtagen i ett land där barnskyddsprinciper dominerar - tillämpas i Sverige vars sociala barnvårdsarbete traditionellt baseras på föräldrastödsprinciper.

Inledning

I denna rapport presenteras resultaten från en studie om användning och erfarenheter av Signs-of-Safety, en modell för att bedöma barns säkerhet och skydd i utredning, planering och uppföljning inom den sociala barnvården i Stockholms Län. Det övergripande syftet med studien är att undersöka i vilken omfattning och på vilket sätt Signs-of-Safety används samt att beskriva och analysera principiellt viktiga förtjänster och begränsningar som är förenade med att ta modellen i bruk, ur olika intressenters perspektiv. Nedan presenteras en kort bakgrund om Signs-of-Safety, studiens forskningsfrågor, tidigare forskning om Signs-of-Safety samt studiens metod.

Bakgrund

Signs-of-Safety (i fortsättningen förkortat SoS) utvecklades under 1990-talet av familjeterapeuten Andrew Turnell och socialarbetaren Steve Edwards i avsikt att användas inom den myndighetsstyrda barnskyddsverksamheten i Australien. Syftet var att ge den myndighetsutövande socialarbetaren en lösningsinriktad och brukarinvolverande riskbedömningsmodell som engagerar ett flertal intressenter i ett barnvårdsärende, inklusive professionella, föräldrar, barn och nätverk. Modellen har sedan dess uppkomst fått en allt större spridning och används för närvarande i en relativt bred omfattning inom socialt barnvårdsarbete i Europa och Nordamerika. Över tid har SoS genomgått en dynamisk utveckling. Fler verktyg och tekniker har under åren utvecklats inom modellens ramar för att underlätta för praktiker att integrera barn, föräldrar och familjenätverket i arbetet med att bygga in säkerhet för barn i deras vardagsliv. SoS utvecklas ständigt då modellen tar sin utgångspunkt i det praktiska barnvårdsarbetet och modellskaparna uppdaterar kontinuerligt modellen på sin hemsida genom det digitala dokumentet Signs-of-Safety Briefing Paper.

För närvarande består modellen av en struktur för riskbedömning, säkerhetsplanering och uppföljning, en metodik (lösningsfokuserad inriktning) för samtal med föräldrar och barn, samt en värdegrund (partnership). Modellen inkluderar hela ärendeprocessen, från att anmälan kommer in fram tills dess socialtjänsten avslutar ärendet. Modellskaparna anger i en nytgåva av Signs-of-Safety Briefing Paper

att Mappningsmallen med sina tre kolumner även kan användas i strategiskt planeringsarbete och dessutom användas i handledning, ledning och policyarbete (Turnell & Murphy, 2017 s 28).

SoS kan beskrivas som ett system av verktyg och värden med fokus på att ta fram insatser till barn och familjer, i interaktionen med barnet, föräldrarna samt familjens nätverk i syfte att förstärka tryggheten och säkerheten för utsatta barn. Centrala antaganden i säkerhetsarbetet är att nätverket aktiveras i att trygga barnets säkerhet (Turnell & Edwards, 1999; Turnell & Essex, 2006). SoS kan sägas vara en klinisk erfarenhetsbaserad riskbedömningsmodell, vilket innebär att modellen har vuxit fram ur erfarenheter gjorda i det praktiska arbetet med klienter och patienter.

Det saknas bredare, nationella kartläggningar och studier av modellens spridning samt den faktiska användningen av SoS. På nationell nivå i Sverige kan det dock konstateras att intresset för – och legitimiteten hos – modellen har vuxit sig allt starkare under det senaste decenniet inom socialt barnvårdsarbete.

I Stockholms stad har SoS använts sedan modellen introducerades i Sverige år 2000. Modellens förankring i stadens barnvårdsarbete exemplifieras av att samtliga barnvårdsenheter och mottagningsgrupper genomgick en grundutbildning i SoS under 2011-2012, inom ramen för projektet Barnfrid. För närvarande finns en tydlig vilja i stadsdelsförvaltningarna att, med modellen som utgångspunkt, utveckla stadens arbete med utsatta barn och ungdomar. Det finns också en politisk ambition hos Stockholms stad att främja ökad delaktighet och likhet i insatser och bemötande för brukarna av stadens verksamheter (personlig kommunikation: Marianne Gabrielsson, utvecklingsledare inom Stockholms stads avdelning för stadsövergripande frågor, kompetenscenter barn och unga).

Sedan 2014 har Länsstyrelsen i Stockholms län på olika sätt givit stöd till implementeringen av SoS till länets kommuner och stadsdelar. Ett resultat av utvecklingsarbetet är metodstödet ”*Barn och ungdomar utsatta för våld – Signs of Safety och BBIC metodstöd för myndighetsutövning*” (Stockholms stad, 2014) som togs fram i ett samarbete mellan Spånga Tensta stadsdelsförvaltning och Länsstyrelsen.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med studien är att undersöka i vilken omfattning och på vilket sätt SoS används i Stockholms län samt att beskriva och analysera principiellt viktiga förtjänster och begränsningar som är förenade med att ta modellen i bruk. Detta sker genom att inhämta uppgifter från såväl professionella och brukare. Studiens fokus ligger på variationer i användning och tillämpning av modellen med avseende på de komponenter inom SoS som används.

Forskningsdesignen är praktisknära och interaktiv. Det innebär att upplägget succesivt tagits fram i samarbete med en referensgrupp som bildades i ett tidigt skede, med representanter från fältet. Nedanstående frågeställningar utgör studiens huvudsakliga utgångspunkter:

- Hur pass utbredd är SoS i Stockholms stadsdelar och län samt i vilka slags verksamheter används modellen?
- Hur tolkas och används SoS i olika sammanhang?
- Vilka erfarenheter har professionella av arbetet med SoS?
- Vilka slutsatser kan dras utifrån en fördjupad analys av modellens användning i en specifik stadsdel eller verksamhet?
- Vilka erfarenheter har brukare (barn och föräldrar) som har varit föremål för modellen?

Forskningsläget i korthet

SoS är en modell som i grunden främst är tillämpbar på det som i Sverige brukar kallas socialt barnavårdsarbete och som bedrivs med kommunal huvudman. Ursprungligen kan modellen sägas ha utvecklats för att förbättra utredningsarbete som syftar till att identifiera och bistå barn som misstänks fara illa eller riskerar att fara illa. Den ursprungliga målgruppen kanske främst består av barn som utsätts för allvarliga övergrepp, till exempel fysisk och psykisk misshandel och vanvård. Det är inte alldeles enkelt att mer precist uttala sig om hur stor denna grupp är i Sverige. Nordiska undersökningar visar att 3-9 procent av barnen utsätts för allvarliga bestraffningar i hemmet (Kloppen, 2015) medan undersökningar riktade till svenska barn i femtonårsåldern visar att 14 procent har varit utsatt för fysisk bestraffning någon gång under uppväxten av en förälder (Jansson m.fl.,

2011). Nästan elva procent av samtliga elever rapporterade att de utsatts för allvarliga former av fysisk misshandel och fem procent hade utsatts för fysisk misshandel vid upprepade tillfällen (Jernbro & Jansson, 2017). Det har skett en minskning av fysisk barnmisshandel i hemmen under tidsperioden 1995 till 2016 (a.a). (Se även översikt från SBU (2018) av studier kring prevalens). Vi vet också att det årligen görs cirka 140 000 anmälningar rörande ungefär 60 000 barn (Socialstyrelsen, 2012; SBU, 2018). Dock varierar förhållanden som anmäls påtagligt då det råder en förhållandevis låg koncentration av ärenden som rör misshandel och regelrätt vanvård (t.ex. Wiklund, 2006).

Trots att SoS används i flera svenska kommuner saknas i allt väsentligt kvalificerade svenska utvärderingar av modellen (se dock Gardeström, 2006 för beskrivningar av modellens användning i praktiken samt Karlsson & Åkerlund, 2015 som exempel där modellen har undersökts inom ramen för en kandidatuppsats). Internationella studier har huvudsakligen koncentrerat sig på professionellas (t.ex. Inoue, Inoue & Shionoya, 2006) och föräldrars (Bunn, 2013; Skrypek, Ottesson & Owen, 2010) erfarenheter av modellen (se vidare kunskapssammanställning om SoS av Östberg, 2014). Resultaten från dessa studier tyder på att SoS förstärker möjligheterna för en samarbetsallians mellan socialarbetare och familj samt att modellens verktyg och tekniker förbättrar förutsättningarna för föräldrarna att se problemen ur barnets perspektiv. Vidare pekar resultaten mot ett förstärkt barnperspektiv i klientarbetet och förbättrade möjligheter att identifiera risker. Den generella bilden som studierna tecknar är att professionella är positiva till att arbeta med modellen. Resultaten från en större australiensisk implementeringsstudie (Salveron, 2015) visar att en viktig framgångsfaktor för att arbetssättet ska bli väl integrerat är att struktur (inkl. lagstiftning, resurser, tid) och ledning har en sammanfallande inriktning med SoS:s principer och teoretiska ramar (systemteori, lösningsfokus).

Även om forskningen visar på en tydlig potential vid användningen av SoS, pekar flera studier på utmaningar när modellen implementeras. Dessa utmaningar handlar bland annat om betydande variationer i hur praktiker tillämpar modellen samt specifika utmaningar i att integrera SoS med existerande rutiner, utredningsmetodik och övrigt instrumenterat bedömningsstöd (se t.ex. Idzelis Rothe m.fl., 2013; Barlow, 2012; Skrypek m.fl., 2010). Studier har även diskuterat i

vilken utsträckning barnskyddsaspekter - det vill säga risk- och säkerhetsaspekter - i realiteten tas till vara vid användningen av modellen (Wheeler & Hogg, 2011). Överlag är barns erfarenheter av modellen i begränsad utsträckning studerade inom forskningen (Bunn, 2013).

I en studie, i syfte att ta fram ett instrument för att pröva metodtrohet i användning av SoS, pekar författarna på att det är socialarbetare med lång erfarenhet av att arbeta med modellen som uppvisade störst metodtrohet jämfört med nybörjare. Detta visar enligt författarna att trots att verktygen är till synes enkla att ta till sig är det först när de börjar användas man lär sig förstå dem och inse komplexiteten (Casey Family Program Fidelity Report, 2016). Andra studier visar snarare på att det är nybörjarna som anser att de förstår och lyckas integrera modellen på ett bra sätt. (Skrypek m.fl., 2010; Baginsky, 2017). De senare studierna handlar dock inte om metodtrohet utan bygger på intervjuer med socialarbetare om hur de ser på att arbeta med modellen. I en utvärdering av ett större engelskt implementeringsprojekt av SoS (Munro, Turnell & Murhy, 2016) i ett antal engelska kommuner framkommer att flertalet socialarbetare var positiva till modellen, att dess delar användes med stor variation, att verktyget Ord och Bild samt säkerhetsplaner användes i begränsad utsträckning och att riskbedömningsdelen i Mappningen var i behov av förbättring (Baginsky, 2017).

Ett antal examensarbeten har lagts fram vid Institutionen för socialt arbete under detta projekts gång. Några av de centrala resultaten var att graden av barns delaktighet har samband med socialarbetarnas kunskap om verktygen (Johansson & Sällquist, 2017). Säkerhetsplansarbetet förutsätter en organisation som inte är för specialiserad (Karlsson & Åkerlund, 2015). Vidare att arbetet med säkerhetsplan är omfattande och kräver ett fungerande nätverk som innefattar både privata och professionella personer (Friman & Chammas, 2016).

Ett sammantaget intryck av forskningsläget är således att det saknas mer kvalificerade svenska studier av SoS. Även internationella studier är ofta småskaliga, inte sällan baserade på begränsade data-material och till största delen utförda och analyserade av praktiker och forskare nära kopplade till modellen. Det finns ett uppenbart behov av studier utförda av externa forskare, något som Baginsky också framhäver i sin utvärdering av implementeringsprojektet i England (Baginsky, 2017 s 26). Avsaknaden av mer kvalificerade

svenska studier är besvärande, särskilt med beaktande att modellen är utvecklad i Australien, vars barnavårdssystem i viktiga avseenden avviker från det svenska. Medan barnavårdsarbetet i Australien har en övergripande barnskyddsorientering, brukar det svenska systemet karaktäriseras som familjestödsorienterat (se Wiklund, 2006). Med andra ord är det tänkbart att det föreligger särskilda utmaningar att implementera SoS i svenska barnavårdsorganisationer, där modellens barnskyddsaspekter ska integreras med ett välfärdsinriktat preventivt familjestöd.

Forskningsdesign och metod

Föreliggande studie har haft en praktisknära och interaktiv design, på det sättet att upplägget succesivt tagits fram i samarbete med en referensgrupp bestående av representanter från fältet. Syftet med detta upplägg har varit att resultatet ska ha en hög angelägenhetsgrad för de som arbetar med SoS. Genom det interaktiva upplägget och studiens fokus på hur SoS tillämpas, samt förtjänster respektive begränsningar i arbetet från såväl professionellas som brukares perspektiv, har studien haft inslag av process- och intressentutvärdering samt implementeringsforskning. Den formativa ansatsen har syftat till att öka förståelsen för en verksamhet och att stödja den till förbättring, snarare än att utvärdera effekter. Fokus i en processinriktad studie ligger på själva insatsen och processen och kan hjälpa till att förstå insatsen - i vilken utsträckning man faktiskt gör det man säger att man gör - samt identifiera möjligheter och svårigheter i genomförandet (Weiss, 1998).

Studiens forskningsdesign har även hämtat inspiration från så kallad programteori (Weiss, 1998). Programteori handlar om uttalade och outtalade föreställningar och antaganden som ligger till grund för en viss verksamhet, i det här fallet SoS. Genom att undersöka programteorin undersöks vad man vill uppnå med vilken typ av aktiviteter, vad för slags antaganden som binder samman tänkta resultat med de insatser som görs. Programteorin kan sedan ligga till grund för fördjupade forskningsfrågor där centrala antaganden ”testas” - i vilken utsträckning man gör det man säger att man gör - samt identifiera möjligheter och svårigheter i genomförandet. Översatt till denna studie innebär det att vi intresserat oss för 1) aktiviteter/verktyg som

beskrivs som centrala i SoS och vilka antaganden om förändringsmekanismer som knyts till dessa samt 2) om aktiviteterna/verktygen används på detta sätt och leder till det som de förväntas leda till.

Forskarlagets bedömning var att en traditionell effektstudie inte hade varit lämplig att göra i detta fall. Detta bland annat eftersom SoS inte är manualbaserad, samt vad tidigare studier visar finns goda skäl att anta, att modellens olika komponenter används i olika utsträckning av olika handläggare och verksamheter, vilket också har bekräftats i denna studie. Detta faktum innebär ett heterogenitetsproblem som är problematiskt att hantera i en studie med effektdesign. Även om vårt syfte således inte har varit att utvärdera modellens effekter, kan en processinriktad studie som vi faktiskt gjort emellertid ge en grov bild av om man ”är på väg åt rätt håll” i förhållande till formella och informella målsättningar.

Tre delstudier

Studien består av en kombination av olika datainsamlingsmetoder och källor, vilka fokuserat olika delar av studiens frågeställningar. Nedan beskrivs det samlade underlaget för studien fördelade på tre delstudier. Förutom de olika delstudierna genomfördes inledningsvis tre individuella intervjuer med nyckelpersoner i Stockholms stad (två utvecklingsledare och en enhetschef), med lång erfarenhet av att arbeta med SoS. Syftet med dessa intervjuer var att få en övergripande inringning av vad de intervjuade ansåg vara de viktigaste områdena att belysa kring användningen av SoS. Därutöver hämtades information från två referensgruppsmöten som anordnades under studiens gång med socialsekreterare, metodstödjare och chefer från Stockholms län.

Delstudie 1: Utbredning och användning av Signs-of-Safety i Stockholms län – en kartläggning.

Delstudie 1 är huvudsakligen deskriptiv och kartläggande med fokus på studiens första frågeställning om SoS-modellens utbredning och användning i Stockholms län. Kartläggningens syfte var förutom att få en beskrivning av var och hur SoS användes i länet också att precisera frågeställningar inför delstudie två och tre.

Kartläggningen genomfördes med hjälp av en enkät ställd till samtliga kommuner och stadsdelar i Stockholms län. Enkäten besvarades genom telefonintervjuer med chefer för utredningsenheter barn och unga, chefer för barn- och ungdomsvårdsenheter och för socialjourer. Telefonintervjuerna genomfördes av forskningsassistenter i studien. Det var totalt 44 informanter som besvarade enkäten och som representerar 14 stadsdelar i Stockholms stad, 25 kommuner i Stockholms län samt fem socialjourer i länet. Svarsfrekvensen var 100 procent i denna totalundersökning av kommuner och stadsdelar tillhörande Stockholms län. Informanterna besvarade övergripande frågor kring förekomsten av SoS i 189 olika verksamheter (utöver utredande verksamheter även bl. a. familjerätt och öppenvårdsenheter).

Data analyserades med stöd av statistikprogrammet SPSS där analyserna primärt bestod av att undersöka förekomst och variationer av användningen av SoS - och dess olika komponenter - i Stockholms stads stadsdelar och länets kommuner. Informanterna bistod med uppgifter om olika barnvårdsverksamheter inom respektive stadsdel/kommun, varför analysenheterna totalt (n=189) var väsentligt fler än kommuner/stadsdelar (n=44).

Av Tabell 1 framgår fördelningen mellan de olika enheter inom organisationen informanterna lämnade uppgifter om i undersökningen. Runt hälften består av vad vi har valt att kalla ”kärnverksamheter”, det vill säga utredningsenheter inriktade mot olika åldersgrupper samt mottagningsenheter. Övriga enheter består främst av vad vi har valt att kalla ”övrig myndighetsutövning” samt ”utförare”.

Tabell 1. Fördelningen mellan olika enheter som ingår i kartläggningen. Procent.

Område	Andel
<i>Kärnverksamheter</i>	
Utredning (0-20 år)	7,9 (n=15)
Utredning (0-12 år)	11,6 (n=22)
Utredning (13-20 år)	11,6 (n=22)
Mottagningsgrupp	16,5 (n=31)
Totalt	47,6 (n=90)
<i>Övrig myndighetsutövning</i>	
Familjerätt	15,3 (n=29)
Placeringsenhet	15,9 (n=30)
Socialjour	2,6 (n=5)
Totalt	33,8 (n=64)
<i>Utförare</i>	
Insatser (0-20 år)	13,8 (n=26)
Insatser (0-12 år)	3,2 (n=6)
Insatser (13-20 år)	1,6 (n=3)
Totalt	18,6 (n=35)
Verksamheterna totalt	100 (n=189)

Delstudie 2: Professionellas tolkning, användning och erfarenheter av Signs-of-Safety i olika sammanhang

Delstudie 2 fokuserar studiens frågeställning 2-4 om hur SoS tolkas och används i olika sammanhang (såsom mottagning, utredning, med barn respektive ungdomar), samt vilka erfarenheter socialarbetare har av att arbeta med SoS. Med utgångspunkt i resultaten från de inledande fokusgruppintervjuerna (se vidare nedan) formulerades också en preciserad frågeställning om hur redskapet säkerhetsplan används samt vilka erfarenheter som finns av detta.

Delstudien baseras på flera olika datakällor, vilka beskrivs närmre nedan. Inledningsvis genomfördes *fokusgruppintervjuer* med personer från projektets referensgrupp. Med delvis utgångspunkt i vad som framkom i dessa intervjuer samt i delstudie 1, genomfördes *fallstudier* av socialtjänstens barn- och ungdomsarbete i fyra kommuner/stadsdelar (för urvalsstrategi se nedan). Dessa fallstudier inkluderade individuella intervjuer med personal, observationer av gruppmöten samt aktläsning.

Fokusgruppintervjuer

En fokusgruppintervju innebär att man samlar personer med gemensamma erfarenheter – men utan personliga anknytningar – i en grupp för att under ledning av intervjuaren/forskaren diskutera ett tema. Forskaren agerar moderator och introducerar några öppna frågor/teman som diskuteras gruppdeltagarna emellan. Metoden är lämplig att använda när man vill få fram data om grupprelaterade föreställningar, erfarenheter och motiv (Wibeck, 2000). En annan fördel med denna metod är att den samtidigt kan erbjuda ett tillfälle för reflektion och erfarenhetsutbyte mellan deltagarna.

Två fokusgruppintervjuer genomfördes med tre respektive fyra deltagare bestående av socialsekreterare, metodstödjare och chefer från några kommuner och några av stadens stadsdelar som uppgivit att de är engagerade i arbetet med SoS. Intervjuerna genomfördes av två av studiens forskare. En förfrågan om att delta skickades ut till samtliga deltagare i referensgruppen som bildats inledningsvis i projektet med representanter för samtliga Stockholms stadsdelar och länets kommuner. Intervjuerna var halvstrukturerade och tematiska med fokus på följande frågor: *SoS -vad, när, hur och varför? Vad leder arbetet med SoS till? Finns det problem med SoS? Implementering.*

Fokusgruppintervjun avslutades med en öppen fråga om vilka frågor deltagarna ansåg viktigast i arbetet med SoS just nu.

Fallstudier

Karakteristiskt för fallstudier är att använda olika datainsamlingsmetoder för att ringa in ett fenomen. Då SoS i en svensk kontext är ett nytt och utforskat fenomen och arbetssättet befinner sig i ett tidigt skede, är det lämpligt att söka efter att förklara och tolka fenomenet med utgångspunkt i idéer och kontext. Exempel på sådana ansatser i detta projekt har varit att utgå från grundläggande rationaliteter som exempelvis varför SoS behövs och hur det kommer sig att modellen används på ett visst sätt (jfr. Yin, 2003).

Fallstudierna genomfördes med ett strategiskt urval av fyra kommuner/stadsdelar. Kontakt togs med de kommuner/stadsdelar som i kartläggningen (delstudie 1) angett att de i hög grad använde SoS. De kommuner/stadsdelar som ingick i delstudie 2 var de som angett att de använder SoS i mer än 75 procent av ärendena i minst en av enheterna *samt* använder säkerhetsplan i någorlunda regelbunden omfattning. Tanken med dessa urvalskriterier var att de studerade kommunerna/stadsdelarna ska ha haft så goda förutsättningar som möjligt att implementera modellen samtidigt som önskemålet att studera säkerhetsplaner hade framkommit i fokusgruppintervjuerna. Samtliga kommuner/stadsdelar som ingick i fallstudien uppfyllde urvalskriterierna vid undersökningstillfället och ingen av de övriga kommunerna/stadsdelarna uppfyllde dessa kriterier. Utifrån detta valdes två stadsdelar och två kommuner ut.

Individuella intervjuer genomfördes med 18 socialsekreterare/familjebehandlare på enheterna barn-, ungdom- och mottagning samt inom öppenvården på de utvalda socialkontoren. Intervjuerna genomfördes av en av forskningsassistenterna och en av studiens forskare. På de fyra kontoren intervjuades en socialsekreterare på respektive enhet mottagning, barn och ungdom (vid ett av kontorens mottagningsenhet intervjuades två socialsekreterare vid samma tillfälle). Fem familjebehandlare inom öppenvården intervjuades på de fyra kontoren. På ett av kontoren intervjuades två familjebehandlare vid samma tillfälle. Socialsekreterarna och familjebehandlarna valdes ut av chefen för enheten med hänsyn till att de hade erfarenhet

av att arbeta med SoS. Av de 18 intervjuade var tre män. Åldersmässigt låg medianen på 41 år med en spridning mellan 27 och 62 år och tre personer var under 30 år. De äldsta arbetade inom öppenvården och samtliga utom två var socionomer. Samtliga utom två hade gått SoS grundutbildning på tre-fem dagar, tre hade genomgått utbildning i säkerhetsplanering och två var handledare i modellen s.k. coacher i SoS. Det man kan konstatera är att det var en högre medelålder än väntat då anställda inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård sägs vara ung och oerfaren. En orsak kan vara att urvalet till att delta i studien gjordes av enhetschefen som möjligen har valt ut äldre och erfaren personal att ställa upp på intervju. Den genomsnittliga arbetstiden på aktuell enhet låg på två år, men de flesta hade arbetat betydligt längre med socialt arbete än på aktuell enhet.

Intervjuerna var halvstrukturerade och pågick cirka en timma. Tematiska frågor ställdes om vad man ser som det mest centrala i modellen, varför man anser det vara viktigt och hur det kommer till uttryck samt hur och när man använder SoS. Konkret information eftersträvades för att få svar på när, hur, i vilka sammanhang och med vilka motiv som SoS används. I samband med när frågor ställdes om SoS olika verktyg som Mappning, Tre Hus etc. hade intervjuaren en pärm med bilder på de olika verktygen att visa intervjupersonerna. Syftet var att intervjuaren skulle vara säker på att intervjuaren och den intervjuade talade om samma saker.

Observationer gjordes av tre gruppmöten/ärendedragningar i tre av de fyra kommunerna/stadsdelarna p.g.a. information som framkommit från referensgruppen och delstudie 1 att det under gruppmöten ges handledning och träning i SoS. I en av de tre kommunerna avböjdes observationsinsatsen med argumentet att man inte arbetade tillräckligt mycket med SoS. Observationerna genomfördes av en av studiens forskare.

De fyra socialkontoren ombads även att ta fram *akter* som innehöll säkerhetsplaner från 2015-2017. Sådana planer görs vanligtvis i samband med tvångsvård, vid ev. hemtagning av barn och unga placerade utanför hemmet, men kan även vara en alternativ strategi i förhållande till en placering. Urvalet av dessa akter skedde via konsultationer med verksamhetsansvariga som hade översikt över de ärenden som socialkontoret hanterar. 16 akter togs fram från tre av kommunerna/stadsdelarna och lästes på plats på socialkontoren av

en av forskarna. Skälet till att akter inte togs fram i den fjärde kommunen/stadsdelen var att de enligt enhetschefen för barn och unga på det kontoret inte genomfört någon säkerhetsplan under denna period. Med andra ord var uppgifterna som lämnades vid kartläggningen inte konsistenta med hur det faktiskt förhöll sig.

Bearbetning och analys

Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades och på gruppmötena gjordes fältanteckningar med fokus på hur själva träningen i modellen utfördes. Gruppmötena spelades också in på diktafon. I analysen av intervjuer och gruppmötena sökte vi efter mönster, regelbundenheter och avvikelser och gjorde empiriska kategoriseringar till ett antal teman (Widerberg, 2002).

Observationerna på gruppmötena inriktades på det centrala innehållet i gruppmötet som: Vilka delar av SoS används och tränas? Hur används de olika teknikerna? Hur kopplas formen till innehållet? Vad talar man om (och inte)? Vilka ämnen vill socialsekreterarna få hjälp med?

Analysen resulterade i teman som: *Mappning tränas men görs olika, Frågetekniker tränas, Mappning – att vara kortfattad och tydlig, Förmappling ett sätt att spara tid*. Dessa teman sammanföll med flera av de teman och underteman som togs fram i analysen av intervjuerna på de fyra socialkontoren. För läsbarhetens skull presenteras därför resultaten från observationer och intervjustudier tillsammans.

Läsningen av akterna utgick från en mall som innehöll uppgifter som modellförespråkarna anger ska ingå i en säkerhetsplan. De uppgifter som söktes var om det fanns ett dokument som rubricerades Säkerhetsplan eller liknande i akten, om det framträdde i planen vad som ska göras om den inte följs, om det fanns en beskrivning av vad som krävs av föräldrarna i beteendemässiga termer, s.k. säkerhetsmål, och om minimikrav för säkerhetsplanen angavs (Bottom line – krav som formuleras gentemot familjen och som måste uppfyllas för att barnet ska kunna bo hemma).

Delstudie 3 Brukares erfarenheter

Denna delstudie tar sin utgångspunkt i studiens sista frågeställning om vilka erfarenheter brukare (föräldrar och barn) som varit föremål för en barnavårdsutredning har av SoS. Denna övergripande frågeställning har utifrån det som kommit fram i de tidigare delstudierna, preciserats genom följande frågeställningar:

- I vilken mån och på vilket sätt upplever barn och föräldrar att de och deras nätverk gjorts delaktiga i utredning och säkerhetsarbetet?
- Vilka upplevelser och erfarenheter har barn och föräldrar av specifika delar av SoS-modellen, såsom Mappning, Tre Hus etc.
- I vilken mån och på vilket sätt erfar barn och föräldrar att barnens perspektiv och trygghet har tagits tillvara i arbetet?

Generellt är populationen familjer som varit utredda av socialtjänsten svår för forskare att nå, vilket inte minst gäller barn. Detta fick vi i hög grad erfara i denna studie då det tog lång tid att få till stånd intervjuer. Vi kontaktade alla socialkontor i hela länet upprepade gånger via telefon, skickade informationsbrev om studien med önskemål om hjälp att få till stånd intervjuer och vi var också ute och informerade på personalmöten om studien. Dessutom skickade Stockholms Stad och Länsstyrelsen ut mail till stadsdelar och kommuner om att vara forskarna behjälpliga i att kontakta brukare till studien. Orsaken till svårigheten att rekrytera informanter till studien kan ha att göra med att förfrågan gick i flera led och att vi var helt beroende av motivationen från socialsekreterarnas sida att lägga ner arbete på rekryteringen. Även efter att rekrytering skett var det några föräldrar och barn som tackade nej till att delta. (se vidare Winquist, 2016 om svårigheter med brukarstudier).

Rekrytering av föräldrar och barn/unga till studien gjordes med hjälp av socialsekreterare som ansvarat för utredningar där SoS har använts. Socialsekreterare uppmanades att kontakta föräldrar som hade genomgått en utredning och säkerhetsplan och som de trodde kunde tänka sig att delta i studien. Socialsekreterarna överlämnade ett informationsbrev till de som kunde tänka sig att delta. I det fall intervjupersonen ville delta kontaktade de forskarna direkt eller delgav socialsekreterarna sina kontaktuppgifter för vidare befordran till forskarna. Forskningsassistenter i studien genomförde intervjuerna.

Föräldrarna fick presentkort på 200 kr på en större matvarukedja och ungdomarna fick presentkort till en större biografkedja. Brukarstudiens design har prövats och godkänts av den regionala etikprövningsnämnden i Stockholm (dnr 2017/45-31/5).

Individuella intervjuer genomfördes med fyra föräldrar (tre mödrar och en far) samt två barn som var 11 respektive 15 år. Det äldsta barnet intervjuades enskilt och det yngre tillsammans med sin förälder. Intervjuerna med föräldrarna pågick ca en timma, medan intervjuerna med barnen pågick under något kortare tid. En av intervjuerna genomfördes med tolk.

Intervjuerna var halvstrukturerade och genomfördes på den plats informanterna valde. Frågorna utgick från de preciserade frågeställningarna och berörde om man känt sig respektfullt bemött, vad man hade fått vara med och bestämma om och vad man tyckte om det, om man kände igen de olika verktygen i SoS och vad man tyckte om dem samt om föräldrarna upplevde att barnen blivit tryggare och om barnen kände sig tryggare. Samma pärm med bilder på de olika verktygen användes i dessa intervjuer som med socialsekreterarna i syfte att var säker på att intervjuaren och den intervjuade talade om samma saker.

Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades. En tematisk innehållsanalys gjordes med utgångspunkt i de specificerade frågeställningarna och följande teman utkristalliserades: *Att bli lyssnad på och få stöd i sitt föräldraskap, Verktygen känns igen och upplevs olika, Nätverket som säkerhet på kort men inte på lång sikt, Bra struktur men lite nytta, Barnfokus - men oklart om barnen upplever det.*

Viktigt att tänka på är att urvalet är starkt selekterat och att väldigt få familjer i länet som har utretts med SoS har varit föremål för en säkerhetsplan. Det innebär att resultaten från brukarstudien inte kan generaliseras till en större population. Men resultaten kan visa vad som kan vara viktigt att tänka på i arbetet med SoS.

Några teoretiska utgångspunkter

I analysen av rapportens empiriska material har vi använt några grundläggande och gängse begrepp som inte sällan används vid ana-

lyser av socialt barnavårdsarbete. En första förklaringsram är idealtypiska beskrivningar av hur socialt barnavårdsarbete bedrivs i olika länder. En vanlig distinktion är den mellan huruvida *barnskyddsorienterade* respektive *familjestödsorienterade* principer dominerar (jfr. Gilbert, 1997). I länder där barnskyddsorienterade principer dominerar t.ex. där omsorgsbrister ses som ett uttryck för förkastliga föräldrabeenden hanteras det sociala barnavårdsarbetet ur konkreta, rättsliga principer och där är tvångsvård vanligt. I familjestödsorienterade länder ses barnavårdsproblem i större utsträckning som ett uttryck för dysfunktioner i familjesystemet, vilka är principiellt hanterbara genom olika slags (familje) terapeutiska interventioner som ofta förmedlas på frivilliga grunder. Till detta kan läggas att de olika systemens lagstiftning medför olika rationaliteter, som innebär att ett barnskyddssystem i högre grad styrs av en rättslig logik till skillnad från ett familjestödsystem som styrs av en behandlingslogik (Ponnert, 2017). Intressant här är att SoS är utvecklat i ett land med förhärskande barnskyddsorienterade principer, medan implementering i Sverige sker i ett land där familjestödsorienterade principer traditionellt har dominerat.

En andra förklaringsram i denna rapport baseras på några centrala begrepp inom organisationsteori. Kommunala sociala barnavårdsorganisationer brukar hänföras till så kallade människobehandlande organisationer (Hasenfeld, 1983). Ett typiskt villkor för en människobehandlande organisation är att den bygger sin verksamhet på masshantering, vilket innebär att en viss mängd ärenden ska handläggas under en begränsad tid. Typifiering och kategorisering behövs för att förenkla arbetet och är därför viktiga beståndsdelar i bedömningsarbetet för att avgöra behörighet till de insatser som organisationen har att tillgå. Hög grad av institutionalisering innebär hög grad av formalisering och standardisering samtidigt som en sådan organisation är öppen för påverkan från omgivningen. Enligt nyinstitutionell organisationsteori utmärker sig dessa organisationer kanske främst i två avseenden. För det första är de i grunden beroende av legitimitet från omvärlden för att vara framgångsrika och överhuvudtaget överleva (Meyer & Rowan, 1992/1977; Scott, 1995). Sådan legitimitet förvärfvas kanske framförallt genom att införliva olika legitimitetsskapande idéer som florerar i omgivningen. På socialtjänstens område kan det till exempel handla om att arbeta evidensbaserat eller att inta ett barnperspektiv. För det andra tolkar

olika organisationer dessa idéer på olika sätt. Ett annat sätt att uttrycka detta är att organisationer transformerar eller redigerar generella idéer så att de passar i den lokala kontexten (se Sahlin & Wedlin, 2008 för en översikt). Det senare innebär att en relativ homogen, generell metod såsom SoS kan få starkt varierande konkreta uttryck i olika kommuner och stadsdelar.

Disposition och läsanvisningar

Inledningsvis redovisas resultat från den kartläggning och de fokusgruppintervjuer som genomfördes. Därefter presenteras resultaten som baseras på intervjumaterial med professionella på de fyra kontoren, aktläsning samt observationer av gruppmöten på tre av dessa kontor. Därpå följer en redovisning av resultaten av studien byggd på intervjuerna med föräldrar och barn. Slutligen förs en diskussion om de samlade resultaten.

Delstudie 1: Utbredning och användning av Signs-of Safety i Stockhoms län – en kartläggning

Kartläggningen av SoS-modellens utbredning och användning i Stockholms stads stadsdelar och kommunerna i länet besvarades av informanter med en övergripande bild över stadsdelen eller kommunens sociala barnvårdsarbete (se metodavsnittet). Totalt besvarade 44 kommuner/stadsdelar/socialjourer enkäten, varav ungefär en tredjedel var stadsdelar i Stockholms stad. Eftersom varje stadsdel och kommun har flera olika enheter för socialt barnvårdsarbete (t. ex. utredningsenhet, socialjour, mottagningsenhet, familjerätt, utförarenhet) inhämtades information om sammanlagt 189 verksamheter. I Tabell 2 nedan redovisas användningen emellertid på kommun- och stadsdelsnivå. Där framkommer att närmare 90 procent av kommunerna/stadsdelarna i någon utsträckning arbetade med SoS, vilket gör modellen näst vanligast i länet och nästan lika vanlig som BBIC. Mest frekvent nyttjades modellen i utredningsenheter inriktade mot yngre barn (0-12 år) där cirka 70 procent av enheterna använde SoS i över hälften av utredningarna (visas ej i tabellen).

Tabell 2. Metoder/redskap som används i någon utsträckning i kommunernas och stadsdelarnas (n=44) sociala barnavårdsarbete i Stockholms län i procent.

	Andel
Metod^a	
<i>BBIC</i>	90,9 (n=40)
<i>Signs-of-Safety</i>	86,4 (n=38)
<i>MI</i>	77,5 (n=31)
<i>ADAD/ ADDIS</i>	50,0 (n=22)
<i>Övriga</i>	56,8 (n=25)

^a BBIC är ett arbetssätt och ett dokumentationsstöd inom den sociala barnavården; MI (motivational interviewing) är ett arbetssätt som syftar till beteendeförändring via motivationsstrategier; ADAD och ADDIS är diagnostiska instrument som bl. a. kan användas för att få en uppfattning om ungdomars drogvanor.

I kartläggningen ställde vi även frågor kring i vilken utsträckning enheterna använde olika verktyg/insatser som utgör delar av SoS (se bilaga 1.). Beträffande säkerhetsplaner framkom att sådana användes i ungefär hälften av LVU-ärendena, vilket sannolikt – baserat på samtal med referensgruppen och fallstudien som presenteras längre fram i rapporten – är en överskattning. I Tabell 3 redovisas hur vanligt det enligt kartläggningen är att andra verktyg och tekniker används inom ramen för olika organisationsprofiler. Som framgår av tabellen är det påfallande vanligt att *Mappning* och *Tre Hus* används inom utredningsenheter och särskilt i sådana som inriktar sig mot

yngre barn. I övrigt förefaller den arsenal av verktyg/insatser som finns tillgängliga inom modellen användas i liten utsträckning. Särskilt ovanligt är det att verktyg/insatser används i organisationer såsom placeringsenheter, familjerätt och olika slags interna utföraenheter.

Tabell 3. Andelen sociala barnvårdsorganisationer i Stockholms stads stadsdelar och kommuner i Stockholms län (n=184) (uppgifter saknas från socialjourer)) som använder olika verktyg/insatser tillhörande Signs-of-Safety i procent. Fetstil>75 procent; kursiverat=25-75 procent.

Verktyg/ Insats	Organisation						
	<i>Ut- redn. 0-20 (n=15)</i>	<i>Ut- redn. 0-12 (n=22)</i>	<i>Ut- redn. 13-20 (n=22)</i>	<i>Mot- tag (n=31)</i>	<i>Plac. - Enhet (n=3)</i>	<i>Fam. - rätt (n=2)</i>	<i>Ut- för. (n=3)</i>
<i>Mapp- ning</i>	80	100	81,8	54,8	13,3	0	11,4
<i>Tre Hus</i>	93,3	90,9	72,7	32,3	10,0	3,4	5,7
<i>EARS</i>	26,7	45,4	33,3	12,9	3,3	0	0
<i>Barns- kala</i>	46,7	27,3	13,6	16,1	3,3	0	0
<i>Trygga hemmet</i>	13,3	45,4	18,2	3,2	0	0	0
<i>Ord/Bild- berättelse</i>	40	22,7	0	3,2	3,3	0	0
<i>Trollkar- len och fén</i>	20	9,1	0	0	0	0	0
<i>Mitt hem</i>	6,7	4,5	0	6,4	3,3	0	11,1
<i>Trygga cirklar</i>	13,3	4,5	0	0	0	0	0

Som beskrivits ovan inleddes denna studie med fokusgruppinter-
vjuer kring vad man anser SoS är, hur modellen bör användas och

inom vilka organisatoriska enheter den används. Av fokusgruppintervjuerna framgick att modellen ses som en kombination av verktyg och förhållningssätt, med en central funktion att göra föräldrar och barn delaktiga samt att skapa transparens i arbetet. Deltagarna i fokusgrupperna beskrev att SoS modellens förhållningssätt vuxit fram ur praktiken och bygger på systemteori och det lösningsfokuserade arbetssättet. De systemteoretiska och lösningsfokuserade idéerna har anpassats till myndighetsutövning kopplad till barnets säkerhet. Det nätverksorienterade synsättet beskrevs också som en viktig del av arbetssättet i SoS. Vidare framgick att centrala antaganden i säkerhetsarbetet inom SoS är att nätverket aktiveras i att trygga barnets säkerhet. Samtidigt som nätverksarbete och säkerhet för barnet lyftes fram som viktiga delar av SoS, antyder resultaten från både kartläggningen och fokusgruppintervjuerna att det finns problem med att aktivera nätverket, att använda SoS med ungdomar samt att säkerhetsplaner sällan görs i praktiken. I fokusgruppintervjuerna beskrevs SoS som ”ett paket” av dels ett förhållningssätt/värdegrund, dels av en samling tekniker/verktyg. Att reducera SoS till ’bara teknik’ togs av flera upp som en fara när modellen används i praktiken.

Viktiga frågor i den fördjupande fallstudien blev mot denna bakgrund och i dialog med projektets referensgrupp och styrgrupp att få fördjupad kunskap om hur centrala komponenter såsom alliansskapande, nätverksarbete och transparens praktiseras i arbetet med SoS samt hur SoS används i olika organisatoriska enheter som mottagning, i utredning och hur det skiljer sig i arbetet med barn respektive ungdomar. Vidare att undersöka hur redskapet ”säkerhetsplan” används inom ramen för SoS-arbetet och vilka erfarenheter som finns inom socialtjänsten av att arbeta på detta sätt.

Delstudie 2: Professionens tolkning, användning och erfarenheter av Signs-of-Safety i olika sammanhang

I det följande presenteras analysen av de intervjuer och observationer som gjorts inom ramen för delstudie 2 sammantagna. *Modellens praktiska tillämpning* handlar om vilka delar av SoS som används, när och hur, medan *Intentioner i det praktiska arbetet* behandlar socialarbetarnas syn på motiv och förväntningar knutna till modellen. Avsnittet *Säkerhetsplan – ett krävande arbete* bygger på aktstudien av säkerhetsplaner samt intervjumaterial kring säkerhetsplansarbetet. *Förutsättningar för en framgångsrik användning* redovisar synen på vilka förutsättningar som behövs för att modellen ska fungera. Det sista avsnittet *För mycket eller för lite fokus på kontroll* samlar de kritiska synpunkter som kom fram i förhållande till modellen.

Modellens praktiska tillämpning

I detta avsnitt redogörs för socialsekreterarnas beskrivning av hur och när och gentemot vilka målgrupper de använder SoS.

Mappning och Tre Hus - de verktyg som framförallt används

När frågor ställdes om hur SoS används är det främst verktygen Mappning och barnvarianten av Mappning benämnt Tre Hus som beskrivs. I intervjuerna med socialsekreterare ute på socialkontoren tas inte den risk upp som beskrivs av fokusgrupperna, med att SoS reduceras till enbart teknik. Tvärtom är det teknikerna/verktygen som beskrivs när de ombeds berätta om SoS. Denna skillnad mellan vad som framkommer i fokusgrupperna och i intervjuerna skulle kunna handla om skillnader mellan fokusgruppdeltagarnas erfarenhet och kunskap om modellen, som är större, jämfört med de intervjuade socialsekreterarna på kontoren.

Samtliga av de intervjuade uppger att de använder Mappning regelmässigt i arbetet och de socialsekreterare som arbetade på barnenheter använde dessutom Tre Hus. Verktygen beskrivs ge en struktur

på den information man behöver för att komma vidare i en förhandsbedömning eller i en utredning för att kartlägga risk och skydd och bedöma vad som behöver förändras för att barnen ska vara trygga. Tre Hus finns på några enheter i mall som barn får fylla i tillsammans med socialsekreteraren.

Denna form av kartläggning görs framför en tavla eller blädderblock genom att ställa frågor till familjen som sedan förs in under tre kolumner rubricerade ”Oro”, ”Vad fungerar”, ”Vad behöver hända”. Vissa uppger att de också formulerar ”Framtida risk” om ingen förändring sker på kort och lång sikt och ”Komplicerande faktorer”.

Tre Hus är en barnversion av Mappningen där barnen kan gestalta sin situation i ”Det svåra huset”, ”Det glada huset” och ”Önskehuset”.

Under Mappningens gång ställs s.k. utforskande frågor samt frågor som ska besvaras på en skala mellan 0-10, s.k. skalfrågor, om graden av oro för barnet. Det är en typ av frågor som ingår i en utforskande intervjumetodik (EARS) som tillhör det lösningsinriktade arbetssättet och som används när man mappar och använder Tre Hus (se bilaga för beskrivning). En del, men långt ifrån alla, beskriver att de använder Mappning vid flera tillfällen under en utredning och fyller på ny information vartefter. Mappning används också i ärendedragningen med kollegor och i möten med andra verksamheter, t.ex. skolan. Samtliga använder även BBIC som dokumentationssystem som SoS ska integreras med. Skillnader i hur och när Mappning används beskrivs närmre längre fram.

Många nämner att de arbetar med eller tränar på att använda det utforskande frågesättet, skalfrågor och cirkulära frågor (se bilaga för beskrivning) i möten med barn och föräldrar.

- *Jag tycker att när man pratar med ungdomar som har svårt att beskriva sin situation och sin oro så tycker jag att det kan vara väldigt hjälpsamt att använda skalfrågor för man måste vara väldigt konkret med vad som är då 0 och 10... Ja vart tror du han skulle sätta sig på den här skalan och varför. Vad är det som gör att du tror att hon skulle sätta sig här. Man kan då prata mer om oron. För barnen kan själva ha ganska svårt att säga vart dom sätter sig [på skalan]. Så jag tycker att med hjälp av skalfrågor och cirkulära frågor så tycker jag att vi brukar komma vidare i samtalet. (UNGDH, s 2)*

Flera socialsekreterare uttrycker ett behov av flexibilitet i mötet med klienterna, vuxna som barn. Det visar sig i att några socialsekreterare beskriver hur de i kommunikationen med barn även använder kommunikationsmetoder som inte ingår i SoS repertoar som t.ex. Tejping och Nallekort, kommunikationsmetoder med barn som understöds av visuella hjälpmedel. De pekar på att det finns många sätt att göra barn delaktiga och att det under senare år har skett förändringar i såväl lagstiftning, riktlinjer och arbetssätt som har samverkat till ett ökat barnperspektiv hos socialarbetare.

- *Ja under barnsamtal använder jag Nallekort. Kort med nallar med olika kroppsspråk, uttryck, nallar som är ledsna eller arga, upprörda. Det blir mer som en, att bryta isen så att säga. Då ber jag barnet välja hur det känner nu och så. Så det brukar jag ha ibland parallellt med Tre Hus. För att lätta upp stämningen litet. (BEH1, s 6)*

En socialsekreterare tar upp att Tre Hus och Mappning kan vara svårt att genomföra när det gäller barn som har svårt att fokusera på det visuella och det skriftliga och följer då inte mallen utan anpassar och förenklar.

- *Tre Husen kan man ju förenkla genom att rita glada och sura gubbar eller använda bilder eller lättare ord. Min uppfattning är att det är mer individuellt, vilket barn man har framför sig. Och om man lyckas möta barnet rätt. (BSU9, s 3)*

Det framkommer att SoS inte är helt enkel att integrera med BBIC, men de anses inte utbytbara med varandra. Svårigheten som framhålls är själva dokumentationen.

- *Det som är, det är ju det här med dokumentationen. Vi har skyldighet att i BBIC-mallen skriva en förhandsbedömning. Då är alltid frågan ska vi skriva i den eller bilägga en Mappning? Hur dokumenterar man? Det är sådana eviga frågor. Nej, de är inte utbytbara. (MOTTSU11, s 11)*

Intervjuaren: Ser du några likheter mellan BBIC och SoS?

- *Vi har inte gått nya BBIC-utbildningen än. Men jag har hört av andra att nya BBIC är mer kompatibelt med SoS. Att de går mer hand i hand med risk och skydd. Jag tycker väl att gamla BBIC och SoS inte matchar så där. (UNGSU10, s 7)*

När Mappning och Tre Hus används varierar

Variationerna är stora i när man använder Mappning och Tre Hus. Det finns en stor flexibilitet som förefaller bero på hur socialsekreterarna uppfattar föräldrarna, barnen och situationen.

- *Men det beror verkligen på, jag brukar känna av liksom. Har jag ett utredningssamtal där jag känner att här blir det en enda stor soppa så kan jag sätta igång att mappa mitt under samtalet också. Eller så tänker jag efter första samtalet att nästa gång så mappar vi. När jag tycker att det behövs så gör jag det. (UNGDSÖ, s 3)*

En socialsekreterare beskriver det som en viktig förutsättning för att kunna använda Mappning att familjen själva ser att de har problem eller har en oro för sitt barn.

- *... vissa föräldrar, man behöver påvisa vissa saker, det går inte riktigt, man måste ändå ha en öppenhet och mottaglighet för kunna göra tycker jag, börja mappa och så. Så om föräldrarna fastnar i någonting så blir det lite svårt att mappa har jag upplevt...att det finns ett motstånd och man kanske inte tillstår allting. Dom är inte med på allt. Dom ser ingen oro och då blir det jättesvårt att mappa. (BEH1, s 4)*

En informant menar istället att om man märker att föräldrarna förstår oron vid ett första möte och den framgår tydligt, blir det inte nödvändigt att mappa vidare. Om och när man mappar tycks också bero på om situationen uppfattas som allvarlig eller ej. Det finns de som anser att man måste vänta tills man hunnit informera föräldrarna om att en utredning inletts och vad det innebär och skapa en relation först. Någon hävdar att det är lönlöst att mappa om inte föräldrarna är mottagliga, medan andra framhåller att Mappning inte alls bör ske vid ansökningar eller vid det första mötet:

- *Första informationsmötet handlar om att jag behöver informera om utredningsprocessen. Det kan man inte mappa utan då behöver jag informera om hur vår plan är och vad vi har för planering, vi bokar in mötestider, vi bokar in hembesök. Men sedan när vi har etablerat första kontakten försöker vi få in SoS så tidigt som möjligt... det beror också på mottagligheten hos familjen, föräldrarna. För det kan vara en krisartad situation och de kanske inte tar till sig det. Alltså just då, utan man får vänta in och ge det den tid det tar. Och när man märker att föräldrarna är mottagliga så då börjar jag mappa. (BEH1, s 4)*

Andra har rakt motsatt uppfattning och beskriver det som en fördel med att mappa vid nybesök för att involvera föräldrarna direkt i arbetssättet och menar dessutom att det passar allra bäst när man inte känner till familjen sedan tidigare. För familjer som varit aktuella länge blir den primära uppgiften att sätta sig in i familjens erfarenheter av tidigare socialtjänstkontakter, snarare än att mappa beskriver en informant:

- *Att man kan använda det direkt när man träffar folk första gången. Man kan använda det som en introduktion och köra igång med det direkt. Och jag upplever att det har effekter, det verkar omgående.* (UNGDSK, s 1)

Diametralt olika synpunkter på när man ska använda Tre Hus framkommer inom öppenvården. En familjebehandlare inom öppenvården menar att verktyget är lämpligast att använda i utredningen och inte senare i behandlingen. En annan uttrycker tvärtom att just det verktyget har hon tagit till sig och använder i behandlingsarbetet:

- *Ofta är det så att när det kommer till oss [ärendet] så vet jag att barngruppen använder det i sina barnsamtal så det kan vara något som de redan har gjort där. Tre Hus är kanske litet mer utredande.* (ÖPPVÅSK, s 2)
- *SoS för mig är i första hand en utredningsmetod, inte en behandlingsmetod. Sedan finns en massa verktyg i SoS som jag tycker är användbara i behandling också. Framför allt tänker jag på Tre Hus som jag använt jättemycket.* (ÖPPVÅSÖ, s 1-2)

Mappning fungerar med ungdomar men inte Tre Hus

På grund av referensgruppens önskemål ställdes frågor om hur SoS fungerar i arbetet med ungdomar. I intervjuerna framkommer en stor enighet om att Mappning anses passa bra i arbetet med ungdomar. Det fokus som läggs ned på vad som fungerar menar socialsekreterarna gör ungdomarna glada. Skalfrågorna upplever ungdomarna, enligt socialsekreterarna, som roliga uppgifter och de engagerar sig i att rita nätverkskartor.

- *Men jag tycker med SoS, med sättet att ställa frågor och Mappningen att det verkligen ger utrymme för ungdomen att beskriva sin syn på sin situation... har fått höra det ett par gånger också från föräldrar som har sagt att dom [ungdomarna] sagt det när dom kommit hem att dom tyckte att det var kul att gå hit.* (UNGDH, s 8)

Tre Hus uttrycker däremot de flesta socialsekreterare bara passar till yngre barn och att det känns barnsligt att göra med ungdomar.

Intervjuare: Hur fungerar Tre hus på ungdomar?

- *Jag har bara använt det några gånger för många kan tycka att det kan kännas litet barnsligt. Jag tror inte den som vi har är så bra utformad. Den är färdigskriven och med en bild på den här fen. Det blir litet figurer och tonåringarna tycker att det blir litet barnsligt. (UNGDH, s 2)*

Det finns de som är positiva till att använda Tre Hus med såväl unga som vuxna och som menar att det är ett lekfullt arbetssätt som kan passa alla åldrar. I svåra samtal kan just ritandet och berättandet lätta på spänningar. De som står för den inställningen är erfarna socialarbetare och behandlare, något som skulle kunna tolkas som en mer flexibel inställning till de olika verktygen i modellen.

Trygghet för nya och komplement för de erfarna i yrket

Det framkommer i intervjuerna att modellen anses skapa trygghet för oerfarna i yrket. Flera av såväl de med kort anställningstid inom socialtjänsten som de äldre och erfarna socialsekreterarna beskriver att det är de nya i yrket som är mest entusiastiska och att SoS är en modell som stödjer nya socialsekreterare i sin yrkesutövning. Här finner de verktyg att möta familjer i utredningssituationer. För nya i yrket som inte har erfarenhet av något annat arbetssätt att jämföra med blir SoS naturligt och den metod man använder sig av.

- *Dom var väldigt snabba på att jag skulle utbilda mig i SoS så jag kan inte säga att jag har något att jämföra med. Det är så klart svårt att säga vad som var hönan och ägget i det, att man var ny i jobbet och en ny metod. Jag vet inte riktigt hur jag skulle ha jobbat om jag inte haft SoS. För mig har det blivit ganska naturligt och att så här jobbar man på socialtjänsten. Det är den enda metod jag har. (MOTTÖ15, s1-2)*
- *Jag tycker det är en bra metod. Tydlig, och jag ser på de nyanställda, eller vi har en nyanställd, hon tycker att det här tryggar upp henne att vi utgår från det här. Det blir tydligt för henne att tänka oro, skydd, vad behöver hända, utforska i problemområdena. Hon tycker det är jättydligt. (MOTTÖ7, s 5)*

En synpunkt som framkommer är att SoS är att betrakta som ett komplement i utredningsarbetet. För att göra en fullgod utredning

räcker det inte att använda SoS utan man behöver också andra tekniker och samtalsmetoder. Vissa menar att de också fyller på informationen med egna anteckningar i ett block vid sidan om, men att de gärna gör det så öppet som möjligt:

- *Ja, alltså jag tycker inte att man kan jobba med SoS genom hela utredningsarbetet. Man behöver veta så mycket mer kring en familj och man behöver ha utredningssamtal kring bakgrund och litet hur funkar det i skolan. (UNGDSÖ14, s 8)*

I observationer av gruppmöten och ärendedragningar framkom inte något tal om att man behöver hämta in information från annat håll än från föräldrar, barn och nätverk som t.ex. information från förskola/skola, fritidsverksamheter, hälso-/sjukvård, registerutdrag etc. Det är förstås inget som säger att det inte görs, men det var inget av det som togs upp på de observerade gruppmötena.

Vad flera informanter framhäver i intervjuerna är att det behövs olika sätt att kommunicera på med såväl barn som vuxna och att man behöver anpassa sitt arbetssätt beroende på vem man har framför sig. Vikten av att vara flexibel och att inte fastna i vad metoden föreskriver anses angeläget:

- *Jag jobbar nog helst ganska kreativt så när jag ser vilken familj jag har framför mig då väljer jag metod utifrån det. Jag kan om jag börjar att sitta och prata med någon gå fram till tavlan och börja skriva då för att jag tycker att det passar då. Men behöver vi sitta nära varandra och ha något slags lugn eller något annat så är det det jag gör. (BSU9, s 2)*

Uppfattningen om att Mappningsformen med sina skalfrågor kan kännas både fyrkantig och begränsande framkommer, och att även andra samtalsmetoder kan behövas. Som exempel ges att ibland behöver man sitta framför varandra och bara lyssna och att vissa klienter kan reagera negativt och inte vill delta i Mappningen. Dessa synpunkter framför såväl erfarna socialsekreterare som de som är nya i yrket:

- *Men det var framför allt en förälder som var väldigt upptagen med att bara få sitta och berätta. Hade kanske behovet av att jag bara skulle vara tyst och sitta och lyssna. Ofta blir det väl att man anpassar när i en utredning man gör olika saker. Många gånger kan det vara så att man i första mötet med en familj har tänkt mappa men det blir något helt annat som står i fokus. Man får inte till det utan då får man [till*

det] på något annat sätt. Sedan finns det föräldrar som tycker att Mappning är helt värdelöst och förstår inte poängen med det och vill inte att man ska göra det. (UNGSU10, s 2)

Svårt att 'stå på scen'

Några socialsekreterare på mottagningsgrupper menar att det kan kännas obekvämt att stå upp framför familjen. Att stå upp och skriva på tavlan innebär att man stundvis vänder ryggen åt familjen och det tar flera upp som ett problem, eftersom de menar att de tappar överblicken och inte blir riktigt närvarande i samtalet. En tolkning av detta kan vara att känslan av obehag kanske snarare handlar om de professionellas osäkerhet och deras bristande erfarenhet än att det inte skulle passa familjen.

- *Vi försöker att vara två, men om man ska vara själv och mappa så känns det inte alltid bra att ha ryggen åt och skriva. Då behöver man se vad som händer... Eller gammal klassisk scenskräck, det är litet läskigt att ställa sig upp och göra det. Men jag upplever att det blir bättre ju mer man gör det. Det är bara att bestämma att nämen nu ska jag göra det här. Det utredarna vill se är att vi dokumenterar tydligt om vi har mappat så att dom vet det när de träffar familjerna. (MOTTSÖ, s 10)*

Men trots att denna socialsekreterare uttrycker en ovana och en osäkerhet i att mappa vill hon ändå försöka, eftersom hon ser hur viktig Mappningen är i själva överföringen av ärendet till utredningsenheten.

Mappning används med olika syften och i olika sammanhang

Mappning med de olika fråge- och samtalsmetoderna används i såväl handledning som planering och i möten med andra verksamheter. Gruppmöten görs till lärotillfällen för modellen där genomgångar av ärenden sker genom Mappning. Socialsekreterarna tränar att ställa skalfrågor och att genomföra s.k. uppskattande intervjuer och goda exempel lyfts fram i handledande syfte. I en intervju beskrivs att på den enheten används Mappning först och främst i gruppmöten i syfte att träna och att det där är mer ovanligt att använda Mappning i kontakten med familjerna. Detta har enligt socialsekreterarna att göra med en ovana och osäkerhet med modellen och hur olika delar ska tolkas och att de ville vara mer förberedda i mötet med familjen.

Mappning används också för att planera klientsamtal s.k. ”förmappning”, vilket innebär att de för upp den information de har om familjen och ber om handledning inför ett svårt möte med en familj.

- *Sedan kan man använda det [teammötet] också om man vill göra ett Danger Statement [engelska för ”Framtida risk”]. Få hjälp med utredningsplansfrågor. Det är helt upp till handläggaren vad man vill ha hjälp med. (UNGDH2, s 4)*
- *Vi kan mappa när vi får in ett ärende, när vi ska bestämma vad gör vi nu, vem går på det här och vad är det vi är oroliga för. Alltså inför en förhandsbedömning brukar vi mappa. Vi kan mappa inför att vi ska lämna över ett ärende. Vi kan mappa mitt i när vi inte har bestämt om vi ska inleda utredning eller inte och vi mappar med familjer ibland. (MOTTSU11, s 2)*

I denna förmappning sker mycket utan familjens inblandning i formulering av oro och mål och vad som ska hända. På de gruppmöten som observerades ställdes alltid frågan från mötesledaren till den ansvariga socialsekreteraren i ärendet om vad de vill ha hjälp med. Det vanligaste svaret var att man ville ha hjälp med vilka frågor de skulle ställa till familjen. Ibland vill man också få hjälp att formulera de mål som ska skrivas upp och det som behöver förändras. Förmappningen beskrivs vara ett stöd i hur de ska gå vidare i mötena med familjen. Syftet med Mappning i detta sammanhang blir då främst kompetenshöjning och handledning för socialsekreteraren snarare än ett verktyg i syfte att skapa allians och delaktighet med familjen.

Ett annat syfte med förmappning som tas upp är att underlätta överföringen av ärenden mellan enheter. Detta beskrivs ge en snabb inblick i ärendet och sparar tid när ärenden ska redogöras för.

- *Ibland så brukar jag förmappa tillsammans med min medhandläggare. Det betyder att jag och min medhandläggare, utifrån den information vi redan känner till om familjen, att vi tillsammans då skriver upp vad vi vet om familjen. Vilka komplicerade faktorer kan vi se?*

Intervjuare: Innan ni har träffat dom?

- *Ja eller vi har träffat dom någon gång, kanske i ett tidigt stadium, vi behöver förbereda oss på upplägget. Då brukar vi kunna, men då måste det så klart finnas information sedan tidigare. Vi skriver inte någonting utan vi låter föräldrarna fylla på.*

Intervjuare: Då visar ni det som ni har tänkt?

- *Nej det gör vi inte utan det är mest för egen skull och sedan fyller vi på med tiden med den information som föräldrarna delger då. (BEH1, s 2)*

Här är syftet med Mappningen att på ett kortfattat och överskådligt sätt strukturera och presentera information för kollegor. I observationer av gruppmötena framkom det att själva formatet i Mappningen (tre kolumner på tavlan) begränsar hur mycket information som kan tas med. En viktig del av vad som tränades på de gruppmöten som observerades var att skriva kortfattade och tydliga målformuleringar oftast av dagsaktuell natur inom de uppritade kolumnerna.

Mappning används också i anmälningmöten och i möten med andra organisationer som t.ex. skolan, men då kan själva det lösningsinriktade förhållningssättet verka provocerande, enligt en socialsekreterare. Hon beskriver ett anmälningmöte på en skola där hon pekar på hur det mer lösningsinriktade arbetssättet krockat med skolpersonalens mer problemfokuserade. Men det finns också exempel på att skolor gett positiv feedback på just tydligheten i anmälningmötena.

- *Jag kan tycka att det blir en skillnad på anmälningmöte med skolan. Dom kan vara väldigt problemfokuserade. Och dom kan ha haft möten med föräldrarna flera gånger där föräldrarna också känner sig ganska dåliga. För jag tror att föräldrarna uppskattar att vi försöker lyfta det som också fungerar bra. Men däremot så kan jag uppleva att skolan blir litet provocerade när vi försöker ta fram det som är bra för då tänker dom att vi minimerar deras oro. Så ibland kan det bli litet frustration i dom mötena. (MOTTH3, s 7)*
- *Jag vet att skolor har sagt att dom tycker att det är en bra form, det blir tydligt för dom, det blir en tydlig mötesstruktur... just i de här skolmötena har vi fått feedback från skolan att det varit bra. (MOTTSSU11, s 4)*

Det är förstås svårt att med dessa utsagor som grund säga om det är modellen i sig som skolan reagerar på eller om det mer handlar om hur den används.

Övriga verktyg används inte alls i utredningsarbetet

De intervjuade utredande socialsekreterarna beskriver att de inte använder några andra verktyg skapade för kommunikation med barn förutom Tre Hus. Resultaten från delstudie 1 och 2 skiljer sig alltså

åt. Det kan antingen tolkas som att de arbetsledare som besvarat kartläggningen inte vet vilka verktyg som socialsekreterarna använder eller kan det handla om att studien inte lyckats med att fånga in all användning av verktygen på kontoren. De övriga verktyg vi frågade om var Barnskalan, Trollkarlen och Fén, Ord och Bild, Trygga cirklar, Säkerhetshuset (Det trygga hemmet) eller Säkerhetsobjekt (För beskrivning av verktygen se ordförklaringar). Verktygen framtagna för barn tycks i högre grad användas i behandlingsarbetet än i utredningsarbetet. Några av dessa verktyg nämndes som användbara av familjebehandlarna när de arbetade med säkerhetsplaner (se avsnittet om Säkerhetsplan). I arbetet med säkerhetsplaner hade man olika inställning till när Ord- och Bild-berättelsen skulle användas. Vid ett av kontoren var det ett krav från öppenvårdens sida att utredningsenheten hade gjort en Ord och Bild-berättelse för att de skulle kunna inleda en säkerhetsplan. Detta gällde inte för de övriga kontoren. Vid ett annat av kontoren framkom att familjebehandlaren själv tillsammans med barnet ibland gjorde en Ord och Bild-berättelse inom ramen för säkerhetsplaneringsarbetet. Vid två av kontoren beskrev familjebehandlarna att de ibland använde Säkerhetshuset och vid ett av kontoren använde familjebehandlaren ibland Säkerhetsobjekt i säkerhetsplansarbetet (Se vidare under avsnittet om Säkerhetsplan).

Sammanfattning

Det är främst verktygen Mappning och barnvarianten av Mappning benämnt Tre Hus som tas upp som svar på frågan om hur SoS används i arbetet. Dessa verktyg beskrivs användas på ett varierat sätt beroende på hur man uppfattar föräldrar, barn och situation. Främst beskrivs Mappning användas som en kartläggning av vad som framkommit av oro och styrkor (säkerhet). Själva integrationen med BBIC tas inte upp som ett problem, däremot dokumentationen, som inte är anpassad till BBIC:s mallar. SoS olika delar med Mappning och frågemetoder används med olika syften och i olika sammanhang, inte bara i möten med familjer utan också i planering och handledning. Det beskrivs i lika hög grad som ett verktyg för att skapa större effektivitet i handläggningen och underlätta informationsöverföringen av ärenden mellan enheterna som ett verktyg att ta fram familjens 'egna ord'. Syftet med Mappningen eller den s.k. förmappningen blir då snarare att strukturera den information man har så att familjens situation blir tydligt för kollegor och chefer än att ta tillvara familjens egna formuleringar och lösningar.

Själva Mappingsformen ger ett begränsat utrymme för hur mycket information som kan rymmas, och socialsekreterarna tränar i handledning att vara kortfattade och skriva tydliga målformuleringar oftast av dagsaktuell natur inom de uppritade kolumnerna. SoS stödjer framförallt nya socialsekreterare i sin yrkesutövning. Flera beskriver modellen som ett komplement i utredningsarbetet och uttrycker att information även behöver samlas in på annat sätt, t.ex. genom andra samtalsmetoder för att en utredning ska vara fullgod. SoS har utvecklat och inkorporerat många olika slags verktyg i arbetet med att utreda och följa upp insatser, men dessa används i denna studie i låg grad eller inte alls av mottagnings- eller utredningsenheterna. Familjebehandlare inom öppenvården nämner något fler av dessa verktyg som användbara i behandlingsarbetet med säkerhetsplan.

Intentioner i det praktiska arbetet

I följande avsnitt beskrivs vad som framkommit i intervjuerna om vad socialsekreterarna vill åstadkomma genom att använda SoS.

Skapa delaktighet och allians

Socialsekreterarna beskriver SoS som ett redskap för att skapa delaktighet för och allians med familjen och ibland med hela nätverket. Det är i detta sammanhang särskilt Mappingsverktyget man refererar till. Det är genom Mappningen som det blir begripligt för familjerna varför socialtjänsten är inblandad, enligt socialsekreterarna. Förutom Mappning beskrivs även den lösningsfokuserade och utforskande samtalsmetodiken och Tre Hus syfta till att skapa en delaktighet för familj och nätverk samt bidra till en förståelse för vad som sker. Därmed förväntas möjligheten öka att familj och nätverk tar fram egna lösningar och att de känner ansvar för att de genomförs. Detta menar socialsekreterarna kan också få deras expertposition att tonas ned och därmed bidra till att utjämna maktbalansen mellan myndighet och klient.

- *När vi mappar så är vi också tydliga med att det är viktigt att det blir dina ord. Det brukar jag alltid säga och att det här är något som du och jag kan vara överens om. Så Mappningen är din uppfattning av hela situationen. Så de vi träffar kan på det sättet påverka exakt vad som ska stå i deras journaler. (UNGDH2, s 2)*

- *För mig är SoS för det första att bygga en allians med föräldrarna så att de blir delaktiga i ärendet. Så att dom äger ärendet. Det blir som att man får en allians och det blir mycket tydligare för dom när man skriver upp på tavlan, vad oron är, vad som funkar bra i familjen. Det blir mycket tydligare och mer begripligt. (BEH1, s 1)*

Just möjligheten att genom SoS skapa allians och delaktighet med familjer som inte alltid delar den oro socialtjänsten har om deras barn anges som ett viktigt skäl till varför man uppskattar arbetssättet. Det beskrivs underlätta lösningar som kan uppkomma om ord står mot ord och man fastnar i vad som har hänt eller ej.

- *Den största skillnaden är att det går att arbeta med oro för barn även när ord står mot ord. Det var något jag verkligen kämpade med innan att försöka hitta vad som är sant och vad är det som stämmer. (MOTTSU11, s 10)*

Denna ståndpunkt kan kontrasteras mot de socialsekreterare som beskriver svårigheten med att mappa tillsammans med föräldrar som inte delar socialtjänstens oro (se tidigare avsnitt Modellens praktiska tillämpning).

Enligt socialsekreterarna gör det lösningsorienterade arbetssättet att de fokuserar på det som fungerar i familjen vilket beskrivs underlätta samarbetet och göra arbetet mindre tungt. Arbetssättet beskrivs av de som är bekväma med modellen som kreativt och att det ger arbetsglädje och att både familjerna och de själva tycker det är ett roligt arbetssätt.

- *Jag märker det för att dom öppnar upp sig mer i samband med Mappningen. Dom kommer, dom kan lägga till saker i samband med Mappningen. Dom tycker till och med att det kan vara roligt ibland när vi ritar upp skalfrågor på tavlan. Det blir en ingång i en annan dialog. Att det kan öppna upp för dom och det tycker jag märks i samtalet än att bara sitta ansikte mot ansikte och prata. Tavlan skapar, det blir mer kreativt och det blir en helt annan ingång. (BEH1, s 2)*

Ett sätt att lyfta fram barnets röst

Tre Hus är enligt de intervjuade socialsekreterarna ett bra sätt att kommunicera med barnet och att ge barnen en röst i utredningsarbetet. Flertalet av socialsekreterarna inom mottagning och utredningsenheterna använde främst Tre Hus med de yngre barnen som ett verktyg att konkretisera och visualisera barnets upplevelse av sin

situation. Det kan ske i samband med samtalet som förs om "Det svåra huset" där situationen som föranlett oron för barnet går igenom och när Tre Hus används vid flera tillfällen kan barnen visa om situationen försämrats eller förbättrats för dem. Det som ritats upp i enskilda samtal med barnen kan sedan användas i möten med hela familjen och det blir ett sätt att visa föräldrar och nätverk hur barnet upplever sin situation. En fördel menar flera är att berättelsen inte blir omtolkad av föräldrar eller socialsekreterare.

- *Det är enkelt för barn att begripa så man får ut ganska mycket information från barnen för de förstår precis vad man är ute efter. Dom förstår precis vad dom ska svara på. När man överför det till föräldrar så ser dom att det här har mitt barn antingen skrivit eller sagt. Det är ingenting som jag har omtolkat. (ÖPPVÅSÖ, s 4)*

Ett argument som förs fram varför det är bra att kommunicera med barnet genom Tre hus är att det underlättar för såväl socialsekreteraren som för barnet att prata om svåra saker. En socialsekreterare menar att det också är ett sätt för socialsekreteraren att berätta för barnet vad socialtjänsten vet.

Om barnen inte vill rita och prata med socialsekreteraren beskrivs att ansvaret för att prata med barnet överläts till föräldrarna.

- *Att det är den här oron som finns, man sticker inte under stolen med någonting utan man pratar tydligt och öppet med barnet. Varför är vi här och varför har vi kontakt med föräldrar. Att man är tydlig med det.*

Intervjuaren: På vilket sätt får du feedback från barnet att dom förstått eller att dom tycker det blev bättre?

- *Jo men dom brukar ju säga om det skett en förändring eller inte. Det har sett olika ut. Många barn kanske inte säger så mycket medan andra barn berättar öppet om att jag märker att mina föräldrar mår bättre eller att det har blivit bättre hemma. Dom skriker inte lika mycket på mig, dom tar inte tag i mig längre, dom gör inte illa mig längre och så. Så det har ju så klart sett olika ut från barn till barn.*

Intervjuaren: Och dom som inte vill/kan prata hur gör du då?

- *Då brukar jag prata med föräldrarna om vikten av att dom pratar med barnet om vad vi har pratat om. Och ge det förtroendet och ansvaret till dom. Att prata med barnet. (BEH1, s 6-7)*

Tydlighet, fokus och transparens

Att vara tydlig och transparent i förhållande till familjen men också inom organisationen är ett genomgående tema till varför man uppskattar modellen. Mappningen beskrivs som ett sätt att sätta igång en process som gör att man tänker framåt. Den anses hjälpa till att komma på rätt spår så att man tidigt tar fram det man anser vara viktig information för socialtjänsten för att kunna fatta beslut i en förhandsbedömning eller utredning. Det är lätt hänt att flyta ut och prata om annat som inte är relevant, menar man, och modellen hjälper till att styra upp det arbetet.

- *[Ställer]bra och höga krav på utredarna att konkretisera vad det är man är orolig för. Att kunna skilja litet på sina egna fantasier och vad som är konkret oro. Och transparensen inför en familj. (ÖPPVÅSÖ16, s 1)*

Modellen förväntas skapa transparens som gör att man kan visa hur man tänker igenom utredningsprocessen och att föräldrarna inte ska bli överraskade av kommande bedömningar och beslut. Arbetssättet uppfattas konkretisera och visualisera såväl problem som styrkorna i familjen och synliggöra oro samt socialtjänstens uppdrag. Socialsekreterarna menar att det blir ett sätt att tydliggöra barnens, de ungas och socialtjänstens perspektiv för alla inblandade samtidigt som barnperspektivet upprätthålls, då det annars är lätt hänt att föräldrarnas problem dominerar.

- *Det här att man får ett verktyg, transparensen att man skriver tillsammans med familjen och dels att man fokuserar både på det som fungerar och är bra och sedan tillsammans funderar på vad som behöver ändra. Det är inte så att jag sitter själv och skriver mina anteckningar utan att dom är med och ser vad jag skriver och processen, att man kan återgå till det och kategorisera litet. Så här tycker ungdomen om sin situation och så här tänker föräldrarna och att man kan ställa det mot varandra. (UNGSÖ14, s 1)*
- *Det är många som fastnar i föräldraperspektivet och föräldrarnas behov och åker med både till höger och vänster kring alla föräldrarnas behov som gör att man tappar barnet. (BSU9, s 4)*

Att vara tydlig gentemot familjen, uttrycker socialsekreterarna som en viktig del, men också att tydligheten underlättar överföringen av ärenden inom organisationen mellan olika enheter. Att kartlägga och strukturera informationen genom hela ärendeprocessen är en del av

utredningsarbetet och Mappningen underlättar detta. Mappning förväntas även ge effektivitetsvinster i själva handläggningen och i överföringen av ärenden mellan enheter.

- *Syftet är väl också att det ska bli en röd tråd och begripligt från mottaget och när utredarna ska ta över och fortsätta. Att hela kontakten med socialtjänsten ska bli tydlig. (MOTTHU3, s 9)*

Barnskyddsfokus och involvering av nätverk

Många av de intervjuade återkommer till att det som är modellens kärna är dess fokus på vad som är risker för barnet, barnets behov av skydd och på vilket sätt barnet kan skyddas. Lika framträdande i socialsekreterarnas berättelser är dock att modellen tar fram familjens styrkor och resurser. På några mottagningsenheter beskrivs fördelen med modellen och Mappningsproceduren vara att snabbt kunna kartlägga de skyddande faktorer som finns för barnet och genom att använda en skala mellan 0 - 10 få fram graden av oro för barnet. Denna skala återkommer flera till som det verktyg de använder för att göra en riskbedömning.

- *Att man fokuserar på skyddet vilket jag anser att socialtjänsten över lag ofta brister i. Att man tänker på konsekvenserna, vad är det som kan hända om man inte skyddar barn och på vilket sätt man kan skydda barn. (BSU9, s 1)*
- *Tecken på säkerhet. Man kartlägger säkerheten. Det blir tydligt. En metod som är lätt att använda, speciellt vi på mottagningsgruppen. Vi får ju in orosanmälningar. Att plocka ut vad oron är, de styrkor vi kan se och göra en kartläggning. Jag tycker att det är en bra metod. (MOTTSK7, s 1)*

Samma resonemang förs av en socialsekreterare på en utredningsenhet som pekar på att skalan där graden av oro anges blir ett stöd för de beslut som fattas i utredningen.

- *Jag tycker att det blir jättetydligt när jag mappar. Jag tycker att riskfaktorerna blir jättetydliga och styrkor i familjen. Man får en bra överblick. Och just när man skalar där mot slutet. Hur pass hög oro man har för barnet, det blir en väldigt tydlig bild av familjen tycker jag. Så många gånger använder jag mig av det som grund för olika beslut eller insatser. (BEH1, s 5).*

En tydlig intention i arbetet med SoS beskrivs vara att skapa trygghet och säkerhet för barnet i det privata nätverket. En tankefigur är att barn är bättre skyddade om det informella nätverket är engagerat eftersom myndigheter och professionella inte kommer att finnas kvar för barnet.

- *Får man till bra nätverksmöten tidigt kanske man förhoppningsvis inte är i behov av insatser på samma sätt. Att lämna över mer till, det är väl också ett bra sätt att förhålla sig till, som jag upplever det att man lägger tillbaka det till familjen. Ni får komma med lösningarna och vi är med och försöker hjälpa er att komma fram till lösningarna. Ansvaret ligger hos familjen. (UNGSU10, s 6)*

Flera socialsekreterare menar samtidigt att det är ett krävande arbete att engagera nätverket särskilt i familjer med ett glest nätverk, men att metoden uppmuntrar till det.

Sammanfattning

De intentioner socialsekreterarna uttrycker som centrala i arbetet med SoS är att skapa allians, tydliggöra vad som är risk och skydd för barnet samt att involvera nätverk. Arbetet med SoS beskrivs som kopplat till modellens tekniker, i första hand Mappningen, som förväntas stödja alliansskapande med familjen och skapa tydlighet och transparens gentemot densamma. Mappningen beskrivs effektivisera utredningsprocessen och tydliggöra barnens, de ungas och socialtjänstens perspektiv för alla inblandade på ett enkelt och strukturerat sätt. Arbetssättet beskrivs som kreativt och flexibelt för olika slags lösningar. Det uppfattas också kunna minska socialsekreterarens expertposition och därmed utjämna maktbalansen mellan myndighet och klient. En central intention i arbetet med SoS är enligt socialsekreterarna att ha fokus på risk och skydd. En tydlig tankefigur är att barn är bättre skyddade av det informella nätverket då myndighetspersoner inte kommer att finnas kvar för barnet i det långa loppet. Fördelen med att dra in barnen och nätverket i planering och lösningsförslag, menar socialsekreterarna, är att chansen till positiva förändringar för barnet blir så mycket större. Flera socialsekreterare pekar samtidigt på att det är ett krävande arbete att engagera nätverket.

Säkerhetsplan – ett krävande arbete

En säkerhetsplanering är enligt modellskaparna en skyddsplanering med inbyggda regler och arrangemang i syfte att visa socialtjänsten, familjen och nätverket att barnet kommer att vara skyddat på längre sikt (Turnell & Murphy, 2017). I de exempel som modellskaparna ger är det framförallt planer som görs i samband med en eventuell hemtagning efter att barnet varit placerat utanför hemmet eller när den misstänkte förövaren inte bor med barnet ”*Most safety plans in the highest risk cases are created when the family is separated, either with the children in alternative care or the alleged abuser out of the family home*“ (Turnell & Murphy, 2017, s 46). I Stockholms stads metodstöd för SoS (Stockholms stad, 2014) beskrivs säkerhetsplanering i något vidare termer som metod och insats att användas i högriskärenden där LVU övervägs under utredning eller vid en planerad hemflyttning. Säkerhetsplanering innebär att föräldrar och privat nätverk får i uppdrag av socialtjänsten att göra en detaljerad planering av barnets vardag med syfte att skydda barnet från faror. I Stockholms stads metodstöd presenteras en mall som utgår från modellskaparna.

Mallen innehåller uppgifter om säkerhetspersoner för barnet och minimikrav (Bottom line - som formuleras gentemot familjen och som ska uppfyllas för att barnet ska kunna bo hemma). Vidare ska ett antal säkerhetsmål sättas upp, som tydligt ska beskriva syftet med planen t.ex. att barnet inte ska bli slaget och vad konsekvenserna blir om målen inte upprätthålls. En planering ska göras om vem som ska ansvara om t.ex. någon av säkerhetspersonerna blir sjuk. En plan B ska också upprättas redan inledningsvis ifall någon del av planen inte följs. Planeringen ska granskas av ansvarig chef och följas upp oftare i början av insatsen och senare mer sporadiskt, genom nätverksmöten, hembesök och samtal med barn och säkerhetspersoner.

I den aktstudie som genomfördes granskades akter vid de kontor som kartläggningen visat i hög grad använde SoS och säkerhetsplan. I runt hälften av kommunerna i länet uppgavs inte säkerhetsplan användas alls. Socialkontoren ombads ta fram akter där en säkerhetsplan hade genomförts mellan 2015 och 2017. Aktstudien hade en kvantitativ inriktning där fokus i granskningen låg på om det fanns ett dokument benämnd säkerhetsplan eller liknande med rubriker som anger uppgifter om de delar, som enligt modellskaparna, ska

ingå en säkerhetsplanering. Dessa rubriker kan anses som kriterier för vad en plan ska innehålla för att barnet ska betraktas som tillräckligt skyddat.

Tre av kontoren tog fram akter där säkerhetsplan enligt uppgift hade använts. Totalt granskades 16 akter. I kommunikation via telefon och mail med chefer på de tre socialkontoren innan aktgranskningen inkom uppgifter om antalet säkerhetsplaner mellan dessa år. Vid två av kontoren angavs ett högre antal ärenden än de akter som sedan togs fram och granskades. Endast två kontor tog fram uppgifter om det totala antalet omhändertagna barn enligt LVU. Det är därför svårt att säga något om i vilken grad som säkerhetsplan används i förhållande till hur många barn som omhändertas med stöd av LVU. I de fall där det fanns uppgifter om antalet omhändertaganden med stöd av LVU mellan åren 2015 och 2017 gjordes säkerhetsplanering i långt färre än hälften av LVU-ärendena. Det var dessutom inte ovanligt att dessa säkerplaner avbröts av olika anledningar.

I flera av de granskade akterna saknas dokument rubricerad säkerhetsplan i mall med de rubriker som förespråkas av modellskaparna och i Stockholms stads metodstöd. I några av akterna framkom det i journalanteckningarna att olika delar av en säkerhetsplan genomförts. Där det fanns en plan rubricerad säkerhetsplan var variationen stor i graden av ifyllnad. I några av de genomgångna akterna framgick det inte om ärendet var avslutat eller om säkerhetsplanen hade uppfyllts. I ungefär hälften av fallen placerades barnen enligt uppgift i akten med stöd av LVU eller med SoL trots att en säkerhetsplan har inletts. De planer som beskrivs rör framförallt bedömningar om en hemflyttning kan ske efter en jourhemsplacering.

Få av de intervjuade socialsekreterarna hade egen erfarenhet av säkerhetsplanering. En av dem hade gjort en säkerhetsplan mer än en gång. I mottagningsenheterna saknade de intervjuade socialsekreterarna egna erfarenheter. Däremot hade alla intervjuade familjebehandlare inom öppenvården relativt stor erfarenhet av att arbeta med säkerhetsplaner.

Nedan presenteras resultat kring användning av säkerhetsplan hämtat från intervjumaterial och akter.

Tabell 4. Användning och centrala uppgifter i säkerhetsplan/trygghetsplan fördelat på olika kontor. Antal akter.

Granskade akter (n=16)	Kontor 1 (n=9)	Kontor 2 (n= 2)	Kontor 3 (n=5)	Kontor 4 (n=0)
<i>Rubricerad Säkerhetsplan</i>	4	2	3	-
<i>Rubricerad Trygghetsplan</i>	0	0	2	-
<i>Alternativ strategi^a</i>	3	2	1	-
<i>Säkerhetsmål^b</i>	3	2	5	-
<i>Bottom line^c</i>	0	2	3	-

^aTydlig beskrivning där det framgår vad som ska göras om planen inte fullföljs

^bArtikulerade krav på föräldrar i beteendemässiga termer

^cArtikulerade minimikrav i säkerhetsplanen

Nedan presenteras de intervjuades syn på arbetet med att genomföra en säkerhetsplan på de fyra socialkontoren.

Säkerhetsplan som både planering och insats

En säkerhetsplan beskrivs i intervjuerna både som en planering och en insats. Man beskriver det som ett slags avtal i form av ett dokument som upprättas tillsammans med familj och nätverk i syfte att undersöka om det finns förutsättningar för barnet att bo kvar hemma i familjen trots allvarlig oro för barnet. Dokumentet ska skrivas under av familj och av säkerhetspersonerna för barnet.

En av informanterna uttrycker att säkerhetsplan är ett intensivt behandlings- och kontrollarbete, där barnet ska ha ett skydd alla dygnets timmar av minst fem säkerhetspersoner ur nätverket. En viktig förutsättning för att en säkerhetsplan ska kunna genomföras menar informanterna är att familjen är villig att bryta sekretessen gentemot nätverket, d.v.s. är med på att visa upp sina problem för dem. Nätverket och familjen ska vara villiga att samarbeta med socialtjänsten och acceptera de krav socialtjänsten ställer om att barnet ska vara skyddat och tryggt och att alla förstår att om en säkerhetsplan inte följs är alternativet LVU. En familjebehandlare liknar säkerhets-

plansarbetet vid familjerådslag och menar att arbetssättet är lika krävande för såväl familj som organisation. Så här beskriver en familjehandlare på en öppenvårdsenhet vikten av att samla ett nätverk runt barnet som man kan lita på, hur viktigt det är att familjen redan i det första mötet av en säkerhetsplanering förstår att barnet måste vara skyddat samt vilka krav som ställs på nätverket.

- *Vi bjuder in alla till en träff. Allt är öppet, inget får vara hemligt. Det är ofta ett slitigt första möte – när hemligheterna blottas. När nätverket förstår att det är ett alternativ till placering ställer de upp, men kanske olika mycket, efter förmåga. Det viktiga är att vi får fram ett schema om vem som bor hos familjen två första veckorna.*

Intervjuare: Kan man alltid få fram det?

- *Ja annars går det inte och det blir ju en motor och därför är kedjan så viktig var barnet bor i starten, jaha kan inte barnet flytta hem, ja men då kan jag ställa upp, byter pass på jobbet. Vi gör det här ihop. (ÖPPVÅSU, s 4)*

Ett argument som nämns för att använda en säkerhetsplan är att även om en placering måste göras ibland, då t.ex. nätverket eller föräldrarna inte klarar av de villkor som ställs upp, blir placeringarna mer välgrundade om en säkerhetsplan har föregått placeringen.

Säkerhetsplansarbetets utformning och dilemman

Det skiljer sig något mellan kontoren i vilket skede öppenvården kommer in i arbetet med säkerhetsplan. På vissa kontor kommer öppenvården in i ett tidigt skede och arbetar tillsammans med socialsekreterarna. På andra kontor kommer öppenvården in i ett senare skede. I intervjuerna med familjehandlare önskar de komma in i ett tidigt skede, men eftersom huvudansvaret för att starta en säkerhetsplan ligger på utredningsenheten beror det på när socialsekreterarna kopplar in öppenvården. En synpunkt framförs att det är ett problem om säkerhetsplaneringen inte kommer igång direkt efter bedömningen att barnet behöver skydd. Om barnet fortsätter att vara kvar i hemmet samtidigt som socialtjänsten påstår att barnet behöver skydd ger det dubbla budskap till föräldrarna och försvårar en säkerhetsplan, menar informanten. Det är först efter att barnet placerats som en säkerhetsplan kan inledas och en undersökning göras om det är säkert för barnet att bo hemma. Denna informant efterlyser en ge-

mensam syn på hur man ska arbeta, så att överföringen mellan enheter sker i rätt tid och på ett smidigt sätt så att inte barnets situation förvärras.

- *Men om mottagningen låtit barnet bo hemma i tre veckor- då blir det helt fel när vi kommer in, de [föräldrar och barn]har levt i tre veckor, utan planering eller någon bott med dem- Ett jättehinder för att upp-
rätta en säkerhetsplan. Så fort inte kedjan funkar blir det problem. Det är en kedja som ska funka från dag 1. (ÖPPVÅSU12, s 5)*

För att garantera barnets säkerhet är metoden för de som håller i säkerhetsplanen att göra täta uppföljningar och kontroller av barnets hemsituation med hjälp av nätverket i nätverksmöten och enskilda samtal med nätverk och barn. I intervjuerna framkommer att en del av de verktyg och samtalsmetoder som familjebehandlarna använder ingår i SoS, men de använde också metoder och verktyg som de sedan tidigare är vana vid. Inom öppenvården har samtliga av de intervjuade arbetat med nätverksarbete och det arbetssättet är inget nytt för dem. En av familjebehandlarna pekar på vikten av att bedöma nätverkets förmåga och att kontinuerliga bedömningar behöver göras i en säkerhetsplan, eftersom familjens situation förändras, särskilt när det är kris i familjen.

En uppfattning som kom fram rörde själva utformningen av nätverksmöten, där frågan ställdes hur bra det var för barn att delta. För att undvika att barn ska fara illa av att delta i ett nätverksmöte behöver det enligt denna informant nog planeras, eftersom det finns en risk att nätverket utsätter barnet genom anklagelser och skuldbeläggning. Därför behöver barnets deltagande nog planeras i s.k. förmöten.

- *Jag tror man ska vara vaksam med hur mycket barn ska delta. Jag har hört ibland att föräldrar vill gärna att barn ska vara med men då vill jag höra vad det är för syfte. Är syftet att läxa upp barn på mötet, forumet blir ett sätt att läxa upp barn och tala om att det dom har gjort är fel, det tycker jag inte är lämpligt. (ÖPPVÅH, s 12)*

Hur många och vilka som ska ingå i nätverket ges varierande svar på, även om de flesta socialsekreterare trycker på vikten av att engagera det privata nätverket som säkerhetspersoner, d.v.s. släkt och vänner till barnet. En avvikande syn på detta förs fram av en familjebehandlare som pekar på vikten av att professionella som står nära barnet bör ingå i ett säkerhetsnätverk.

- ... jag upplever att ofta när man säger nätverk är det i socialsekreterarnas värld dom privata och för mig är det självklart dom professionella först, skola och förskola. Dom är jätteviktiga. Det är ofta att man utesluter dom. Man har någon idé om att man vill, att familjen inte vill, men det är barnet. Men skolan ser barn mer och skolan kan hjälpa till och få in barnets röst. Lärare och förskolelärare kan beskriva och prata om barn mer än vad dom andra. Skolan träffar barn mycket mer. Jag tror att vi får in barnen mer i rummet om vi tar in skola och förskola. (ÖPPVÅH, s 11)

Att undersöka nätverket pekar flera på som något man är skyldig att göra i en utredning och likaså understryks vikten av att socialtjänsten stödjer nätverket i att finnas till för barnet, särskilt som det ställs stora krav på dem. Flera återkommer till att det är ett stort ansvar som det privata nätverket tar på sig och att det kan bli tungt att bära, och då behöver de professionella ta sin del för att stötta.

Vi frågade om hur man gick tillväga för att vara säkra på nätverkets tillförlitlighet i att barnet blir skyddat. En socialsekreterare beskriver att det handlar om tidigare kännedom och en känsla, en förtroendefråga för föräldrar och nätverk, samt en bedömning av barnets reaktioner på de säkerhetspersoner som föreslås. En socialsekreterare pekar på att det är just det som är svårigheten i arbetet när man inte kan se konkreta skador på barnet utan måste gå på andrahandsinformation. Noteras kan att förutom det privata nätverket används socialjouren vid ett av kontoren i mer akuta skyddsplaner. Nedan följer ett utsnitt av en intervju för att illustrera detta:

Intervjuare: Hur kan ni lita på morfar?

- *Det kan vi inte, vi kan bara gå på människors ord. Vi har inga garantier så. Och är det så illa att vi tänker att morfar kan inte garantera det här så kanske vi behöver placera...*

Alltid när vi får in ett ärende så har vi en mottagningsblankett där vi skriver en första skyddsbedömning. Sedan skriver vi in den i BBIC, i dokumentet där. Vi kanske uppdaterar den. Vi kanske gör en ny. Vi kanske behöver göra en ny varje dag. Och vi kanske bedömer att hur vi kan lita på att morfar är där. Om vi bedömer att det är så illa att en till person måste vara hemma, det är inte jätte-ofta det händer, det kanske har hänt två gånger sedan jag började här och det är nästan ett och ett halvt år sedan, då kanske vi lämnar över det till socialjouren. Att vi vill att ni ringer den här familjen klockan 12 på lördag och klockan sex och sedan säger vi till familjen att ni behöver ringa socialjouren på söndag

och berättar hur det går. Sedan tar vi vid igen på måndag och då har vi ofta inlett [utredning]och lämnat upp det [till utredningsenheten]. (MOTTSÖ15, s 9)

I denna beskrivning av en akut skyddsbedömning fångas ett grundläggande dilemma upp som finns i den sociala barnvården om att risk- och skyddsbedömningar måste genomföras och beslut fattas i syfte att skydda barn även om inte all information finns. Här kan vi se hur socialsekreteraren försöker hantera den osäkerhet som riskbedömningar är behäftade med särskilt i de fall där barnet inte uppvisar synliga skador som kan hänföras till att det blivit fysiskt utsatt.

Kritik mot nätverket som barnskydd

En uppfattning som framkommer är att det kan finnas en risk med betoningen på det privata nätverket som skydd för barnet. Här lyfts att det är av största vikt att man är noggrann med att nätverket verkligen ställer upp och finns där för barnet. Om inte kan det vara farligt, anser en av våra informanter, som vänder sig mot att man ibland tänjer på vad en säkerhetsplan innebär när det gäller barnets skydd.

- *Jag tror mer att det handlar om ett förhållningssätt eller ett synsätt. Alltså om man tänker att det är bra för barnen att bli placerade eller inte. Att man vill undvika att placera barn för man vet att det inte brukar vara bra. Sedan kan det ju behövas. Och det är det jag menar att om man använder ett halvpålitligt nätverk istället för att verkligen skydda barn, ja då är det inte bra. (BSU9, s 8)*

Flera av informanterna menar att man gör skyddsbedömningar i många ärenden och att det för det mesta är tillräckligt, men att det inte får blandas ihop med säkerhetsplansarbetet, som kräver betydligt mer av kontroll för att våga lita på nätverket som skydd för barnet.

- *... man ska inte kalla något för någonting det inte är. Vi gör planer och skyddsbedömer i vart enda, vart enda ärende där det förekommer våld. Alltid gör vi en plan och skyddsbedömning utifrån den planen. Men jag skulle inte kalla det säkerhetsplan för det är för mig något helt annat. Mycket mer omfattande jobb. (BSU9, s 8)*

Säkerhetsplan med ungdomar

Genomgående framgår i intervjuerna att socialsekreterarna tycker det är särskilt svårt att använda säkerhetsplan med ungdomar som har beteendeproblem. Argumentet är att utgångspunkten i säkerhetsplansarbetet är att det är föräldrar som utsätter barn och inte, som kanske oftare är fallet med ungdomar, att de utsätter sig själva och andra för skada. Att göra en säkerhetsplan med en ungdom blir då svårt eftersom man inte vet vilka mål man kan ställa upp kring hur den unge ska skyddas, särskilt om ungdomen inte själv är intresserad. Flera hävdar att de säkerhetsplaner som kan fungera med ungdomar är när den unge är utsatt för våld i hemmet.

- *Vi gör fler säkerhetsplaneringar för små barn, där det handlar om att skydda barnet. Ungdomen är en egen person och det kanske handlar om att ungdomen måste skyddas från sig själv. Det är ju lättare att skydda någon om det är konkret som våld. Att man blir utsatt av en vuxen hemma. Det blir mycket mer tydligt. Ungdomar, det kan vara mycket annat inblandat, svårt att hitta vad det är som behövs för att skydda den här ungdomen... Och att man måste ha ungdomen med sig i planeringen. Det blir väldigt svårt att göra en planering kring en ungdom som inte själv är intresserad av det. (UNGSK8, s 2)*

Det framkommer en skepsis mot att använda säkerhetsplan när ungdomar har egna beteendeproblem då svårigheten kan vara att hitta nätverk som kan utgöra säkerhetspersoner. Dessa personer ska då med ungdomens goda minne skydda ungdomen mot sig själv, ett uppdrag som kan vara svårt att utföra. Detta speglar vad som händer när man använder metoder som är framtagna i andra länder med en annan rättslig kontext än den svenska. Australien, Storbritannien och USA där modellen används har ett barnskyddssystem. Det innebär att det främst är yngre barn och framförallt barn som utsätts i hemmiljön som är den sociala barnavårdens målgrupp. Barn och ungdomar med beteendeproblem och kriminalitet omhändertas inom det straffrättsliga systemet. Att det kan finnas behov av att anpassa modellen till den svenska kontexten framkommer i fokusgruppintervjuerna, men också i intervjuerna på socialkontoren. Ett sätt att lösa detta som beskrivs vid ett kontor är att man istället för att inleda en säkerhetsplan anordnar nätverksmöten när en SIP-plan¹ upprättas

¹ SIP-plan är en samordnad individuell plan som upprättas tillsammans med brukare om insatser från socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver samordnas.

för att på så sätt få andra professionella inom andra verksamheter som t.ex. landstinget att engagera sig.

Alternativa säkerhetsplaner

Flera socialsekreterare beskriver att de alltid arbetar med skyddsbedömningar och säkerhet och att det kan göra varianter på säkerhetsplaner, men utan lika stränga säkerhetsrutiner. Beteckningar som skyddsplanering, trygghetsplaner eller säkerhetsplan light nämns. Man uttrycker sig vara medveten om att dessa planer inte är lika rigorösa i kontrollen av säkerhet för barnet som säkerhetsplan är, men att det ibland kan ses som 'good enough'. Det finns en samstämmighet i att en säkerhetsplan är mer omfattande än andra former av planering för att barnet ska vara skyddat.

Intervjuare: Kan du förklara vad skyddsplanering är? Vad skiljer det från en säkerhetsplanering?

- *En säkerhetsplanering är ju mycket mer, det är en väldig apparat att göra en riktig säkerhetsplanering. Skriva bakgrund. Existerande styrkor, säkerhetsmål, och frågor för säkerhetsplanering och så. Det är ett jättearbete att göra en riktig säkerhetsplan. [Trygghetsplanering]det är väl en säkerhetsplan light, en egen säkerhetsplan men inte enligt SoS. Det skulle nog inte godkännas. (UNGDSÖ, s 6-7).*

Intervjuare: Samtidigt säger du att ni gör trygghetsplaner av samma skäl, att ni ska vara trygga att barnen ska kunna bo hemma. Då är ni trygga! Eller?

- *Ja man hoppas väl att det är good enough. (UNGDSÖ, s 11)*

En uppfattning som framförs är att det är farligt att kalla en skyddsplanering för en säkerhetsplan "light" då någon sådan, enligt denna informant, inte existerar inom modellen SoS. En familjebehandlare påpekar att man inte bör använda termen säkerhetsplan om man inte gör den så noggrant som krävs. Istället för att anordna nätverksmöten i syfte att upprätta en variant på säkerhetsplan skulle dessa möten kunna kallas för utredande nätverksmöten, menar familjebehandlaren.

Skäl som anges till att få säkerhetsplaner fullföljs

I intervjuerna framkommer resonemang om varför så få säkerhetsplaner genomförs. En förklaring som framförs är att det inte särskilt ofta övervägs placeringar med stöd av LVU.

- *Det ska vara så pass tydligt att här är socialtjänsten så pass oroliga så att om ingenting händer så kommer vi att gå in och göra en placering. Och det har sällan varit så. Det har sällan gått att uttala det. Det har inte varit riktigt där. (ÖPPVÅSÖ, s7)*

Men också andra skäl anges. En säkerhetsplan kan ha inletts men avbrutits av olika skäl, t.ex. att nätverket och/eller föräldrarna inte kan hålla de regler och arrangemang som planen kräver. Denna typ av avbrott kan innebära en viss försiktighet inför att inleda en säkerhetsplan igen. Att säkerhetsplanen inte fullföljs kan också handla om att det inte gjorts ett tillräckligt gediget förarbete och att nätverket inte är så tillförlitligt och samarbetsvilligt som man trott. En annan förklaring som uppges är att socialsekreterarna har för bråttom och startar en säkerhetsplanering innan de är säkra på att föräldrarna verkligen vill bryta sekretessen gentemot nätverket. Ytterligare skäl som framförs är att säkerhetsplaneringen startar utan att socialsekreteraren är fast besluten om att omhänderta barnet med stöd av LVU, om planen inte följs. Här pekar familjebehandlarna på vikten av att socialsekreterarna måste klara av att fatta ett svårt beslut och stå för barnets behov av placering.

- *Som nätverksledare har jag hamnat litet i konstiga lägen där vi fått uppdragen "som om" det är skarpt läge men sedan i själva mötena, där vi på något sätt tänker att men nu ska vi hjälpa socialsekreterarna att få det sagt så har dom backat från det. (ÖPPVÅSÖ, s 7)*

Att genomföra en säkerhetsplan kräver enligt intervjuerna mycket av såväl socialsekreterarna som av nätverket och av föräldrar och barn. Flera av de intervjuade socialsekreterarna uppger att de känner sig osäkra inför den uppgiften, men att de tror på idén och gärna vill arbeta mer med säkerhetsplaner, under förutsättning att de får utbildning, tid och stöd från kollegor och ledning. En reflektion som kan göras är att osäkerheten kan förstås som ett uttryck för bristande erfarenhet hos socialsekreterarna av att omhänderta barn med stöd av LVU. Att omhänderta med stöd av LVU innebär att våga stå för ett beslut som går mot föräldrars och ofta också barnens vilja. Oerfarenheten från socialsekreterarnas sida skulle i så fall kunna innebära

att denne inte klarar av att ta ett svårt beslut utan backar från att fullfölja ett LVU-omhändertagande ifall planen inte följs. Det innebär i så fall att låta barnen flytta hem, eller bo kvar hemma, trots kvarstående osäkerhet kring barnets skydd.

Sammanfattning

Verktyget Säkerhetsplan beskrivs som en rigorös insats och en planering som ska leda till att barnet kan vara tryggt och skyddat i hemmet på lång sikt och som enbart ska användas i högriskärenden. Hur säkerhetsplaner dokumenteras varierar stort och i intervjuerna framkommer stora variationer i hur många och vilka som ingår i ett säkerhetsnätverk, även om de flesta trycker på vikten av att engagera det privata nätverket som säkerhetspersoner, d.v.s. släkt och vänner till barnet.

Få av de intervjuade socialsekreterarna har varit med om att genomföra en säkerhetsplan. Det är framförallt familjebehandlare inom öppenvården som beskriver att de deltar i och håller i nätverksmöten när en säkerhetsplan upprättas och följs upp. En kritik riktas mot nätverksmötenas genomförande som handlar om att barn kan bli utsatta av det nätverk som är lojala med föräldrarna. Därför krävs noggrann planering av mötena som innebär att barnen inte alltid är med. I de beskrivningar som ges av säkerhetsplansarbetet har det huvudsakligen handlat om att bedöma om barnet ska flytta hem efter en jourhemsplacering. Genomgående ser alla intervjuade det som svårt att använda säkerhetsplan med ungdomar som har egna beteendeproblem. Det anges som svårt att ställa upp mål för hur den unge ska skyddas om ungdomen inte själv är intresserad. Flera socialsekreterare beskriver att de alltid arbetar med skyddsbedömningar och säkerhet men under andra beteckningar. Det kan vara varianter på säkerhetsplaner som inte har lika stränga säkerhetsrutiner, vilket också visar sig i granskningen av akterna (Trygghetsplan). Det framkommer såväl kritik mot dessa mindre rigorösa planer som att de betraktas som acceptabla alternativ.

Några skäl som anges varför inte en säkerhetsplan inleds är att familjen inte vill bryta sekretessen gentemot nätverket. Brister i socialsekreterarnas förarbete kan leda till avbrott när det visar sig att nätverket inte är tillförlitligt. Dessa avbrott skulle kunna minska benägenheten att inleda nya säkerhetsplaner. Socialsekreterarna uppger

ett intresse för att arbeta med säkerhetsplaner, men anger att de är osäkra p. g. a. att de saknar kunskap och stöd i det arbetet. Kritik riktas mot socialsekreterarna från familjebehandlarnas sida att de inte vågar stå för beslut att genomföra ett omhändertagande med stöd av LVU i de fall säkerhetsplanen inte fullföljs. Denna beslutsosäkerhet skulle också kunna handla om såväl bristande erfarenhet som den inbyggda svårighet som ligger i att genomföra ett omhändertagande av barn mot föräldrars och barns vilja.

Förutsättningar för en framgångsrik användning av SoS

I detta avsnitt beskrivs på vilket sätt förutsättningar för att kunna arbeta med SoS berörs i intervjuerna. Såväl kontextuella, organisatoriska som professionella faktorer behandlas.

En stabil organisation och tillräckligt med tid

Att arbetssättet inte utvecklas fullt ut är enligt socialsekreterarna inte bara en utbildningsfråga utan snarare en fråga om verksamhetens organisation, ledning och den stora personalomsättningen. En viktig förutsättning för att SoS ska fungera är att hela organisationen är in dragen framhåller flera informanter, något som kan kännas tungt eftersom de flesta upplever en mer eller mindre kaotisk arbetsituation med en hög arbetsbelastning, ständiga omorganisationer och byten av kollegor och chefer. För att en säkerhetsplan ska lyckas saknas flera förutsättningar menar några familjebehandlare. De beskriver att det saknas medvetenhet hos ledningen om vikten av att nätverks- och säkerhetsplansarbetet kommer in tidigt i processen.

Reflektioner görs om varför alla delar av SoS inte används och att arbetssättet trots att så många socialsekreterare har gått utbildningen inte får starkare fäste. En reflektion handlar om att de delar som är tidskrävande och svåra inte fungerar i den hårt pressade verksamhet som Socialtjänstens barn- och ungdomsvård befinner sig i. Mängden ärenden och hur arbetet är organiserat menar en socialsekreterare hindrar henne att fullt ut kunna använda SoS på det intensiva sätt hon vill.

- *Man får ett ärende och beroende på vad oron är så kanske man ses jätteintensivt och man får in nätverket på en gång och om det behövs*

så får man så fort som möjligt in insatser, man har kanske en utredning på en eller två veckor. Nu har man så många ärenden att utredningen är på 4 månader. Det skulle vara effektivt både för familjerna men också för arbetet på socialtjänsten. (BOUSK, s 6-7)

Socialsekreterarna uttrycker att de behöver tid för att träna de olika delarna tillsammans med kollegor och arbetsledare för att känna att arbetssättet sitter. För de unga och ovana, vilket många är just på de enheter som arbetar med mottagning och utredning av barn- och ungdomsärenden, är det viktigt med tid för övning och handledning i att använda verktygen och arbetssättet. I det tidigare avsnittet om modellens praktiska tillämpning beskrivs att det är de nya i yrket som är de mest entusiastiska att ta till sig arbetssättet och ser det som ett stöd i arbetet. Detta behöver inte vara en motsägelse utan kan spegla olika kontors satsning på utbildning och lärotillfällen.

- *Att det tar litet längre tid ibland just för att det är en läroprocess och man har inte riktigt kommit in i det. Och att man ibland kan fastna i kolumner och formuleringar och det känns tidsmässigt som om det tar längre tid. (MOTTH3, s 8)*

En familjehandlares uppfattning är att den tid det tar för att socialsekreterarna ska känna sig bekväma med arbetssättet är ungefär så lång tid som de är kvar på arbetsplatsen. När de väl har lärt sig SoS slutar de. Bristande kontinuitet p. g. a. av personalomsättning försvårar utveckling av det sociala arbetet oavsett vilken metod som ska införas, menar denna familjehandlare.

- *Hopplöst med den bristande kontinuiteten hos personalen. Spelar ingen roll vilken metod man vill införa, man kommer inte vidare. (ÖPPVÅH2, s 14)*

Behov av specialkunskap och tidsmässig flexibilitet utifrån arbets karaktär

Flera tar upp att vissa aktiviteter som att mobilisera nätverk och att hålla i nätverksmöten och säkerhetsplaner är tidskrävande och som man saknar kunskap om. De förslag som nämns för att underlätta det arbetet är tillgång till ett nätverksteam eller ett särskilt barnskydds-team. Några av kontoren har särskilda nätverksteam eller enheter som specialiserar sig på säkerhetsplan, men alla är inte med i själva mobiliseringsdelen, något som efterfrågas av flera socialsekreterare.

- *Om oron för barnen är stora och riskerna höga kontaktar jag barnskyddsteamet som kan gå in mer intensivt och försöka hitta nätverk och träffa familjerna på ett annat sätt än vad jag hinner och kan. Nu känner jag ju barnskyddsteamet så man kan ringa och fråga och få råd och tips av dom. (BSU9, s 3)*

Arbetet med säkerhetsplan beskrivs som tidskrävande då den rigorösa kontrollen kan innebära både kvälls- och helgarbete, något som flera socialsekreterare önskar göra, men som de anser att arbetssituationen inte tillåter. Flera säger också att ett skäl till att de väljer bort alternativet säkerhetsplan är att de känner sig osäkra. Om de ska göra en säkerhetsplan behöver de stöd från en kompetent kollega och från ledningen för att våga. Ett sätt att lösa det på kan vara att man anställer någon som sköter kontrollen i en säkerhetsplan, menar en socialsekreterare.

- *Ska man göra det här så skulle man behöva någon som håller i hela den här processen. Först allt administrativt arbete, förbereda pappa, vilka som ska vara med, förmöten. Det var ju en massa veckor som, och när jag började med det, hoppade in i det, jag hade inte tid med någonting annat. (UNGSÖ14, s 11)*

En reflektion som görs i intervjuerna från en familjebehandlares sida är att delar av metoden är för svår och tidskrävande och att den därför inte sätter sig.

- *Jag tänker att SoS har ändå funnits så pass länge, tycker jag, som inte varit yrkesverksam så länge. Jag tycker att man kan se vad det är som funkar och vad det är som används. ... Tre Hus tror jag också sitter över hela stan. Men av någon anledning, jag vet inte, är det litet si och så med säkerhetsplaneringar. Ord och Bild tar inte fäste. Då står det för någonting. Det är för svårt eller för tidskrävande. Det är någonting, det är önskningar om hur man skulle vilja jobba. (ÖPPVÅSÖ16, s 17)*

En tolkning som kan göras av ovanstående utsaga är att denna informant ser till vad som är möjligt i den myndighetsstyrda barn- och ungdomsvården. Hen drar slutsatsen att när vissa metoder eller delar av metoder inte används passar de inte in på grund av de organisatoriska förutsättningarna. Det kan också tolkas som ett uttryck för att de delar av SoS som kräver en anpassning av organisationen är svårare att få till.

Sammanfattning

Förutsättningar för att kunna arbeta med SoS kopplas till såväl kontextuella faktorer som organisatoriska och professionella faktorer påverkan. Flera uppger att arbetssituationen behöver bli mindre kaotisk och arbetsbelastning lägre med färre omorganisationer och byten av kollegor och chefer för att kunna arbeta med modellen fullt ut. När det gäller säkerhetsplaner framförs att dessa är svåra att genomföra p. g. a. att verksamheten inte ger det utrymme. Socialarbetarna anser sig sakna kompetens, stöd från ledning och en kunnig kollega. Denna invändning har också att göra med organisationens bristande anpassning till det sociala arbetets innehåll, där vissa uppgifter som t.ex. säkerhetsplaneringar, kräver ett intensivt arbete i perioder, men som man menar arbetssituationen inte tillåter p.g.a. tidsbrist. Eftersom SoS bygger mycket på nätverksarbete och alliansskapande är en viktig förutsättning, enligt informanterna, att komma in tidigt i processen. Tillgången till ett nätverksteam eller ett särskilt barnskyddsteam beskrivs kunna underlätta. För detta krävs såväl organisatoriska förutsättningar, med snabb kommunikation och ett gemensamt arbete mellan enheter som tid för detta. I intervjuerna uttrycks en önskan om en större förståelse från ledningen för vad som krävs och att hela organisationen måste vara indragen för att modellen ska kunna genomföras och hålla över tid. Avgörande för att socialsekreterarna ska kunna känna sig säkra i sin yrkesroll anges vara tid för att träna in modellen. Det kan också tolkas som ett uttryck för att de delar av SoS som kräver en anpassning av organisationen är svårare att få till.

För mycket eller för lite fokus på kontroll

I följande avsnitt beskrivs de risker som tas upp med att använda SoS som berör ett grundläggande dilemma mellan stöd och kontroll i det sociala arbetet med barn och unga.

Dilemman med fokus på skydd i en familjestödsinriktad socialtjänst

Det svenska barnavårdssystemet med sin lagstiftning brukar beskrivas ha en låg tröskel, vilket innebär att många familjer kan bli föremål för socialtjänstens intresse (Wiklund, 2006). Detta har att göra

med den preventiva tanken om att samhället ska stödja familjer att ta hand om sina barn och komma in tidigt med insatser för att på så sätt förhindra att barn far illa. En viktig del i socialsekreterarnas arbete blir då att i förebyggande syfte uppmuntra föräldrar och unga att ta hjälp från socialtjänsten på frivillig basis. Denna preventiva inriktning skiljer Sverige från t.ex. de länder som har ett barnskyddssystem där barn blir aktuella först när barnen har skadats och där socialtjänstens uppgift blir att bedöma om det finns en risk att skadan kommer att upprepas och att skydda barn från farliga föräldrar. Samtidigt har den svenska lagstiftningen barnskyddande inslag som innebär att om någon risk bedöms finnas för barnet att det inte är tillräckligt skyddat eller far illa ska en utredning inledas oavsett samtycke.

En uppfattning som framkommer i intervjuerna är att barn- och ungdomsvården har fått en inriktning mot barnskyddsarbete med större betoning på säkerhetsfrågor, vilket denne informant ser som bekymmersamt eftersom det finns en risk att detta sker på bekostnad av stödet till barnen.

Intervjuare: Ser du några nackdelar med SoS?

- *Ja, inte direkt nackdelar men jag kan tänka litet att man utgår ifrån väldigt mycket att säkerhet går först. Och jag kan tänka att man får inte glömma stöd heller. Stödet man kan erbjuda familjen. Man kan vara väldigt fokuserad på, jag tänker barn som bevittnat våld. Man jobbar väldigt mycket med föräldrarna och att de ska komma sams och att barnet ska vara säkert. Säkerheten genomsyrar hela utredningen och vad fick barnet för stöd i det här? (MOTTSK, s 3)*

Uppfattningen att det finns en risk med att socialtjänsten enbart ska komma att betraktas som en kontrollinstans och därmed leda till att föräldrar inte vågar ta hjälp, tas också upp. Nedanstående citat speglar hur vissa informanter ser en fara, med att den sociala barnvården avlägsnar sig från ett familjestödande arbete. Denna informant tog upp temat i samband med diskussion om säkerhetsplanarbetet, som kräver en kraftig kontroll av föräldrar och nätverk, genom hembesök och täta uppföljningar på telefon och i möten. Tesen här är att om socialtjänsten vågar lita på dem som ingår i nätverket stärks säkerheten för barnen eftersom nätverket kommer att bli mer benägna att öppna sig och tala sanning om de ser att barnet far illa. Om samarbetet med familjer går förlorat går också möjligheten att uppnå lösningar som fungerar förlorad.

- *Det blir en ideologisk fråga också tänker jag. Det där med vad socialtjänsten förmedlar. Om socialtjänsten förmedlar kontroll 24-7, då kan man inte förvänta sig någon slags tillit åt något håll. Men om jag kan förmedla tilliten kan det vara bra, du är moster, du kommer att göra det här och jag litar på dig. Då tror jag att man i hög utsträckning gör så och går inte därifrån och är förbannad på socialtjänsten... och då tror jag också att man blir mer benägen att berätta om det inte fungerat. (ÖPPVÅSÖ, s 15-16)*

En socialsekreterare beskriver hur dilemmat mellan stöd och kontroll blir särskilt tydligt i förhandsbedömningen. Då ska en riskbedömning ske för att besluta om en utredning ska inledas, samtidigt är ett lika viktigt syfte i det första mötet att ge ett bra bemötande så att föräldrar och barn/unga får förtroende och vill ta hjälp av socialtjänsten. I ett förhandsbedömningsmöte ska man på kort tid göra en skyddsbedömning, avgöra graden av oro, samtidigt som man vill ägna tid till att etablera en kontakt. En positiv första kontakt kan enligt socialsekreteraren göra att föräldern eller den unge vill återkomma för att söka hjälp på frivillig väg. Här uppfattas SoS som en hjälp och ett stöd i att hantera dilemmat att navigera mellan stöd och kontroll och i att sortera de inkomna anmälningarna. Om inga tydliga tecken på att barnet far illa kommer fram i förhandsbedömningen kan man avvakta och istället uppmuntra familjen att återkomma och ansöka om stöd frivilligt i förvisningen om att det kommer in nya anmälningar om det är allvarligt.

- *Samtidigt så har vi bara vår timme på oss så beroende på hur hög oron är, alltså ibland handlar ju våra besök om att bara bedöma ett skydd.*

Intervjuare: En första riskbedömning?

- *Ja, exakt. Att vi träffar föräldrar samma dag som anmälan kommit in om det är hög oro. Jag hade ett besök för ett par veckor sedan där det var, ja men oron repades av på 20 minuter och sedan så pratade vi om att den här tjejen gillade att göra det här och det här med mamma och att dom varit där och där och rest... För så handlar det ju mycket om, förhandsbedömning handlar mycket om ge ett bra bemötande som gör att folk kommer tillbaka. Och vänder sig till oss frivilligt vilket ju många gör. Det syns inte ofta i media men det är många som vänder sig till oss för att få hjälp.*

Intervjuare: Tycker du att metoden SoS är ett sätt att använda för att de ska komma tillbaka för att få hjälp?

- *Jo men absolut... Och att det blir tydligt att om vi gör de här och de här grejerna så försvinner den där oron. Så det blir tydligt för dom vad dom kan göra för att påverka för barnet. Sedan är det ju så att många är rädda när de kommer hit också, jättespända, dom flesta tror ju att socialtjänsten BARA tar barn och det är ju väldigt sällan vi gör det. (MOTTSÖ15, s 6)*

En annan aspekt som tas upp som berör den kontrollerande delen av SoS är hur oron och riskerna för barnen så tydligt visualiseras för föräldrarna och barnen genom själva Mappningen. Det förekommer enligt en informant att man i uppföljande nätverksmöten i en säkerhetsplanering visar fram den Mappning som tagits fram under utredningsprocessen så att familjen och alla övriga i nätverket ska få en överblick. Detta förfarande, menar informanten, kan dock bli tungt för familjen, vilket kan förstöra en kontakt som har byggts upp i syfte att stödja och skydda barnen.

- *Men det som blir och som vi har upplevt varit knepigt med säkerhetsplaneringsmötena det är Mappningen bland annat när den tapetseras upp i rummet. Att det blir för tungt. Det blir för svårt att se allt det här svåra och tunga. Speciellt för barnen men också för föräldrarna... För då har det varit de där skarpa lägena så det är familjer som kommer från extremt svåra situationer och då blir det inte särskilt hoppningivande att kanske litet mot sitt, eller vad ska man säga, med något slags tvång komma in i ett sådant möte och få det serverat för sig att det här funkar inte och det här funkar inte osv. Trots att det finns där att det här fungerar och det här behöver hända konkret, det är inte hoppningivande...*

Att se allt 'elände' tapetserat på väggarna Alltså de här barnen som kände att vi sitter bara och skriver och skriver och skriver och det sker ingen förändring. Då tappade vi dom för dom slutade komma på mötena för de tyckte inte att det hjälpte. (ÖPPVÅSÖ, s 7-9)

Risker med det utforskande frågesättet

En socialsekreterare tar upp att en risk med det utforskande frågesättet kan vara att man inte får höra vad barnet verkligen känner och att samtalsmetoden kan få barnet att anpassa sina svar till det som barnet

tror förväntas av det. Hon menar att SoS inte passar henne och att hon känner sig mer hemma med den öppna samtalsmetoden.²

- *Jag tänker att SoS behöver problematisera mer kring metoden, utifrån det lilla jag vet och förstår, att man frågar ut, fråga, fråga, fråga, fråga. Och det är en arbetsmetod som jag inte använder när jag pratar med barn utan jag är halldor-skolad [Övreeide] där man pratar på ett annat sätt med barn? Självklart frågar man om saker men inte på samma sätt.*

Intervjuaren: Hur gör du då?

- *Visst frågar jag men jag försöker att få barnet att berätta. Jag frågar på ett annat sätt, jag vet inte, men jag tror det är bra att ha både halldor [Övreeide]-skolning och SoS-skolning. Så att man inte kör över barnet som svarar på alla frågor för att göra mig nöjd. (BSU9, s 7)*

Denna uppfattning var det inte flera än denna socialsekreterare som tog upp när de olika teknikernas för- och nackdelar beskrivs. Men värt att uppmärksamma är att hen inte beskriver behovet av en annan samtalsmetodik på grund av att barn är olika eller vad som passar på grund av den professionelles kunskap och erfarenhet. Snarare handlar kritiken om att SoS utforskande frågestil kanske snarare motverkar syftet att få barnet att våga berätta sanningsenligt om sin situation.

Svårt att formulera en riskbedömning

I Mappningen ska information in som ska utgöra underlag för en riskbedömning. Den ska formuleras på kort och på lång sikt under rubriken Framtida risk. Vid ett kontor benämns denna riskbedömning på engelska som Danger Statement. I intervjuerna och i observationerna framkommer beskrivningar av hur denna riskbedömning görs.

Intervjuare: Jag hörde att ni här har något som kallas ”Danger statement”. Känner du till det?

- *Ja, det är framtida risk, hur den här oron kommer att drabba barnet i framtiden. Vilka konsekvenser kommer det här att få för barnet om det här fortsätter. Låt oss säga om våldet fortsätter, vad händer om fem år.*

² Socialsekreteraren refererar till den öppna samtalsmetoden som förespråkas av psykologen Haldor Övreeide (2010) som skrivit flera böcker om hur man samtalar med utsatta barn.

Hur kommer det här att utveckla sig och påverka barnet. Så det är det det är. (BEH1, s 11)

Enligt modellskaparna ska risken formuleras på såväl kort som på lång sikt, men denna socialsekreterare beskriver det som en fördel om risken kan formuleras i så aktuella termer som möjligt.

- *En risk ju närmare i tiden desto bättre. Att det blir mer nära förankrat i nuvarande tid. Om det här fortsätter att hända kan han ramla och slå sig, koncentrationsproblem i skolan, frånvaro i skolan och sånt. (BEH1, s 11)*

Denna riskbedömning beskrivs som svår att formulera konkret och specifikt för det barn som är aktuellt. Det framgår såväl av intervjuerna som av observationerna på gruppmötena att detta är något man vill få hjälp med och träna.

- *Det är svårt, det ska vara väldigt specifikt utifrån den oro som inkommit. ... Man måste vara väldigt konkret och det är det som är svårt och man måste utgå från händelsen. Det som hänt liksom. (UNDH2, s 5)*
- *Jag fastnar ju i formuleringarna. Man ifrågasätter sig själv och tänker att kan man skriva så, är det generellt eller konkret utifrån det specifika ärendet jag har. (MOTTH3, s 4)*

En konsekvens av dessa svårigheter kan enligt nedan citerade socialsekreterare bli att man hoppar över momentet och istället använder Mappningen till att samla och strukturera informationen under utredningsprocessen.

- *Vi stannar vid Mappningen. Vi kan mappa flera gånger under utredningen. Men så ska man ju gå in i framtida risk varje gång, men det gör vi inte. (BUTSÖ13, s 4)*

En central del av SoS, själva riskbedömningen, faller därmed bort och frågan kan ställas om barnet i dessa fall får ett sämre skydd om uppföljning av riskerna inte görs regelbundet. En reflektion är att detta kan förstås som en anpassning av modellen till det mer familjestödjande arbetssättet där skyddet inte är i fokus. En anledning till att skyddet inte alltid är i fokus kan ju också vara skillnader i familjernas problematik. I majoriteten av fallen är den problematik som man arbetar med inom svensk social barnavård till skillnad från de anglosaxiska länderna inte lika allvarlig till sin karaktär (Wiklund, 2006). Avgörande blir förstås då att kunna skilja ut de ärenden som kräver ett starkt skyddsfokus från andra av mindre allvarlig karaktär.

Signs-of-Safety – svårt eller olämpligt i vissa situationer

Några situationer omnämns både i kartläggningen och i fokusgrupper och i individuella intervjuer som olämpliga för användning av SoS. Det handlar om familjer där man bedömer att nätverket inte kan utgöra ett skydd för barnet då man inte kan lita på det. Det beskrivs vara i ärenden där det förekommer hedersrelaterat våld och vårdnadstvister. I ärenden där det förekommer hedersrelaterat våld pekar flera på att det inte är lämpligt att genomföra nätverksmöten, då man utsätter barn för stora risker. Dessutom pekas på att nätverksmöten är i dessa familjer svåra att genomföra då föräldrar ofta motsätter sig närvaron av tolk, p. g. a att man inte vill visa upp den skam som barnet utsätter familjen för. I båda dessa typer av ärenden uppger socialsekreterare att det saknas bra utredningsmetoder.

- *Jag tänker på när det inte går, när det är en hedersrelaterad problematik. Att involvera nätverket, det är ändå där barnet kommer att befinna sig. Jag tycker inte att det alltid är helt självklart. Det funkar ju inte alltid då att ha en säkerhetsplanering... Jag tycker absolut man ska involvera det nätverket om det är hedersrelaterat också för det är där barnet eller ungdomen befinner sig och det är dit barnet eller ungdomen kommer att komma tillbaka... det beror ju på om också släkt och vänner utsätter barnet. Då kan dom ju inte vara både de som utsätter barnet och ska trygga upp det. (BOUSK5, s 9-10)*
- *Det är svårt i vårdnadstvistärenden t.ex. där har vi inget bra sätt att jobba i. Det är kaos, så mycket annat, allt vi skriver och gör hamnar ju i tingsrätten. Så där vet vi inte vad vi har att jobba med eftersom föräldrarna säger vad som helst om och till varann och nätverket står på den ena eller andra sidan... Ja, man vet inte vad som är sant eller falskt, de ska svartmåla varandra och det är jättesvårt. Vi ska göra en riskbedömning. Det kan ju vara så att barnet blir misshandlat. Det tionde ärendet kanske stämmer. (BUTSÖ13, s 9)*

Problem som har med missbruk och omsorgsbrister att göra som t.ex. barn som hamnar i spelberoende togs också upp som exempel när inte arbetssättet är till någon hjälp. När det är ungdomens eget beteende som är problematiskt och ungdomen inte vill bli skyddad är det svårt att använda SoS. Även om föräldern brister i omsorgen, genom att inte sätta en gräns för barnets spelande är det svårt, menar en socialsekreterare, att använda en säkerhetsplan och att motivera

nätverk och säkerhetspersoner att kontrollera den unges beteende i hemmet.

Intervjuare: Varför skulle det inte passa vid spelberoende?

- *Om föräldern inte förmår, då är det ju så hela tiden, det är ju inte så att barnet kan ringa – nu stängde inte mamma av datorn kl 11.*

Intervjuare: Hur jobbar ni då innan ni placerar?

- *Vi jobbar med familjebehandling framförallt och stöd, förändringsarbete. (BUTSÖ13, s 8)*

Andra exempel som beskrivs som mindre lämpliga är ärenden där det förekommer relationsvåld och om det pågår en polisutredning om eventuellt brott. Det är svårt att förstå vad man menar här då just ärenden där det förekommer våld kan tyckas lämpliga att använda en starkt skyddsriktad utredningsmetod. Dessa exempel gavs i de öppna svaren som kunde anges i enkäten och inga följdfrågor ställdes. Andra exempel som ges är om en förälder har en psykisk sjukdom eller en utvecklingsstörning.

Sammanfattning

Genomgående framkommer i intervjuerna en kritik mot SoS som berör dilemmat att balansera mellan stöd och kontroll i den sociala barnvården. Kritiken handlar om att modellen är för mycket inriktad på skydds- och säkerhetsaspekterna för barnet och att stödinsatser till barnet glöms bort. Här riktas kritik mot hur Mappning används i nätverksmöten för att visualisera oro och risker för barnet, något som föräldrar och barn kan uppleva som tungt och som kan motverka den hoppningivande och lösningsinriktade inriktningen på arbetet. En uppfattning som framkommer är att det kan finnas en risk med det utforskande frågesättet i barnsamtal med risk för att den information som barnet ger inte är sanningsenlig och barnet därmed inte får den hjälp det behöver. Kritiken handlar även om att modellen anpassas på ett sätt som innebär att barnet inte får ett tillräckligt skydd. Detta bl.a. genom att inte formulera riskbedömningen ”Framtida risk” vid varje Mappning, att en för stor tilltro sätts till att nätverket kan skydda barnet, samt att mindre rigorösa säkerhetsplaner används. En central del av SoS, själva riskbedömningen, tunnans ut och frågan kan ställas om barnet i dessa fall får ett sämre skydd om uppföljning av riskerna inte görs regelbundet. Avgörande blir då att kunna skilja ut

de ärenden som kräver ett starkt skyddsfokus från de andra av mindre allvarlig karaktär.

SoS beskrivs som mindre lämpligt att använda i familjer där det finns hedersrelaterat våld då nätverket i dessa familjer kan vara direkt skadligt för barnen. I vårdnadstvister kan tilliten till nätverket vara svår att uppnå då föräldrar ofta drar in sina nätverk i konflikten.

Delstudie 3: Brukares erfarenheter

I detta avsnitt presenteras resultaten från den delstudie som tar sin utgångspunkt i studiens sista frågeställning, det vill säga brukares (föräldrars och barns) erfarenheter av SoS. Det rör sig om personer som har varit föremål för en barnavårdsutredning och säkerhetsplanering. Frågorna som ställdes rörde synen på delaktighet, hur de uppfattar de olika verktygen i modellen och om de upplever att barnets perspektiv och trygghet tagits tillvara. Här är det på sin plats att göra läsaren uppmärksam på att i denna typ av studie om upplevelser av ett särskilt arbetssätt inom socialtjänsten, är det inte helt lätt att skilja på brukares specifika upplevelser av SoS och deras upplevelse av socialtjänsten generellt. I samband med när frågor ställdes om SoS olika verktyg som Mappning, Tre Hus etc. hade intervjuaren en pärm med bilder på de olika verktygen att visa intervjupersonerna. Syftet var att intervjuaren skulle vara säker på att intervjuaren och den intervjuade talade om samma saker. Vi har försökt så gott det går att få fram deras upplevelser av SoS, men eftersom föräldrar och barn samtidigt kommer in på hur de upplever kontakten med socialtjänsten har vi valt att även ta med det under ett eget tema. Följande teman utkristalliserades: *Att bli lyssnad på och få stöd i sitt föräldraskap, Verktygen känns igen och upplevs olika, Nätverket som säkerhet på kort men inte på lång sikt, Bra struktur men lite nytta, Barnfokus - men oklart om barnen upplever det.*

En sista inledande kommentar är att de intervjuade barnen var generellt fåordiga men ibland uttrycker sig väldigt bestämt.

Att bli lyssnad på och få stöd i sitt föräldraskap

Föräldrarna uttrycker att de i stort blivit positivt bemötta, blivit lyssnade på i utrednings- och säkerhetsplaneringsarbetet. En av föräldrarna uttrycker samtidigt att hen är medveten om att det är socialtjänsten som sätter reglerna och de som bestämmer vad som ska göras och att delaktigheten består mer av *hur* det ska göras. Det samlade intrycket av intervjuerna med föräldrarna är dock att de upplevt en öppenhet för egna förslag och att de fått påverka olika delar av planering och lösningar.

Intervjuaren: Tyckte du att hon lyssnade på det som du hade att säga?

- *Ja, hon tittade på det utifrån alla synvinklar.*

Intervjuaren: Ja just det, hade du egna idéer om vad som behövdes göras i er familj för att det skulle bli bra igen?

- *Nej, men hon hjälpte oss ganska mycket. (I:1, s 3)*

Föräldrarna uttrycker att de har känt ett stöd och fått positiv bekräftelse på sitt föräldraskap, vilket har stärkt dem i att orka göra en förändring i sin relation till barnen. De beskriver det som att de har fått beröm och positiv kritik, att de fått höra av socialsekreteraren att de ser att föräldern jobbar på förändring. En förälder beskriver att det blivit lugnare och inte lika mycket konflikter med och mellan barnen, vilket enligt föräldern beror på hans ändrade beteende. Ett beteende som hen ser som resultatet av de samtal som familjen haft med familjebehandlare och föräldrarnas egen samtalsterapi med en psykolog. Det var en behandling som pågick parallellt med säkerhetsplanen och som enligt föräldern hjälpt föräldrarna att hålla ihop och orka igenom krisen.

Intervjuaren: Har du upplevt att de har förklarat hur de ser på dig som förälder och barnens situation?

- *De har visat det genom att uttrycka det... De är imponerade av min uthållighet till exempel. Att jag är stark person, att jag är en bra förälder. Jag jobbar... och [mina] barn vill vara hos mig, det betyder att de är trygga hos mig. Barn har uttryckt det, det är väldigt bra. Så de berömmar oss, allihopa. Ja, vi har fått en bra uppmuntran, absolut. Positiv kritik. (I:2, s 10)*

Bra struktur men lite nytta

Trots att såväl föräldrar som barn uttrycker att de känt sig lyssnade på och delaktiga och känt en uppmuntran och tro på deras förändringsvilja, uttrycker flera en frustration över att inte få den hjälp de anser sig behöva. De beskriver kontakten med socialtjänsten som tung med många möten och mycket prat, som inte upplevs leda någon vart. En förälder uttrycker att hen tycker socialtjänsten har jättebra metoder *på pappret*, men att det inte fungerar i verkligheten och att hen nu vägrar att ha kontakt med dem. Ett av barnen uttrycker också att hen känt sig delaktig och lyssnad på, men ändå inte ser

nyttan med mötena. Så här uttrycker sig en förälder kring frågan om hur hen upplevde säkerhetsplaneringen:

- *Vet du, jag vill... jag vill att du... [Funderar länge, som att hon vill betona något]. Deras arbetssätt. Den är... organiserad. Den är väldigt bra strukturerad. Jag säger ingenting angående det. Men jag utgår från resultatens – vad har vi fått fram från alla de där strukturerade möten. Väl organiserade möten. Vad har de gett mig? Jag är imponerad, hur man organiserar sitt arbete. De är suveräna. Men resultatens – det är ingenting jämfört med det jobbet de lägger i. Det är faktiskt stor skillnad. Det är också det som förvånar mig. (I:2, s 16)*

Trots en modell som eftersträvar delaktighet och ett uppmuntrande och lösningsinriktat arbetssätt är det upplevelsen av mötet med socialtjänsten generellt som dessa citat speglar. Vikten av att få ett respektfullt och vänligt bemötande kommer fram i samtliga intervjuer och visar hur personbundet socialt arbete är. Både barn och vuxna tar upp exempel på hur byten av socialsekreterare och dåligt bemötande minskar deras förtroende för socialtjänsten. Utsagorna visar att trots SoS, som flertalet föräldrar beskriver som ett arbetssätt de känt sig delaktiga i, är det de enskilda socialsekreterarna som påverkar deras upplevelse. De beskriver ständiga byten av personal och den bristande kontinuiteten som en tröttsam process då de möter nya ansikten och måste börja om hela tiden.

- *Till en början så var det en annan hon, en person som jag inte vet namnet på. Hon kontaktade mig när jag satt i häktet och det var (tystnar) ... det värsta jag varit med om. Det var (suckar) alltså, om socialtjänsten ska hjälpa människor så gåår det inte att hjälpa människor på det sättet som dom pratade med mig. (I:6, s 22)*
- *Jag vill komma tillbaka till det här med personalen inom socialen. Jag tycker att när man påbörjar ett ärende så ska man inte byta personal. Dom förstår inte ärendet och då måste man börja om från början och för oss som familj är det svårt. (I:1, s 9)*

Föräldrarna uttrycker tydligt vikten av ett gott bemötande och att få träffa en och samma person genom hela processen. Dessa upplevelser beskrevs när frågor ställdes om SoS, men svaren är av mer generellt slag och visar kanske mer på brister i bemötande och organisation snarare än hur själva modellen påverkar, i detta fall SoS.

Verktygen känns igen men upplevs olika

Samtliga intervjuade känner igen de vanligaste verktygen, Mappning, Tre Hus, skalfrågor och barnskalan, men även andra verktyg som inte tillhör SoS repertoar nämns. Det varierar hur föräldrarna upplever de olika verktygen, med svar som antingen är positiva, neutrala eller direkt negativa. Så här uttrycker en förälder sig om hur Mappningen för dennes del har konkretiserat barnets oro och klargjort hur barnet känner vid de tillfällen föräldern är berusad och de risker föräldrarnas missbruk kan föra med sig för barnets utveckling.

- *Jo, jag tyckte det var bra. [lång paus] Alltså, det ger ju liksom en tankeställare, därför att det blir så konkret liksom att den här oron finns, liksom att... Det var ju då oron att jag skulle slå ihjäl mig om jag ramlade till exempel. Det var också... att... om man inte får bukt på problemen så kommer X få problem, [X] kan få koncentrationssvårigheter i skolan till exempel. (I:4, s 12)*

Flera beskriver det som positivt att Tre Hus används för att föra fram barnens upplevelser till föräldern, som innebär att de dels får informationen om hur barnen tänker och känner och att det motiverar till förändringar.

Trots att flertalet av de vuxna menar att socialsekreterarna både uppmuntrat och gjort dem delaktiga med stöd av modellen ges exempel på när teknikerna fått rakt motsatt effekt. Det handlar om att Mappningen kan bli tung om den delen som utgör oro och risk tar över, särskilt när de används i nätverksmöten. Det ges också exempel på att yngre barn enligt en förälder inte mått bra av att delta i stormöten/nätverksmöten eller att de i enskilda samtal med socialsekreterare inte haft med sig någon vuxen, vilket enligt föräldern har upplevts skrämmande för barnen.

- *Du vet, den negativa sidan, det som inte funkar, det kan ta tre fjärdedelar av själva tavlan. Det som inte funkar? Det som inte funkar. Och det som funkar – en liten hörna där.” (I:2, s 5)*
- *Jag tyckte inte om att dom var ensamma för dom var rädda. Den lilla är fortfarande rädd när vi har stormöten med sociala. Den lilla skakar i kroppen. Och hon säger nej jag vill inte gå. (I:1, s 5)*

Intervjuaren: Men tidigare så talade även socialsekreteraren med dina barn?

- *Nej dom gjorde det inte bra. Flickorna tittade på henne och sa att nu kommer häxan.*

Intervjuaren: Du var inte med under de samtalen?

- *Nej. (I:1, s 5)*

När vi frågar barnen om hur de upplever de olika teknikerna uttrycker de ingen åsikt eller är direkt negativa. Ett av barnen tycker inte om Tre Hus och menar att det beror på att hen inte tycker om att rita, men det framkommer också att barnen inte förstår eller ser någon nytta med teknikerna:

- *Nej jag gillar inte att rita... Ja. Dåliga huset, bra huset... och såna här saker... Ja min syster har gjort det, ja. Jag tror jag också har fått göra det nån gång. Men jag har inte ritat den... Ingen nytta. [Skrattar till]. Det är bara, det... är bara drömmar. [Skrattar till igen]... Det är vad man vill ska hända, men det händer inte. (I:3, s 21)*

En reflektion som kan göras är att en teknik som gör det möjligt för barn att uttrycka och åskådliggöra sina rädslor och önskningar kan leda till uppgivenhet om det sedan inte leder till en förbättring i barnets situation. En ytterligare tanke är att barn som har svårt att uttrycka sig i bild och att kommunicera via bilder och ord kan behöva anpassad hjälp för det. På svaren om hur skalfrågor upplevs uttrycker ett av barnen att hen inte alls förstår varför de används, medan det andra barnet är mer accepterande till frågorna:

Intervjuaren: frågar om skalfrågor

- *Alltså jag vet inte. Från noll till tio – vad är tio, vad är ettan, vad är tvåan, vad är trean, vad är fyran, vad är femman, vad är sexan. Alltså vad är de för nånting. Jag förstår inte, vad är skalan. (I:3, s 9)*

Intervjuaren: Ja... känns det som att det är svårt att svara på, eller [skalfrågor]?

- *Alltså ibland, för det är ju nästan aldrig 10 egentligen, men man kanske ändå känner som att det är 10 men det är ju liksom alltid nånting litet, det finns ju inget som är 100 procent perfekt, men ja.*

Intervjuaren: Hur har det varit att svara på såna frågor?

- *Ja det har varit okej. (I:5, s 6)*

Nätverket som säkerhet på kort men inte på lång sikt

Alla föräldrar beskriver att deras barn inledningsvis fått kontaktpersoner i nätverket som ska vara där för barnen som trygghet och skydd och göra dem mindre ensamma. Både föräldrar och barn beskriver att de själva och barnen varit med i att välja säkerhetspersoner och vilka i nätverket de väljer att berätta om sin situation för, något de tycker är rätt och bra. De beskriver att nätverkspersonerna varit släktingar, vänner och grannar och att de som väljs som säkerhetspersoner är de som sett barnen växa upp och som barnen känner förtroende för. Även barnen beskriver att valet av säkerhetspersoner varit personer de tycker om och som är vänner i familjen.

En förälder beskriver det som positivt att det i början av säkerhetsplaneringen kom hem vänner som sov över och att de efter en tid flyttade, men ibland kom på spontanbesök. Barnen fick telefonnummer till dem att ringa ifall de ville. Men denne föräldern var också kritisk till att säkerheten inte var tillräcklig eftersom hen hade egna erfarenheter av att nätverket inte kontrollerades i tillräckligt hög grad.

- *Ja, det som jag tänkte på den här metoden. Man ska ju försöka att barnen ska känna sig trygga. Om jag tänker så här, OK är det en familj där någon i familjen har varit våldsam och verkligen ... och att ta in vänner och släktingar och grannar och så vidare. Det kan hjälpa men det kan också vara att det är vänner eller grannar som kanske är på samma linje som den som gjort det här. Då har jag suttit och funderat, är det skydd i sådana fall för visst man kan ha det här mötet och säga att visst vi kan sova över och vi kan vara här. Men sedan går ju socialsekreteraren och då är den här personen plus grannar eller vänner som har samma linje. Och då kan det här hända igen. (I:6, s 16)*

En annan förälder uppfattar att målet med säkerhetsplanen är att få in ett nätverk som kan ge barnet en större trygghet. Denna förälder menar att förutom de rent konkreta säkerhetsaspekterna, som att barnet kan kontakta utomstående när föräldern utsätter sig och barnet för fara, kan nätverket också lätta på den psykiska press som ligger på barnet i ansvaret för föräldern.

- *De vill ju säkra upp att X inte ska behöva ta det här ansvaret, utan att hen ska kunna ringa till nån och säga "Nu har [barnets förälder]... Nu är det såhär." Att nån kommer och dels säkrar X, såklart, att hen är*

säker... liksom. Men framför allt för att lyfta ansvaret från hens axlar... Det är ju mina syskon som är då livräddarna, om man säger. Så långt. Och sen har ju X numret till socialtjänsten – jag tror till och med att hen har fått till socialjouren också, men det vet inte jag riktigt, men jag tror att hen har fått alla de numren. Att hen kan ringa om det skulle vara nåt. (I:4, s 8)

Att bryta sekretessen gentemot nätverket beskrivs av modellskaparna som avgörande för att få till stånd en säkerhetsplan (Turnell & Murphy, 2017). I intervjuerna med socialsekreterarna beskrivs att det kan vara svårt att få släkt, vänner och grannar att ställa upp. Men att bryta sekretessen beskriver flera föräldrar inte som svårt för dem själva men för nätverket som väljs ut. De kan ha svårt att acceptera att situationen är så svår att socialtjänsten är indragen för att barnen inte mår bra. Flera beskriver att det inledningsvis lett till konflikter, men att det sedan löst sig. En förälder uttrycker sin tacksamhet i att socialsekreterarna varit uthålliga i att få in ett nätverk och att de trots den ilska som nätverket först visade inte gav upp. Efter flera möten mellan socialsekreterare och nätverk lugnade de ner sig och säkerhetspersonerna finns nu till stöd för föräldern och barnen.

Det som föräldrarna framförallt lyfter som svårigheten är att få nätverket att hålla ut och stå kvar som stöd för familjen. Beskrivningarna av föräldrarna visar att nätverket finns med under några möten som hålls i samband med säkerhetsplanens uppföljning, men att de inte orkar hålla kontakten under någon längre tid med familjen. Både föräldrar och barn ger intryck av och uttrycker att de efter en tid blivit ensamma. Barnen beskriver att det är länge sedan de hade kontakt med sina nätverkspersoner som de haft i säkerhetsplaner och att de heller inte känner att de kan ringa någon av dem.

- *Vi hade haft kontakt, man hade stor respekt att hjälpa till för barnens skull om det skulle behövas. Så de kände sig behövda och de ville också uppfylla den här rollen. ... Och de gjorde det.... Ja, de var på möten. Inte sådär ett halvår, utan några få möten. Kanske två, tre... Så de försökte. Men sen, det blev väldigt tröttsam process och sen det fallerade nånstans. Och sen, vi flyttade därifrån, vi kom till en annan stadsdel, och sen vi började om från början*

Intervjuare: Och då, kopplade ni in några grannar eller bekanta då?

- *Nej, inte sedan dess... Nej, utan jag tog allt själv, ja. (I:2, s 13-15)*

I föräldrarnas och barnens berättelser framträder bilder av ett glest nätverk. Även om föräldrarna ser fördelar med att dra in nätverket för att ge barnen en trygghet tycks nätverket inte ha varit ett stöd för någon av dem på längre sikt.

Barnfokus - men oklart om barnen upplever det

Flertalet föräldrar uttrycker att socialsekreterarna och familjebehandlarna har haft stort barnfokus och att de fått arbeta mycket med sin föräldraroll att bli bättre föräldrar. En av föräldrarna kopplar konflikterna med barnen till sitt eget beteenden och inte bara till barnets, något som lett till en förändring i föräldrarnas eget beteende mot barnen. Med några undantag uttrycker föräldrarna att barnen fått mer vuxenstöd kring sig och mognat även om föräldrarna inte direkt hänför det till SoS eller socialtjänstens arbete.

- *Ja. Det märks. Jag kan inte bara påstå att det är säkerhetsplanen, men jag kan säga att hela, alla vi, alla vi, familjebehandlare och jag, och hen själv och skolan – för man har också kontakt med skolan, att man i skolan också ska samarbeta, ta hänsyn till människans situation, bidra till att göra det lite bättre – ja så hela det här har lett till att hen har mognat. (I:2, s 22)*
- *Men just om dom känt sig mer trygga eller inte, möjligtvis i och med att det varit en person [hemma] men samtidigt om man jämför hur det var förut så nu kanske det inte blir så mycket bråk. Så kanske dom har tänkt. Men mer än så tror jag faktiskt inte.” (I:6, s 12)*

En av föräldrarna i vars ärende en säkerhetsplan är pågående vid tiden för intervjun menar att deras nätverk är införstått med att se till att barnet är skyddat, men beskriver en upplevelse av att fokus inte är på barnet utan på föräldern och dennes missbruk, något som gör att hen funderar över om det är rätt.

- *Jag upplever att de pratar väldigt mycket med mig om mig. Det känns som att de har fokus på, de är mer oroliga för (mig), alltså. Jag får inte så mycket frågor om X. Det viktigaste är liksom att du inte dricker liksom, det är det viktigaste... för alla. Eller framför allt för X. Så att jag känner att det är väldigt mycket fokus på att försöka... få mig på rätt*

bana liksom. Det kanske är fel av dem att göra det men samtidigt, jag vet inte. Det är så jag uppfattar det. (I:4, s 18)

Här framskymtar en undran över om inte barnet också borde få stöd för egen del.

Även barnen ger uttryck för en osäkerhet om det verkligen finns vuxna där för dem. Det yttrar sig i att det ena barnet uttrycker att det inte finns någon i nätverket att vända sig till och ingen på socialtjänsten som hen vill träffa, även om hen har namn och telefonnummer till dem. Det andra barnet uttrycker osäkerhet om huruvida socialtjänsten bryr sig eller om hen verkligen kan få tag på någon om det skulle behövas.

Intervjuare: Ringer de dig ibland?

- *Nej, det brukar de inte göra.*
- *[Föräldern:] Men de har väl ringt dig?*
- *Ja, första dagen i skolan ringde de.*
- *[Föräldern:] Sen har de inte ringt nåt mer?*
- *Nej. (I:5, s 13)*

- *Ja det har varit bra. Sen så en liten grej är att de säger att man kan ringa när som-, eller att de kan ringa en... eller hur man nu ska säga: att jag kan ringa dem när som helst. Sen så kommer de och bara "ja men bara till klockan fem på kvällen, från klockan tio på morgonen till klockan fem på kvällen, du kan alltid..." (I:5, s 7)*

Föräldern till barnet påpekar att det går att ringa till säkerhetspersonen. Men barnet visar i sitt svar en insikt om att säkerhetspersonen inte kan finnas där jämt för barnet.

- *Ja. I alla fall... Ja. Sen så kan ju inte Y [säkerhetspersonen] heller hela tiden svara. (I:5s 11)*

Föräldrarna beskriver att socialsekreterare har haft egna samtal med barnen och att några av barnen har, enligt föräldrarna, haft egna psykologkontakter. Ingen av de intervjuade barnen uttrycker att de fått eget stöd, även om det framkommer att ett av barnen haft kontakt med BUP.

Ett av barnen upplever inte att arbetet med säkerhetsplanen har lett till någon förändring för egen del och uttrycker en brist på uppmärksamhet från socialsekreterarnas sida

- *Nej ingenting har riktigt hänt, i alla fall inte för mig.*

Det framkommer att ett stort ansvar läggs på släkt, vänner och grannar, något föräldrarna är positiva till och som vi såg inledningsvis gör att barnen blir mindre ensamma. Både barn och föräldrar beskriver en upplevelse av att stödet från nätverket försvinner efter ett tag. Den trygghet som säkerhetsplanen ska ge barnen på sikt ger inte föräldrar eller barn uttryck för, särskilt inte barnen.

Ingen av barnen beskriver att det skett någon positiv förändring för deras egen del i kontakten med socialtjänsten. Att de har erbjudits eller fått insatser behöver inte innebära att de har upplevt stöd. Det kan heller inte den här undersökningen besvara. Men den ena förälderns undran över det fokus som läggs på dennes missbruk i säkerhetsplansarbetets och inte på barnets mående kan tolkas som att säkerhetsplanen är mer inriktat på barnets skydd och stöd till föräldern snarare än stöd till barnet.

Sammanfattning och analytiska reflektioner

Eftersom studien haft en programteoretisk ansats har vi undersökt vad deltagarna i studien avser uppnå med att använda SoS och med vilken typ av aktiviteter. Vi har därför undersökt 1) aktiviteter/verktyg som beskrivs som centrala i SoS och de antaganden om förändringsmekanismer som knyts till dessa samt 2) om aktiviteterna/verktygen används på detta sätt och leder till det som de förväntas leda till.

En styrande analytisk fråga i vår studie har varit att undersöka vad som händer i det praktiska arbetet i överföringen av en modell som SoS, framtagen i en barnskyddskontext, när den ska användas i den svenska familjestödskontexten. I denna överföring sker en översättning, som teorier om idéspridning visar, innebär att olika idéer anpassas och redigeras till det sammanhang idéerna landar i (se t.ex.

Czarniawska & Sevón, 2005). Nedan lyfts några av de viktigaste resultaten fram och med utgångspunkt från dem förs en mer fördjupad analys.

Centrala resultat

Ett tydligt resultat från kartläggningen rörande socialarbetarnas användning av SoS är att modellen har en stor utbredning i Stockholms län. Närmare 90 procent av kommunerna/stadsdelarna svarar att de använder SoS i någon mån. Det är framförallt verktygen Mappning med dess barnvariant Tre Hus som uppges användas och då främst inom mottagningsenheter och utredningsenheter för yngre barn (0-12 år). I intervjuer framkommer att verktyget Mappning förutom att användas i möten med klienter också används i handledning, ärendedragning och för att underlätta överföring av ärenden mellan enheter. Såväl enkätstudien som intervjuerna i fallstudierna och aktstudien visar att säkerhetsplan och verktyg kopplade till det arbetet används i ringa grad.

Centrala intentioner i arbetet med SoS uttrycks vara att skapa delaktighet, allians och tydlighet i arbetet med familjer. Vidare att bedöma risk och säkerställa skydd för barnen samt att involvera nätverket i skyddsarbetet. De professionella beskriver samtidigt svårigheter och dilemman kopplade till modellens barnskyddsriktning. Dels utifrån möjligheterna att arbeta med de delar som hanterar risk och skyddsbedömning, dels genom att modellens skyddsfokus kan fungera begränsande ur ett familjestödsperspektiv. Organisatoriska förhållanden framförs som centrala för möjligheterna att använda SoS fullt ut.

Intervjuerna med föräldrar och barn visar att de känner igen olika delar av SoS och att de blivit lyssnade till samt kunnat påverka innehållet i utredning och valet av säkerhetspersoner i säkerhetsplanering. Föräldrarna uttrycker att det blivit tydligt för dem vilka problemen är, vad de bör göra för att ändra sin situation och att vänner och släkt runt familjen ska finnas som skydd för barnen. Samtidigt tar föräldrar och barn fram exempel på hur möten och samtal upplevts som oförståeliga, obehagliga och till ingen nytta, vilket särskilt barnen uttrycker.

En beskuren och anpassad tillämpning av Signs-of-Safety

Resultaten visar på att det är bara vissa delar av SoS som används och att dessa används med stor variation. Variationen syns inte enbart mellan olika socialkontor, utan framkommer även när socialsekreterare med liknande arbetsuppgifter inte sällan beskriver skilda tolkningar och tillämpningar av modellen. SoS har utvecklat och in-korporerat många olika slags verktyg i arbetet med att utreda och följa upp insatser, men dessa används i låg grad eller inte alls av mottagnings- eller utredningsenheterna.

I fokusgruppintervjuerna beskrivs modellen som ”ett paket”, dels av ett förhållningssätt, dels av en samling tekniker/verktyg. I dessa intervjuer formulerades det som en fara att SoS reduceras till ”bara teknik” när modellen används i praktiken. I intervjuerna med socialsekreterare ute på socialkontoren är det framförallt verktyget Mappning som beskrivs när socialsekreterare ombeds beskriva vad SoS ’är’. Någon upplevd fara med att reducera modellen till bara teknikerna kom inte fram i dessa intervjuer. Denna skillnad skulle kunna handla om olika grad av kunskap om och erfarenhet av modellen mellan fokusgruppdeltagarna och socialsekreterarna på socialkontoren. En förklaring till varför just Mappning och Tre Hus är populära verktyg på mottagnings- och utredningsenheter kan vara att de passar väl in i den formella handläggningsstrukturen av ärenden medan säkerhetsplan och andra verktyg för att kommunicera med barn utöver Tre Hus därför avvisas eller glöms bort. Familjebehandlare inom öppenvården nämner något fler av dessa verktyg som användbara i behandlingsarbetet med säkerhetsplan. Detta är ett intressant resultat då de är verktyg utformade för utredningsprocessen.

Överlag är socialarbetarna positiva till SoS även om en viss skepsis till modellen skymtar fram hos en del erfarna socialarbetare. Såväl amerikanska som engelska studier visar att de socialarbetare som nyligen lärt sig modellen och som är mindre erfarna i yrket är de som är mest entusiastiska och tycker att de kan integrera den i det ordinarie arbetet i högre grad än de som arbetat längre tid i yrket (Skrypek, 2010; Baginsky, 2017). De som är nya i yrket kan ha ett större behov av att luta sig mot mer eller mindre standardiserade tekniker och verktyg i arbetet, än de mer erfarna som redan har tillskansat sig

en metodrepertoar och en erfarenhetskunskap som SoS ska integreras in i (Ponnert & Svensson, 2016; Lundström 2012).

När socialsekreterarna beskriver fördelarna med SoS kopplas detta ofta till en föreställning om att ärendehandläggningen blir effektivare - främst genom att det verktyg som används mest frekvent - Mappningen styr socialsekreterarna i att vara tydliga och fokuserade på uppdraget. Mappningens popularitet kan också förstås genom att den kan användas på ett mångsidigt sätt bl.a. genom s.k. förmappning som görs inför handledning och i överföringar mellan enheter. Denna mångsidiga användning lyfter även modellskaparna fram i sin senaste utgåva av Signs-of-Safety Briefing paper (Turnell & Murphy, 2017 s 28). I en fragmentiserad organisation som den sociala barnvården där själva kärnan handlar om att hantera en mängd ärenden på begränsad tid finns en strävan att förenkla problematik som är komplex och att ta fram tydliga och avgränsade mål (jfr. Hasenfeld, 1983). Mappningens relativa 'fyrkantighet' passar på så sätt in i det administrativa handläggningsarbetet.

Mappningen och icke-användandet av andra tekniker visar hur SoS tolkas på olika sätt bland olika socialarbetare och organisationer, d.v.s. det generella transformeras i det lokala. SoS kanske är särskilt tacksam i detta avseende, eftersom modellen till sin karaktär har en relativt lös kontur och saknar manual. Ett sätt att förstå denna uppskattning av modellen, och hur den transformeras, är genom teorin om människobehandlande organisationer. Ur detta perspektiv följer att arbetssätt som stärker strukturen och de formella aspekterna av arbetet blir accepterat och vinner legitimitet (Hasenfeld, 1983 Lipsky, 1980.) Man skulle därför kunna betrakta denna beskurna och anpassade användning av SoS som ett utslag av de grundläggande villkor människobehandlande organisationer verkar under (jfr. Meyer & Rowan, 1992/1977). SoS popularitet som modell kan förstås då den kan tillämpas mycket flexibelt och i organisationens intressen. Den förefaller bidra till en rationell handläggning och samtidigt därmed till att ge legitimitet åt organisationen.

Implementering - en fråga om organisation och resurser

En samstämmig bild ges av att förutsättningarna för att modellen ska kunna användas fullt ut saknas p.g.a. brister i organisationen och ledarskap. Flera uttrycker att en viktig svårighet med att SoS inte används i alla dess delar beror på en kaotisk arbetssituation med tidsbrist, stor personalomsättning och många omorganisationer som innebär att arbetssättet inte fördjupas och utvecklas. Resultaten från brukarstudien visar föräldrars missnöje avseende den bristande personkontinuiteten hos socialarbetarna (föräldrar) och bristande tillgänglighet samt stöd av andra vuxna (barnen). I intervjuerna med socialsekreterarna framhålls vikten av en större förståelse från ledningen sida för vad som krävs för att modellens ska kunna genomföras och hålla över tid. Av de intervjuade socialsekreterarna var många erfarna, men hade jobbat kort tid på sin nuvarande arbetsplats, vilket speglar den personalomsättning som det talas om. Personalomsättningen kan också vara en förklaring till att så få av verktygen skapade för kommunikation med barn används och så få säkerhetsplaneringar genomförs. Ju fler nyanställda ju mer stöd från ledning och resurser i form av utbildning och tid till träning krävs. För att tillämpa SoS och använda sig av nätverk och säkerhetsplan menar informanterna att snabb kommunikation och ett gemensamt arbete mellan enheter krävs och att komma in tidigt i processen. Vidare påpekar man vikten av att inrätta nätverksteam eller barnskyddsteam för att underlätta arbetet. De resultat Baginsky (2017) fick fram i intervjuer med 471 socialarbetare om användningen av SoS visar att socialarbetare inte använder modellen fullt ut och att de alltför ofta får nöja sig med vad de anser vara bra nog. *“that they did not have the time to apply the approach as thoroughly as they would wish”*. (a.a. s 14) Trots ovanstående problem vidmakthålls modellen i kommunerna vilket sannolikt kan förstås som en följd av de legitimitetsvinster modellen för med sig.

Den sociala barnvården har de senaste åren karakteriserats av en stor personalomsättning (Tham, 2018). Det framkom av de intervjuade socialsekreterarnas arbetstid på aktuell enhet som i genomsnitt var relativt kort. Förutom en stor personalomsättning bidrar specialiseringen inom myndigheten i olika organisatoriska enheter, med sina respektive funktioner av mottagning, utredning och behandling, till många socialsekreterarbeten (Grell mfl, 2016). Enligt Broadhurst

m.fl. (2010) är det en fråga om grundläggande ”designproblem”, om system och metoder gör det tyngre för socialsekreterare istället för att underlätta arbetet. Det system som tas upp i ovanstående engelska studie är framförallt den engelska versionen av BBIC, med sin omfattande dokumentation, men resultaten är ändå intressanta att beakta i detta sammanhang då SoS i Sverige också ska integreras med BBIC, vilket flera uttrycker inte är helt enkelt.

Ett verktyg för att stärka delaktighet eller handläggning?

Arbets sättet i SoS beskrivs som kreativt och alliansskapande med flexibilitet för olika slags lösningar. Flera socialsekreterare uttrycker att arbets sättet känns lekfullt och att SoS bidrar till att utjämna makto balansen mellan myndighet och klient.

Brukarintervjuerna ger ett visst fog för att SoS bidrar till en utjämning av makto balansen eftersom det framkommer att föräldrar och barn känner sig delaktiga i utrednings- och säkerhetsplansarbetet. De känner igen olika delar av SoS och uttalar att de känner sig lyssnade på. Samtidigt uttrycker de en frustration av att inte få den hjälp och det stöd de anser sig behöva. Trots de fåtal intervjuer vi lyckades genomföra med ”brukare” ger dessa en bild av hur föräldrar och barn uppfattar socialtjänsten. De flesta familjerna hade haft lång erfarenhet av socialtjänsten och det är både en samstämmig och splittrad bild som ges av SoS och socialtjänsten. Det är inte helt lätt att skilja på brukarnas specifika upplevelser av SoS och deras upplevelse av socialtjänsten i vid mening, men det råder en samstämmighet som rör vikten av ett gott bemötande och den skada i tillit bristen på kontinuitet ger, samt den skada i tilliten som sker om bemötandet inte är vänligt och respektfullt. Barnen visar upp såväl osäkerhet som frustration över sin situation och ger intryck av att de känner sig ensamma, samtidigt, som de säger att de har en egen kontakt på socialtjänsten. I intervjuerna skildras en maktassymmetri i relationen mellan socialarbetare och klient som uttrycks i föräldrarnas och barnens utsagor om att det är socialsekreterarna som sätter reglerna, att socialsekreterarna bara pratar medan ingenting händer och att kontakten med socialsekreterarna bara kan ske på arbetstid. Det är förstås svårt att avgöra vad SoS arbets sätt och dess verktyg har med dessa upplevelser att göra och vad som beror på att det är familjer

som lever i så utsatta omständigheter så att samhället och nätverket inte räcker till för att ge barnen en tillräckligt trygg uppväxt.

Socialsekreterarna framhåller att det är centralt i modellen att fånga upp klientens egna ord, att de inte blir omformulerade av socialarbetarna. Detta görs främst med hjälp av Mappingsverktyget och Tre Hus som används i syfte att skapa delaktighet och allians med familjen. Det förväntas i sin tur öka möjligheten för familj och nätverk att ta fram egna lösningar och känna ansvar för att de genomförs. Samtidigt beskriver socialarbetarna att de förbereder möten med hjälp av s.k. förmapping där de tränar vilka frågor som ska ställas och mål som ska formuleras innan de träffar föräldrar och barn. Den strävan som de flesta yrkesmänniskor har att bli bättre på sitt arbete är förstås något positivt, men med beaktande att ett syfte med SoS är att minska avståndet mellan myndighet och klient, kan man tänka sig att den förberedande Mappingsplaneringen också ger socialsekreteraren ett försprång i mötet med klienten. Att vara påläst är heller inte något som behöver vara dåligt, men det förutsättningslösa i situationen kan försvinna och risken öka att man inte är lika öppen och lyhörd för vad klienten säger. Detsamma gäller för klienten som ser de förhandsskrivna kolumnerna. Denna maktobalans är något som också framkommer i intervjuerna med brukarna, som påtalar att de är väl medvetna om vilka som sätter reglerna. I dessa övningar, genom förmapping skrivs mycket av informationen in kring oro, risker, mål och lösningar och kan få socialsekreteraren att känna sig bättre förberedd inför mötet med familjen, något som inte familjen ges möjlighet till. Denna förändring av modellen från ett verktyg som ska öka delaktighet och transparens i mötet med och i förhållande till klienten transformeras till ett verktyg för kommunikation mellan de professionella i organisationen och för en effektivare ärendehandläggning. Denna förändrade användning kan förstås som en följd av att kategoriseringsprocessen i människobehandlande organisationer tenderar att gynna organisationens intressen (Hasenfeld, 1983) och kan få till följd att idén med att använda klientens ord för att skapa allians och delaktighet försvinner.

Verktygen för att skapa delaktighet för barnen tycks inte passa alla barn, vilket både våra intervjuer med de professionella som med barnen visar ³. Barnens upplevelser rör främst verktygen som skalfrågor och Tre Hus, som de inte verkar förstå eller se någon nytta med. I intervjuerna med socialsekreterarna framkommer att när barnen inte vill använda Tre Hus hanterar socialsekreterarna det på olika sätt, antingen genom att lägga över ansvaret på föräldrarna att prata med barnen om situationen i familjen och om varför socialtjänsten är in-dragen, eller genom att använda andra samtalsmetoder eller kommunikationstekniker. Behovet av att ha en flexibilitet i att använda olika slags kommunikationsverktyg i förhållande till barn för att hålla ett barnfokus och göra barn delaktiga berörs också i intervjuerna med enstaka socialsekreterare.

Upplevelser av obehag framkommer från såväl föräldrar och barn när de beskriver möten och samtal. Att öka barns delaktighet genom deras deltagande beskrivs vara en av fördelarna med SoS. Samtidigt kommer det fram i såväl brukarintervjuerna som i intervjuerna med de professionella att barn inte alltid klarar av detta, även om syftet är gott. Mycket i socialt arbete handlar om att vara lyhörd för vad barn klarar av och det finns olika skolor om hur man ska samtala med barn. T.ex. förespråkar vissa forskare vikten av att ha en annan vuxen med i rummet, som barnet har förtroende för (s.k. trianguleringsperson), i enskilda barnsamtal (Se Övereeide, 2010).

Varken familjestöd eller barnskydd?

Det finns ett tydligt fokus i SoS på säkerhet och skydd för barnet. Det är logiskt med tanke på att modellen är framtagen i Australien som har ett tydligt barnskyddssystem. Länder med barnskyddssystem brukar beskrivas som inriktade mot att skydda barn från ”farliga” föräldrar och intervenser först när skadan är skedd. Familjestödsinriktade system som det svenska brukar beskrivas ha ett preventivt fokus och mer inriktat på att ge stöd och service till familjer med dåliga resurser och med brister i föräldraskapet. En rimlig fråga är mot denna bakgrund om man i socialsekreterarnas resonemang kan se om SoS stärker skyddsaspekterna av arbetet. En central intention i arbetet med SoS är enligt socialsekreterarna att ha fokus på

³ Här vill vi poängtera att analysen av intervjuerna med barn endast bygger på två barns upplevelser.

risk och skydd. Samtidigt visar resultaten att de delar av modellen som har fokus på riskbedömningar och säkerhet för barnet är förenade med stora svårigheter. Såväl bedömning av framtida risk och säkerhetsplanering uppfattas som svårt och görs sällan. Istället görs olika former av alternativa skyddsplaner (Trygghetsplaner) som inte har den rigorösa kontrollen som eftersträvas av modellen, vilket det också finns en medvetenhet om. En central del av SoS, själva riskbedömningen, tunnans därmed ut och frågan kan ställas om barnet i dessa fall får ett sämre skydd om uppföljning av riskerna inte görs regelbundet. Till det kan läggas den stora tilltro som sätts till det privata nätverket att skydda barnet. En tolkning är att detta visar hur modellen anpassas till det mer familjestödjande arbetssättet där skyddet inte är i fokus. Rösterna om att Mappning framförallt används som ett kartläggningsverktyg för att strukturera informationen snarare än ett stöd för riskbedömning speglar denna inställning och kan ses som en anpassning till organisatoriska behov om en effektiv handläggning.

En anledning till att skyddet inte alltid är i fokus skulle kunna vara att majoriteten av de familjer som är aktuella inom den svenska socialtjänsten har en mindre allvarlig problematik än i de anglosaxiska länderna (Wiklund, 2006). Att skilja ut de ärenden som kräver ett starkt skyddsfokus från andra av mindre allvarlig karaktär blir därför avgörande. I denna riskbedömning är kunskap en viktig faktor och kan vara avgörande för att barn som lever i utsatta situationer utreds på ett kvalificerat sätt (Mattsson, 2017). En av informanterna uttrycker exempelvis en osäkerhet om huruvida SoS är lämpligt i ärenden där det förekommer partnervåld.

Det framkommer en skepsis mot att använda säkerhetsplan när ungdomar har egna beteendeproblem, då svårigheten kan vara att hitta nätverk som kan utgöra säkerhetspersoner. Dessa personer ska med ungdomens goda minne skydda ungdomen mot sig själv, ett uppdrag som kan vara svårt att utföra. Detta speglar vad som händer när man använder metoder som är framtagna i andra länder med en annan rättslig kontext än den svenska. I Australien, Storbritannien och USA är det främst yngre barn och framförallt barn som utsätts i hemmiljön som är den sociala barnavårdens målgrupp. Barn och ungdomar med beteendeproblem och kriminalitet omhändertas inom det straffrättsliga systemet. Att det finns behov av att anpassa modellen till den svenska kontexten framkom i fokusgruppintervjuerna, men

också i intervjuerna på socialkontoren. Ett sätt att lösa det är att upp-
rätta varianter av säkerhetsplaner, ofta mindre rigorösa med avse-
ende på skydd för barnet. Vid ett kontor anordnas nätverksmöten i
form av SIP-möten för att på så sätt få andra professionella inom
verksamheter som t.ex. landstinget att engagera sig. Detta avsteg
från modellens idé om fördelen med att engagera det informella nät-
verket framför det formella kan spegla hur modellen anpassas till det
svenska systemet, där socialtjänsten ansvarar för ungdomar med be-
teendeproblematik och kriminalitet upp till en ålder av 19 år.

De som är kritiska till det säkerhetsfokus med täta uppföljningar och
kontroller som framförallt säkerhetsplanarbetet innebär, pekar på att
en familjestödjande modell med mindre kontroll och större tillit till
föräldrar att själva ta hjälp har större chans att lyckas och kommer i
det långa loppet att gynna barnen. Samtidigt kan själva idén med sä-
kerhetsplan istället för att placera barn sägas i hög grad bygga på en
från myndighetens sida visad tillit till att barn kan skyddas av nät-
verket. Motivationen från familjens sida att behålla barnet behöver
dock vara stark, eftersom säkerhetsplanering ställer stora krav på så-
väl familj som nätverk, vilket framkommer i våra intervjuer och i
tidigare forskning (se Holmgard Sörensen, 2013). Det finns också de
som uttrycker farhågor om att inriktningen i SoS på att säkerställa
barnets skydd gör att man tappar bort stödet till barnet. Vår studie
kan inte svara på om dessa farhågor stämmer eftersom vi inte har
genomfört den typen av undersökning.

Intervjuerna visar att socialsekreterare försöker bedöma nätverkets
tillförlitlighet på olika sätt. De beskriver att det handlar om tidigare
kännedom och en känsla, en förtroendefråga samt en bedömning av
barnets reaktioner på de säkerhetspersoner som föreslås. Detta illu-
strerar den osäkerhet riskbedömningar är behäftade med och det
grundläggande dilemma som den sociala barnavården har av att risk-
och skyddsbedömningar måste genomföras och beslut fattas i syfte
att skydda barn även om inte all nödvändig information finns till-
gänglig (Munro, 1996).

Det finns också en osäkerhet i arbetet som har att göra med att soci-
alsekreterare laborerar med olika beslutsmodeller beroende på vil-
ken lagstiftning de utgår ifrån. Den behandlingslogik som styr soci-
altjänstlagens beslutsmodell skiljer sig från LVU:s rättsliga logik
som är problemorienterad och inriktad på bevisföring, där fakta som
stödjer LVU ska lyftas fram. I praktiken startar oftast en utredning

enligt SoL men kan så småningom gå över i en utredning med stöd av LVU. Det är denna övergång som socialsekreterarna behöver hantera, en krävande uppgift som skapar osäkerhet, då gränserna är otydliga mellan vad som utgör så allvarlig problematik att det finns skäl för ett omhändertagande med stöd av LVU och när det inte finns skäl för det. Denna osäkerhet speglar hur lagstiftningens olika rationaliteter hamnar som ett dilemma i socialsekreterarnas knän (Pon- nert, 2017). Det kan också vara en möjlig orsak till varför flera ut- trycker en osäkerhet inför att formulera riskbedömningar och att vi ser så lite av säkerhetsplaner i studien. Denna osäkerhet kan vara ett skäl till den ambivalens som socialsekreterare i vår studie beskrivs ha när de inte beslutar om ett omhändertagande med stöd av LVU, trots att säkerhetsplanen inte fullföljs. Den svenska lagstiftningen med sin otydliga gräns mellan tvång och frivillighet kan vara en or- sak till att övergången mellan de olika logikerna inte är tydlig. Den 'mjukare' varianten av skyddsbedömningar skulle kunna tyda på att det sker en anpassning mer i linje med den svenska lagstiftningen där frivillighet är normen och tvångslagstiftningen undantag.

Problem med nätverket som skydd för bar- net

En central tankefigur i SoS är att nätverket ska involveras som skydd för barnet. När socialsekreterarna beskriver nätverk är det framför- allt det informella nätverket som beskrivs som viktigt att ta med i arbetet med att stödja och skydda barn. Att arbeta för att lägga över lösningar och ansvar på familj och nätverk, uttrycker flera i studien som något eftersträvänsvärt. Skälet till det menar man, är att myn- dighetspersoner inte kommer att finnas kvar för barnet i det långa loppet. Säkerhetsplanarbetet bygger på att familjen visar upp sina problem och ber om stöd från nätverket och att delar av nätverket ska vara säkerhetspersoner för barnen. I intervjuerna med socialar- betarna är det ingen som direkt ifrågasätter nätverksarbete som ett framgångsrikt arbetssätt, trots att många problem tas upp. Svårig- heter som anges är när nätverket är glest, själva mobiliseringen av nätverket och bristen på tid att samla nätverk och hålla i nätverks- möten. De handlar också om svårigheten med att våga lita på nätver- ket men också om att nätverksarbete inte passar när det gäller viss problematik t.ex. där nätverket kan vara direkt farligt för barnet. Värt att uppmärksamma är de röster i intervjuerna med professionella

som pekar på att SoS inte lämpar sig när det gäller hedersproblematik och vårdnadstvister. Denna typ av problematik kräver noggranna risk- och skyddsbedömningar för att förhindra en fortsatt utsatthet hos barnen.

Såväl i socialsekreterarintervjuerna som i intervjuerna med föräldrar kommer det fram att det ställs stora krav på nätverket att samarbeta med socialtjänsten. En inte orimlig slutsats blir att ett privat nätverk i längden inte mår med att ta det ansvaret, något som brukarintervjuerna visar. I de beskrivningar som ges av vad säkerhetsplansarbetet innebär i förhållande till de stora krav som ställs på nätverket uppfattar vi det mer som en önskan om hur det borde vara snarare än vad man lyckas åstadkomma. Aktstudien visar att flertalet av planerna antingen inte är slutförda eller inte utförda enligt mallen.

Nätverksarbete har länge använts som metod i socialt arbete med barn och deras familjer i syfte att mobilisera det privata och det professionella nätverket för att hitta lösningar. I Sverige utvecklades nätverksarbetet under 1980-talet med familjer som hade sociala problem i Stockholms södra förorter (Klefbeck & Ogden 2003). Den svenska modellen hämtade inspiration från Nätverksterapin som uppstod i USA på mitten av 1960-talet och som under 1980-talet spred sig till Europa. Familjerådslag är en variant av nätverksarbete som utvecklades i Nya Zeeland och som har mycket gemensamt med nätverksarbete. Familjerådslag skiljer sig på så sätt från ett nätverksmöte att det är föräldrarna och andra viktiga vuxna för barnen som ska framföra barnens åsikter, skildra barnens berättelser och göra dessa begripliga för de övriga deltagarna i mötet. Den som samordnar mötet är inte socialsekreteraren utan en utomstående som har familjens och socialtjänstens förtroende. Det är föräldrarna som väljer om barnen skall delta vid familjerådslaget. Andersson och Bjerkman (1999) visade i sin studie av svenska familjerådslag att stora krav ställs på samordnaren och socialsekreterarens samarbetsförmåga och att det krävs stor skicklighet av samordnaren att leda ett familjerådslag. Resultaten visade även att de professionella som arbetade som samordnare behövde ett starkt stöd från sin organisation för att lyckas med familjerådslag som metod (a.a). Forkby & Larsson (2007) har beskrivit och analyserat hur nätverksarbete bedrivs med målgruppen ungdomar i riskzon. De pekar på att nätverksarbete ofta ses som en empowermentstrategi. Syftet är att jämna ut maktförhållandet mellan professionella och brukare och att stärka brukarens

egen problemlösningskapacitet. I studien diskuteras behovet av en etisk vaksamhet när det gäller nätverksmöten. I dessa möten diskuteras känsliga ämnen och för att nätverksmötena ska fylla sin funktion som ett verktyg i att stödja barn och föräldrar är det avgörande att hopp skapas.

En del av de svårigheter med nätverksarbete som beskrivs ovan kan kopplas till det som kom fram i våra intervjuer med brukare och med socialarbetarna om de stora krav som ställs på de som ska mobilisera nätverk och hålla i nätverksmöten, den etiska vaksamheten som krävs avseende barns deltagande och att inte frånta familjerna hopp. Ytterligare svårigheter med nätverksarbetet kan kopplas till organisationens uppdelade verksamhet. Det intensiva arbete med familjen som enligt våra informanter kan behövas i inledningen av en utredning blir svår att genomföra i en starkt specialiserad verksamhet. Genom den indelning som många socialkontor har med mottagningsenhet, utredningsenhet och öppenvård kan själva utredningsarbetet fördröjas eftersom det processas i flera led (se Mattson, 2017). En flexibilitet i organisation, kommunikation och samarbete kan behövas såväl inom organisationen som mellan olika professioner för att samordna detta. Det finns med andra ord organisatoriska hinder för att nätverksarbete ska kunna genomföras.

Diskussion

Att SoS blivit så framgångsrikt som denna studie visar kan vara för att den fångar mycket av det som anses utgöra ett gott socialt arbete. Modellens förhållningssätt och dess olika verktyg har vuxit fram ur och förändras kontinuerligt i det praktiska arbetet. Genomgående är socialarbetarna positiva till att lära sig mer om modellen och mycket vi har lyft fram av svårigheter och dilemman ska inte betraktas som avgörande invändningar.

Det vi har sett är en ändrad användning av SoS som den beskrivs av modellskaparna. Vår tolkning är att det beror på en anpassning till de organisatoriska intressen som en människobehandlande byråkratisk organisation har och som en konsekvens av att modellen överförs från en typ av barnavårdssystem till ett annat. Istället för att betona de delar som rör handläggning och dokumentation ser vi det som viktigt att socialarbetare inom den sociala barnavården i Sverige idag behöver mer kunskap i bl.a. olika målgruppers problematik och

i olika kommunikationsmetoder. Det ställer krav på såväl socialarbetarens egen fortbildning som på organisationsförändringar. Det innebär också att organisationen blir en lärande organisation som tar vara på kunskap. Vi ser en risk med det något förenklade tillvägagångssättet som studien visar att spalta upp, genom den s.k. Mappningen, familjers problem i tre delar (oro, vad fungerar, vad behöver hända). En risk som skulle kunna innebära att det sociala arbete som inte ryms i modellen och som kräver andra sätt att tänka och arbeta på blir betraktat som en onödig lyx. De mer erfarna socialarbetarna i studien påpekar att de använder sig av olika metoder beroende på situation och person, resultat som även Baginsky (2017) visar.

I denna studie liksom i tidigare forskning framgår att barn får en undanskynd position i det sociala barnvårdsarbetet. Trots att SoS har ett uttalat barn- och skyddsfokus kan frågan ställas om barnet får tillräckligt med stöd och skydd (se även Östberg, 2010; Heimer m.fl., 2017). Avgörande blir då att de ärenden som kräver ett starkt skyddsfokus kan identifieras och skiljas ut från andra av mindre allvarlig karaktär och att organisationen gör detta möjligt. Vi kan konstatera att det finns begränsningar i förutsättningarna för att SoS ska användas som modellskaparna tänkt sig. Det svenska barnvårdssystemet ska handha problematik som inrymmer såväl de barn som behöver skyddas som de familjer som behöver stöd i preventivt syfte. En organisation som möjliggör en sortering av olika slags ärenden kan också använda SoS som det är tänkt, en modell för att stödja socialsekreterare i att skydda barn samtidigt som föräldrar, barn och nätverk görs delaktiga i barnskyddsarbetet. För att barn ska få tillräckligt med både skydd och stöd blir det viktigt att modellen inte förändras så mycket att skyddet för barnet upphör att vara i fokus och att socialarbetare inte slutar vara lyhörda och flexibla i möten med barn inför deras behov av stöd för egen del.

En central del av SoS, själva riskbedömningen, upplevs som svår och här kan socialarbetare behöva stöd, av såväl kunskapsmässig art som organisatorisk. För att mobilisera nätverk och följa upp en säkerhetsplan krävs möjlighet till flexibilitet och följsamhet i organisationen. Dessutom behöver socialarbetare ökad kunskap om våld och vanvård/försummelse och vilket stöd barn behöver i familjer med denna typ av problematik samt en ökad kunskap om kommunikationstekniker med såväl barn som vuxna.

En fråga är om SoS blir det kreativa verktyg som många menar att det är, eller om det istället blir en för trång kostym för ett mångfacetterat uppdrag. Denna fråga kan kopplas till den ständiga balansgång i socialarbetarens handlingsutrymme som sker mellan organisationens och professionens intresse i relation till klienternas.

Slutligen hoppas vi att studiens resultat kan utgöra ett underlag för vidare diskussion i det fortsatta utvecklingsarbetet av SoS.

Referenser

Andersson, B. & Bjerkmán, A. (1999) *Mellan myndighet och familj: en kvalitativ undersökning av familjerådslag i Sverige*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen.

Baginsky, M., Moriarty, J., Manthorpe, J., Beecham, J., Hickman, B. (2017) *Evaluation of Signs of Safety in 10 pilots*. Research report. Social Care Workforce Research Unit, King's College London.

Barlow, J., Fisher, D., Jones, D. (2012) *Systematic review of Models analysing Significant Harm*. Research Report DFE-RR199. Department of Education, UK.

Bunn, A. (2013) *Signs of Safety in England. An NSPCC commissioned report on the Signs of Safety model in child protection*. UK: NSPCC.

Broadhurst, K., Wastell, S., White, C., Hall, S., Peckover, K., Thompson, A., Pithouse and Davey, D. (2010) Performing 'Initial Assessment': Identifying the Latent Conditions for Error at the Front-Door of Local Authority Children's Services. *British Journal of Social Work*, 40 (2), 352–370.

Roberts, Y.H., Caslor, M., Turnell, A., Pecora, P. (2016) *Supervisor Practice Fidelity Assessment. Field test and evaluation report* YH Seattle, WA: Casey Family Programs.

Czarniawska, B. & Sevón, G. (red.) (2005). *Global ideas: how ideas, objects and practices travel in the global economy*. (1:a uppl.). Malmö: Liber.

Forkby, T. & Larsson, L. (2007). *Serviceinsatser inom socialtjänsten: perspektiv, inriktning och utsatta barns skydd*. (1. uppl.) Göteborg: FoU i Väst.

Gardeström, A. (2006) Signs of Safety på svenska: Goda exempel i utredningsarbete. I Söderquist, M & Suskin-Holmqvist, A. (Red.) *Delaktighet – Lösningssökande förhållningssätt i utredningsarbete*. Stockholm: Mareld.

Gilbert, N. (red.) (1997). *Combatting child abuse: international perspectives and trends*. New York: Oxford University Press.

Grell, P., Ahmadi, N., Blom, B. (2016) "Sometimes it's really complicated – clients with complex needs on their encounters with specialised personal social service organisations in Sweden", *Nordic Social Work Research*, 6 (3), 188-200

Hasenfeld, Y. (1983) *Human service organizations*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Heimer, M., Näsman, E., Palme, J. (2017). *Rättighetsbärare eller problembärare?: barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.

Holmgård Sørensen, T. (2013) *Når forældre og netværk skaber sikkerhed for barnet. En evaluering av "sikkerhedsplaner" i arbejdet med udsatte børn og familier i Københavns kommune*. Slutrapport fra evalueringen av socialforvaltningens arbejde med sikkerhedsplaner 2011-2012. Rekvireras fr Malene Lind, FV91@sof.kk.dk.

Idzelis Rothe, M., Nelson-Dusek, S. and Skrypek, M. (2013) *Innovations in child protection services in Minnesota – research chronicle of Carver and Olmsted Counties*. St. Paul, MN: Wilder Research.

Janson S., Jernbro, C., Långberg, B. (2011) *Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige – en nationell kartläggning*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Inoue, N., Inoue, K., Shionoya, M. (2006b) Training effects of case management skills working with child abuse and neglect: utilizing Signs of Safety approach. *Japanese Journal of Child Abuse and Neglect*, 8(2), 268–279.

Jernbro, C. & Jansson, S. (2017) *Våld mot barn 2016*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Karlsson, J. & Åkerlund, A. (2015) *Implementering av Signs of Safety-modellen. En fallstudie gjord på en barn- och ungdomsenhet inom socialtjänsten*. Examensarbete på Socionomprogrammet. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Klefbeck, J. & Ogden, T. (2003). *Barn och nätverk: ekologiskt perspektiv på barns utveckling och nätverksterapeutiska metoder i behandlingsarbete med barn*. (2:a omarb. uppl.) Stockholm: Liber.

Kloppen, K., Maehle, M., Kvello Ö., Kaugland, S., Breivik, K. (2015) Prevalence of Intrafamilial Child Maltreatment in the Nordic countries: A Review. *Child Abuse Review*, Vol. 24: 51–66.

- Lipsky, M. (1980) *Street-level bureaucracy*. New York: Russel, Sage.
- Lundström T. (2012) Risk och riskbedömningar i Höijer, I., Sallnäs, M., Sjöblom, Y. (Red) *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Mattsson, T. (2017). *Våld i barnvårdsutredningar: om socialtjänstens ansvar och viljan att veta*. Malmö: Gleerup.
- Meyer, J.W. & Rowan, B. (1992/1977) Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. I Meyer, J. & Scott, R. (red.) *The American Journal of Sociology*, 83 (2), 340-363.
- Munro, E. (1996) Avoidable and unavoidable mistakes in Child Protection Work. *British Journal of Social Work*, (26), 793-808.
- Munro, E., Turnell, A. & Murphy, T. (2016) 'You can't grow roses in concrete'. *Organisational reform to support high quality Signs of Safety practice. Action Research Final Report, Signs of Safety English Innovations Project november 2014 – march 2016*. Munro, Turnell & Murphy Child Protection Consultancy.
- Ponnert, (2017) LVU-utredningen – en barnvårdsutredning som andra och samtidigt en specifik utredningspraktik. I Leviner, P. & Lundström, T. (red.) (2017). *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Ponnert, L. & Svensson, K. (2016) Standardisation – the end of professional discretion? *European Journal of Social Work*, 19 (3-4), 586-599.
- Sahlin, K. & Wedlin, L. (2008) Circulating Ideas: Imitation, Translation and Editing. Greenwood, R., Oliver, C., Suddaby, R., Sahlin-Andersson, K. *The SAGE Handbook of Organizational Institutionalism*. California, Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Salveron, M., Bromfield, L., Kirika, C., Simmins, J., Murphy, T., Turnell, A. (2015) 'Changing the way we do child protection': The implementation of Signs of Safety with the Western Australia Department for Child Protection and Family Support. *Children and Youth Services Review* 48 (2015) 126-139.
- SBU (2018) *Öppenvårdsinsatser där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk litteraturöversikt*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU).

- Scott, R. W. (1995) *Institutions and organizations*. California, Thousand Oaks: Sage.
- Skrypek, M., Ottesson, C., Owen, G. (2010) *Signs of Safety In Minnesota. Early indicators of successful implementation in child protection agencies*. Minnesota: Wilder research in collaboration with Casey Family Program and The Minnesota Department of Human Services.
- Socialstyrelsen (2015) *Grundbok i BBIC – Barns behov i centrum*. Edita, Bobergs, Falun: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2012) *Anmälningar till socialtjänsten om barn och unga. En undersökning om omfattning och regionala skillnader*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Stockholms stad (2014) *Barn och ungdomar utsatta för våld – Signs of Safety och BBIC metodstöd för myndighetsutövning*. Stockholm: Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning, Stockholms stad.
- Tham, P. (2018) A Professional Role in Transition: Swedish Child Welfare Social Workers' Descriptions of Their Work in 2003 and 2014. *British Journal of Social Work*, 48, pp 449–467. doi: 10.1093/bjsw/bcx016
- Tomm, K. (2013). *Systemisk intervjumetodik: en utveckling av det terapeutiska samtalet*. (2:a uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Turnell, A. & Murphy, T. (2017) *Signs of Safety Briefing Paper*, 4th ed. www.signsofsafety.net
- Turnell, A. & Edwards, S. (1999) *Signs of Safety: A solution and safety oriented approach to child protection casework*. London: W.W. Norton And Company.
- Turnell, A. & Essex, S. (2006) *Working with 'denied' child abuse: the resolution approach*. Maidenhead: Open University Press.
- Weiss, C.H. (1998) *Evaluation. Methods to study programs and policies*. (2nd ed) Upper Saddle River NJ 07458: Prentice Hall Inc.
- Wheeler, J. & Hogg, V. (2012) Signs of Safety and the Child Protection Movement. In Franklin, C., Trepper, T.S., Gingerich, W., McCollum, E. (Eds.) (2012) *Solution-Focused Brief Therapy. A Handbook of Evidence-Based Practice*. Oxford: Oxford University Press.

- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Widerberg, K. (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Winqvist, M. (2016) *Uppföljning av arbetet med Samordnad Individuell Plan i Uppsala Län*, FoU-rapport 2016/1, Regionförbundet Uppsala län, Uppsala.
- Wiklund, S. (2006) *Den kommunala barnavården – om anmälningar, organisation och utfall*. Avhandling vid institutionen för socialt arbete, Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Yin, R.K. (2003) *Case study research. Design and methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Östberg, F. (2010) *Från anmälan till insats. Bedömningar och beslut i den sociala barnavården*. Avhandling vid institutionen för socialt arbete, Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Östberg, F. (2014) *Signs of Safety – kunskapsläget*. Stockholm, Skärholmens stadsdelsförvaltning.
- Övereeide, H. (2010). *Samtal med barn: metodiska samtal med barn i svåra livssituationer*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Förkortningar och ordförklaringar

Barnskalan	Det är en skala anpassad till barn med sex ansikten på en rad. Ansiktsuttrycken går från rädd/ledsen till att för varje ansikte bli lugnare och gladare.
Cirkulära frågor	Inom den systemiska intervjumetodiken används s.k. cirkulära frågor som utforskar relationer, skillnader och konsekvenser och betonar reflektion och en nyfiken och utforskande attityd. T.ex. vad tror du dina föräldrar tänker om att du...? (se Tomm, 2013)
Danger statement/ Framtida risk	Konkret formulering av den akuta och framtida risken för barnet om ingen förändring sker. Det ska vara artikulerat på ett enkelt språk i beteendemässiga termer. Ju mer kunskap om barnet, familjen och dess situation ju mer specifikt formuleras den.
Det trygga hemmet/ Säkerhetshus	Ett strukturerat sätt föra ett samtal med barnet likt önskehuset (se Tre hus), om vad det innebär att vara trygg respektive otrygg. Hur barnet önskar att hans eller hennes hemsituation ska se ut, vilka barnet vill bo med, göra saker med och vilka regler som ska gälla.
Genogram/nätverkskarta	Familjekarta/privat och formellt nätverk i grafisk form

Komplicerande omständigheter	En frågeställning som ska ställas i Mappningen om det finns något som kan försvåra arbetet med skyddet för barnet som påverkar barnet indirekt eller som försvårar socialtjänstens kontakt med familjen.
Mappning	Kartläggning och analys för risk- och skyddsbedömning som struktureras i tre kolumner. Tre kolumner ritas upp där det som utgör oro skrivs ner i den första kolumnen, det som fungerar i den andra och det som behöver hända i den tredje.
Mitt hem	En variant av Tre Hus för yngre barn eller barn som har svårt med abstraktioner och tidsuppfattning är Mitt hem. Istället för Tre Hus används ett hus med rum som kan delas in i det barnet tycker är bra och svårt med sitt liv.
Ord och Bild	Ett verktyg i syfte att göra barnets situation mer begriplig och öka barnets känsla av sammanhang.
Skalfrågor	En skala mellan 0 till 10 som används i Mappningen och som tillhör det lösningsfokuserade och utfrågande förhållningssättet. Det syftar till att få fram en tydlig bild av var barn och familj befinner sig i förändringsprocessen och vad som behöver hända för att komma vidare på skalan. Skalan används också för att gradera oro för barnet.
SoS	Signs of Safety är ett lösningsfokuserat och utfrågande förhållningssätt med ett system av verktyg och processer inom socialtjänstens myndighetsutövning med barn, ungdom och deras familjer.

Säkerhetsplan	En säkerhetsplanering är en skyddsplanering med inbyggda regler och arrangemang för att visa socialtjänsten, familjen och nätverket att barnet kommer att vara skyddat på längre sikt (Turnell & Murphy, 2017). Den beskrivs också som en metod och insats i högriskärenden där LVU övervägs (Stockholms stad, 2014). Föräldrar och privat nätverk får i uppdrag av socialtjänsten att göra en detaljerad planering av barnets vardag med syfte att skydda barnet från faror. Barnet ska alltid involveras i säkerhetsplaneringen för att få information och få möjlighet att uttrycka sina önsknings och beskriva sin situation.
Säkerhetsobjekt	Ett s.k. säkerhetsobjekt kan användas i en säkerhetsplan. Det är ett objekt (t.ex. en sten på barnets skolbänk) som i överenskommelse med barnet ska signalera att något har hänt och att barnet behöver prata med en vuxen.
Tejping	Tejping är en metod för att underlätta kommunikation med barn med hjälp av visuell gestaltning. Små trädockor föreställande olika gestalter sätts ut på ett bord där en scen markeras med maskeringsstejp
Tre Hus	Tre Hus är en barnversion av Mappningen i syfte att ge barnen en röst i utredningsarbetet. Istället för kolumner får barnet rita och berätta med hjälp av tre hus (Det svåra huset, Det glada huset, Önskehuset) hur det har det.
Trollkarlen och Fén	Trollkarlen och Fén används på samma sätt som Tre Hus och passar med yngre barn.

Trygga cirklar	Ett verktyg att få fram ett nätverk som kan vara ett stöd. Genom att rita upp tre cirklar i varandra kan man undersöka vilka som finns runt familjen.
Uppskattande intervju	En intervjuform med ett lösningsfokuserat förhållningssätt med fokus på det som fungerar och varför för att motivera till att göra mer av det.
Utforskande frågor	Samtalsmetodik inom SoS (EARS= Elicit, Amplify, Reflect, Start over) som handlar om att söka detaljer kring det som oroar och som kan vara av betydelse för utredningen.

Signs-of-Safety utvecklades i Australien som en alternativ metodik för att bedriva sociala barnvårdsutredningar. I Stockholms län har Signs-of-Safety haft ett starkt stöd bland socialsekreterare och deras chefer och Stockholms stad samt Länsstyrelsen i Stockholms län har under flera år utbildat i metoden. I rapporten redogörs för i vilken omfattning Signs-of-Safety har spridit sig i länets praktiska sociala barnvårdsarbete. Vidare redovisas och diskuteras de erfarenheter praktiker och klienter har av modellens tillämpning.

www.fou-sodertorn.se
info@fou-sodertorn.se

ISSN 1403-8358

FOU
Södertörn